

Deng'den Sunu

Son birkaç aylık süreçte yaşananlar, egemenlerin tarihten ders almadıklarını ve değişmeye pek niyetli olmadıklarını, birkez daha gözler önüne serdi.

Açıktır ki, egemenler şiddet ve inkar politikasında ısrar ettikçe, ülkede olumlu değişimlerin yaşama geçmesini beklemek saftır. Çünkü egemenler, geleceklerini şiddete ve savaşa endekslemişler. Onların tüm politikaları da şiddet ve savaşın sürmesinden yana...

Değişim ve gelişmenin önünde engel gibi gösterilmek istenen ekonomik darboğazın temelinde de, egemenlerin şiddet ve inkarda ısrar politikası yatmaktadır. Kürdistan'ın ekonomik olarak geri kalmasının en önemli nedeni, bölgenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının talan edilmesi ve halen süren savaştır. Sorunun diğer boyutlarını görmezden gelerek, Kürdistan'da yapılacak yatırımlarla(!) değişimin yaşama geçeceğini iddia etmek, geçmişten bu yana sürdürülen ve geri tepen uygulamaların benzerinden başka birşey değil.

Kürt halkı, özgürlük istiyor. Özgürlük ise, Kürt halkının kimliğini tanımak ve Kürt sorununun adil, demokratik ve barışçıl çözümü ile mümkün olur. Aynı zamanda ekonomik ve demokratik sorunların çözümü de, Kürt sorununun çözümü ile yakından ilintilidir. Demirel'in ve diğer devlet şürekasının Diyarbakır'da attığı temellerle, ne Kürt sorunu çözülür, ne de ülkeye barış gelir. Barış için, savaşın durması, şiddet ve inkar politikalarının terkedilmesi gerekir. Bu, hem Diyarbakır'ı, hem Kürdistan'ı, hem de Türkiye'yi ekonomik olarak geliştirecek ve kaynakların üretime aktarılmasına olanak sağlayacaktır.

Öte yandan, egemenlerin tahammülsüzlüğü, yalnızca Kürt halkına ve onun örgütlerine yönelik değil. Rejimin uygulamalarından geniş bir kesim nasibini alıyor. Öyleki, egemenler kendi kapı kullarına bile, acımıyor. RP'nin konumu buna en iyi örnektir.

Uzun yıllar İslami motifleri kullanarak, rejimin kendisine sunduğu olanaklarla sol ve Kürt yurtsever hareketine karşı kullanılmaktan sıkılmayan RP, işlevini tamamlayıp rejim tarafından ekarte edilmeye başlayınca, bas bas bağırarak demokrasicilik oynamaya başladı.

Devleti İslami motiflerle destekleyen ve Türk-İslam sentezi ile kitleleri peşinden sürükleyen RP, Kürtlere ve emekçilere yapılanları uzun yıllar görmezden geldi. Şimdi ise, kapatılmaktan kurtulmak için kendisine destek verilmesini istiyor. Elbet, RP'nin kapatılmasından yana değiliz. Ancak RP'nin kampanyalarına katılmak da, onun gerici ve çağdışı yüzünü tespit edenler açısından mümkün olmamalı.

Çağdaş demokrasilerde, düşünceye ve onun örgütlenmesine ipotek konulmasının mümkün olmadığı açıktır. Ancak Türkiye gibi anti demokratik yapılanmalarla, MGK benzeri kurumlarla yönetilen ülkelerde, düşünceye ve onun örgütlenmesine ipotek konulur. RP de, şimdiye kadar koşulsuz desteklediği bu rejimin 'nimetlerinden' yararlanıyor.

Egemenler, son günlerde suçlarını artırarak, cezaevindeki aydın, sanatçı, bilim adamı ve gazetecilere bir yenisini daha ekledi: Eşber Yağmurdereli de şimdi cezaevinde ve 23 yıllık hapisliğinin ilk günlerini, Cumhurbaşkanı'nın 'özel af' isteklerini reddederek yaşıyor.

Evet, tüm bu yaşananlar, bırakın iyileşmeyi, durumun geçmişten daha da kötüye gittiğini gösteriyor. Üstelik egemenler, akıl almaz şiddet politikalarıyla savaşın cephesini kendi elleriyle büyütüyorlar. Savaş, rantiyerlerin isteğine uygun olarak bir yandan Karadeniz bölgesinde de yaygınlaştırılmaya çalışılırken, diğer yandan da Yunanistan'la 'it dalaşı'na girilerek, Ege'de ortam yeniden ısıtılıyor.

Savaş, halklar için yıkıcıdır. Bu yıkımdan vazgeçmek ise, açık rejimlerle olur.

Türkiye, kapalı rejim olmaya devam ettikçe, daha da fazla batağa saplanacaktır.

Dergimizin 44'üncü sayısında, yazarımız İbrahim Metin, son siyasal gelişmeleri değerlendirirken, ANASOL-D hükümetinin kuruluşundan bu yana yaşananların boyutuna dikkat çekiyor. Ayrıca PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay'ın Almanya'nın Köln kentinde KOMKAR- KOMCIWAN ve KOMJIN tarafından düzenlenen mitingte yaptığı konuşmasının tam metnine de sayfalarımız arasında yer verdik. Mitingteki konuşmasında Kürt halkının durumu ile Güney Kürdistan'da Kürtler arasında yaşanan çatışmaları değerlendiren Burkay, Türkiye'de yaşanan diğer gelişmelere de dikkat çekiyor.

Dergimiz sayfalarında, kısa bir önsözle değerlendirdiğimiz Yaşar Kemal'in yazısı, yazarın Almanya'nın Frankfurt kentinde aldığı 'Barış Ödülü' sırasında yaptığı konuşmasının tam metnidir. Bu yazının hemen akabinde, Alman Yazar Gunter Grass'ın ödül töreninde yaptığı Yaşar Kemal'i tanıtım konuşmasının tam metnini yayınlıyoruz.

Şair-Yazar Eskerê Boyik, Kürtçe olan yazısında barışa yönelik düşüncelerini dillendirirken, İ. Metin Ayçiçek de "Düşünmeye Davet" başlıklı yazısında, demokratikleşmeye yönelik düşüncelerini ifade ediyor.

Araştırma-İnceleme-Belge bölümünde ise, Dr. Golmurad Muradi'nin "Sasaniler döneminde Kürtler" başlıklı yazısının yanısıra, Tori'nin "Üçlü kışkırtaki halk, Kürtler" başlıklı araştırmasının ilk bölümünü okuyabilirsiniz.

Gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle...

Son siyasal gelişmeler ve hükümetin tavrı

Özal'ın çağ atlama hikayesinin ardından "Kürt realitesini tanıma" ve "demokratikleşmeyi sağlama" vaadiyle koalisyon kuran Demirel ve İnönü'den beri, kurulan hemen her koalisyon hükümeti Kürt halkına ve demokratik sol güçlere karşı birer saldırı hükümeti olmaktan öteye gidemedi.

İbrahim Metin

Türkiyede sık sık hükümetler değişiyor, ama sorunlar değişmiyor. Kurulan her hükümet var olan sorunlara yenilerini ekledikten sonra ya gücü tükendiği için sahneden çekiliyor ya da çekilmek zorunda bırakılıyor. Refahyol da böyle oldu. MGK'nın 28 Şubat kararları ile birlikte toplumu bir dinci-laik gerilimi sardı. Kürtlerin ulusal demokratik mücadelesini ve de-

demokratik sol güçleri bastırmak için RP'yi el altında tutan güçler bu kez RP karşısında saf oluşturmaya başladılar. Yazılı ve sözlü basının önemli bir kesimi bu safta yerini aldı. Medya Cezayir'deki dinci terörden (!) örnekler yayınlarken, burjuva basınının ünlü kalemler siyasi islamın kötülükleri üzerine yorumlar döktürdüler, toplumun büyük bir tehlike ile yüz

yüze bulunduğunu belirttiler. Bir taraftan darbe tehdidinin baskısı öte yandan şeriatçı tirmanışın yarattığı ikilemden kendini kurtarmak isteyen kitleler ortaya çıkabilecek üçüncü bir seçeneğe hazır hale getirildiler. MGK'nin istediği de zaten bu idi. Gelişmeler yönlendirilerek Anasol-D hükümetinin kuruluşu böyle sağlandı. Bir çok kesim yeni hükümetin kuruluşunu, karanlık tünelin ucundaki ışık gibi gördü. Kamuoyunun Bir bölümü hükümeti açıkça desteklerken, diğer bir bölümü Refahiyol'dan kurtulmanın rehavetiyle bekle gör politikasına yöneldi. Merkez sağla sözde merkez solun kurduğu bu hükümet çatısı, salt örgütsüz yığınları değil, büyük sermayenin örgütlü gücü TÜSİAD ve TOBB ile işçi sınıfının sendikal gücü konumundaki Türk-İş ve DİSK'in de desteğini aldı. Diğer sivil toplum örgütlerinin bir kesimide bu saflara katılmakta geçikmedi. Böylece ekonomik ve siyasal kriz koşullarında bir millî mutabakat rüzgarı aldı yürüdü. Cumhurbaşkanı Demirel ve silahlı kuvvetler bu mutabakatın odağında yer alan iki önemli unsur olarak gelişmelerden memnun kaldılar. Toplumun önemli bir kesiminde kısa sürelide olsa bir iyimserlik havası doğdu. Askerlerin gelişmelerdeki rolü pek kimseyi rahatsız etmedi. Oysa ülkede yaşanan her olumsuzlukta askerlerin ve Demirel'in payı yadsınmazdı. Demokratik açılımların yapılamaması, barış ortamının sağlanarak, değişim ve dönüşüm kapısının aralanmaması hep bu ikili unsurun kimi zaman karşıt kimi zaman yan yana, ama her zaman aynı amaca hizmet eden tutumları yüzünden olmuştur. Sanırım yaşadığı üç darbeye rağmen Demirel ile

Ordu arasında uyumu sağlayan da bu amaç birliğidir.

Ne yazık ki, Anasol-D hükümetinin oluşumu aşamasında ve sonrasında bu konu fazla kurgulanmadı. Laiklik karşıtı dinsel gericiliğin ortadan kaldırılacağı, topluma bir hoşgörü ve barış havasının egemen olacağı yalanı bir çok kesime inandırıcı geldi. Hatta kimi generallerin ilericiliği bile kulaklara fısıldandı. Medyanın giriştiği bu yalan seferi toplumda Anasol-D hükümetince gerçekleştirilmesi mümkün olmayan gereksiz beklentilere yol açtı. Çiller ve Erbakan ikilisinin çetelere arka çıkan tutumları ve skandalların peş peşe patlaması, yeni hükümetin işe başlarken inandırıcı bir konumda olmasını sağladı. Mesut Yılmaz'a çete karşıtı bir imaj yaratıldı. Evinin çetelerce dinlendiği, takip ve tehdit edildiği söylenerek, çetelere karşı olan lider kimliğine sokuldu. Yıllardır sürdürülmekte olan kirli savaşı bitireceği, çeteleri dağıtarak yolsuzlukların üzerine gideceği söylendi. Yaşar Kemal'le görüşmesi bile, onun demokratik Türkiye projesinin bir göstergesi olarak sunuldu. Ve arkasından kim ya da kimlerin olduğu hala açıklanmayan bir ülkücü çete artığının attığı yumruk bile, Yılmaz'ın sempati toplaması için kullanıldı.

Mesut Yılmaz'ın başında bulunduğu hükümet, eğer ülkeyi kanserojen bir hücre gibi saran çetelerin üzerine yürüme cesareti gösterip, ülkeyi savaş ortamından çıkarsaydı, hiç kuşkusuz gelmiş-geçmiş en etkili hükümet olarak kabul göreceği gibi, Mesut Yılmaz'da büyük bir lider olarak vasıflandırılıp, Türkiye tarihinde bir yer edinecek ve oluşan sempatiyi hak edecekti. Ancak Mesut Yılmaz'ın ne çetelerin kirli savaş

Bay Ecevit'in ekonomik paketini uygulama zemini olarak sunduğu köy-kent projesi ise, özünde denetim ve baskıyı kolaylaştıracak, Kürtler'i toplama kampı türü bu merkezlerde toplayarak, denetim altına almayı amaçlıyor. Ona göre yoğun denetim altında Kürt çocukları yatılı bölge okullarında toplanarak eğitilecek ve Türk olduğuna inandırılacak. Böylece gerilikten kurtulmuş, üretken ve sapına kadar Türk bir nesil yetiştirilerek Kürt sorunu temelden çözülmüş(!) olacak. Toplumu derinden sarsan, büyük acılara ve bedellere mal olan Kürt ulusal uyanışına karşı geliştirilen bu ırkçı görüş, bugüne kadar bir çok türevi görülmüş Türk ırkçılığının Ecevitçesi oluyor. Marazi, gerçeklere göz kapayan, sorunları geleceğe aktarmaktan ve büyümekten başka bir sonuç doğurması mümkün olmayan bu yaklaşım, şu günlerde dondurulmuş gibi görünse de, uygun fırsatta yeniden gündemleştirileceğine kuşku yoktur.

sektörünün üzerine yürüyecek bir cesareti, ne de buna niyeti var. Ona bir rol verilmiş ve o inandırıcı olmak için elinden geleni yapıyor, medyanın ve askerlerin yardımıyla halkı kandırmaya çalışıyor.

Refahyol'un dağıtılarak yerine Anasol-D hükümetinin kurulmuş olması ve bugüne kadar izlenen politikalar, Türkiye'nin

Kuşkusuz yaşanan tablo olumsuzdur. Ancak karamsarlıkla bu tablo aşılamaz. Toplumsal, siyasal gelişmelerin düz bir çizgi izlemediği biliniyor. Baskı ve zulüm yöntemleriyle sağlanan bugünkü gerileme geçicidir.

Peş peşe gelen ekonomik, siyasal ve sosyal krizlerin aşılmış gibi görünmesi ve siyasal gericilikle çete olgusunun yaşama damgasını vurmuş olması sistemin sağlamlığını ve haklılığını göstermez. Kamuoyu aldatılarak, kitlelere terör ve zulüm uygulanarak kitle muhalefetine bastırılması yeni ve daha büyük krizlerin doğmasını engelleyemeyecektir.

önünde çözüm bekleyen temel sorunlara yaklaşımda hiç bir değişimin olmayacağını ortaya koydu. MGK'nın amacı halkın gözünden düşerek yönetemez duruma gelenlerin yerine, güven telkin ederek bir süre daha halkı oyalayacak, rejimin bozulan dengelerini onaracak bir kadronun işbaşına getirilmesi ve bir süre daha zaman kazanılması idi. Ve bu başarıldı. Bu sonuç orduyu açık darbe yapmak riskinden kurtardı. Bir kez daha siviller askerlere boyun eğerek, yönetimin dizginlerini ele alma çabalarından vazgeçtiler.

Anasol-D hükümeti ve gerçekler

12 Eylül askeri diktatörlüğünün toplumsal ve siyasal yaşama getirdiği kısıtlama ve engellemeler yer yer aşıp kitle muhalefeti yeniden boy verince, egemenler at değiştirerek ve yeni yöntemler deniyerek rejimin sürekliliğini sağlama telaşına düştüler. Özal, Demirel, İnönü bu amaçla taşıdıkları bayrağı Çiller, Baykal, Erbakan, Ecevit ve Yılmaz'a devrettiler. Kendi aralarında kurdukları ikili ya da üçlü koalisyonlarla demokrasi düşmanlığında birleştiler. Kürt halkına ve emekçi yığınlara baskı uygulamada birbirleri ile yarıştılar.

Özal'ın çağ atlama hikayesinin ardından "Kürt realitesini tanıma" ve "demokratikleşmeyi sağlama" vaadiyle koalisyon kuran Demirel ve İnönü'den beri, kurulan hemen her koalisyon hükümeti Kürt halkına ve demokratik sol güçlere karşı birer saldırı hükümeti olmaktan öteye gidemedi.

Mesut Yılmaz hükümeti de mevcut icraati ile halka karşı kurulmuş hükümetlerin bir versiyonu gibidir. Gerek büyük or-

tak ANAP'ın niteliği, gerekse diğer hükümet bileşenlerinin sınıfsal konumu ve ideolojik tutumları geniş halk kesimlerinden ve emekçi yığınlardan yana politikalar geliştirmelerine engeldir. Bu niyetleri bilinmekle birlikte toplum, üzerine serpilmiş ölü toprağını atmakta gecikiyor, kapıldığı boş beklentiye aşamıyor. Yeni hükümet döneminde kitle muhalefetine yaşanan gerileme, işçi sınıfı ve sivil-toplum örgütlerindeki suskunluk ve bekleyiş, hükümetin giderek gericileşmesine yol açıyor. Sözde sosyal demokrat Baykal'ın desteği ve sahte solcu Ecevit'in hükümet ortağı olması yeni hükümetin insan haklarına saygılı, çetelere, yolsuzluklara ve talana karşı olması anlamına gelmiyor. Bu boş bir propogandadır ve kitleleri yeterince yanılttı. Anasol-D hükümeti bu yanılgının yarattığı atmosferde üç ayı aşkın süredir rahatça politika yapıyor. Hükümet yanlısı gözlemciler bile bu süre içinde halkı rahatlatacak bir gelişmenin sağlandığını iddia edemiyorlar.

Muhalefetteyken söylenenlerin iktidara gelince unutulması Türkiye'de adettendir. Uzun yıllar içinde oluşan bu tutumun bozulması Anasol-D hükümetinden beklenemezdi elbet. Muhalefetteyken "Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi"ne arka çıkan, çete düzenine ve yolsuzluklara karşı bayrak açan ANAP, hükümet olunca bu tutumundan çark etti. Ve gerçek niyetini ortaya koymuş oldu. Bu iki yüzlü politikaya diğerleride uymaktan geri durmadılar. Hükümetteyken yaygın kitle eylemlerinden "gulu gulu dansı" ve "mum söndü" diye alay eden Erbakan ve eylemleri polis gücüyle dağıtmaya çalışan Çiller, şimdi bu eylemi destek-

ler gözüküyorlar. Yığınlar bu iki yüzlü tutumu dehşet ve ibretle izliyorlar. Kuşkusuz bunların niyeti doğrulardan yana tavır koymak değil, doğruları saptırmaya dönük politikalar içinde olmaktadır. Doğrusu onlara yakışanda budur. Böylece dünyada oluşan iki yüzlü Türk politikacı imajını güçlendirmiş oluyorlar.

Gerek hükümet gerekse tek tek partiler açısından turnusol işlevi gören Susurluk konusunda şimdiye kadar bir çok şey yazılıp çizildi. Ancak somut bir mesafe alınmadı. Anasol-D hükümetinin de konuyu aydınlatamayacağı ve sorumluları yargı önüne çıkaramayacağı artık görülüyor.

Esasen Anasol-D hükümetinin kurulduğundan beri izlediği politikalar, bu hükümetin yalnız Susurluk kazası ile patlak veren rezaleti ve çeteleri değil, hiç bir yolsuzluk ve kepezeliğin üzerine yürüyemeyeceğini gösteriyordu. Halkın beklentileriyle oynanarak, kabaca yalan söylenerek toplum uyutulmak istendi. Belli ki, 12 Eylülle başlayan ve sonraki hükümetler eliyle geliştirilen hukuk dışı politikalar bundan böylede sürdürülecek. Laik-antilaik gerilimi devam ettirilerek, düzene karşı oluşmuş tepkiler Kemalist solun marifetiyle düzenin kanalına akıtılacak ve Ordu, bir süre daha ülke birliğinin teminatı ve değişimin gücü olarak gösterilecektir.

Oysa yönetimin dizginleri Ordu'nun elindedir ve O insan hakları, demokrasi ve temel özgürlüklere karşıdır. Kürtler için

oluşturulan özel hukuk, DGM'ler eliyle yürütülmekte, çeteler tarafından cezalar infaz edilmektedir. DGM'ler, OHAL, Özel Timler, koruculuk ve çeteler Ordu'nun güvencesinde icrai sanat etmeye devam ediyorlar. "Tek millet, tek devlet, dek dil" edebiyatı gerçeklerin üzerini örtmeye devam ediyor. Susurluk'un üzeri çoktan örtülerek, siyasi bağlantıları koparıldı. Tutuklanan özel tim şefi İbrahim Şahin ve suç ortakları serbest bırakıldı. Kamuoyu ile alay

Şiddet yöntemi yalnız içerde değil, dış ilişkilerde de öteden beri izlenen bir yöntemdir. Sık sık dillendirilen "yurtta sulh, cihanda sulh" söylemi bu gerçeğin üzerini örtmek için kullanılan bir yalandır. Egemen azınlık sıkıştığı her durumda şiddet yöntemlerine başvurmuştur ve vuruyor. Bu duruma göre gelişmekte, saldırganlık bazen içeride halka, bazende komşu ülkelere yönelmektedir. Kürt sorunu yüzünden Çeteci devletin gerilim politikasına ve savaş kışkırtıcılığına her zaman ihtiyacı oldu.

edercesine suçlular tek tek aklanıyor ve bütün bunlar yolsuzlukları, faili meçhulleri araştırarak, çetelerden hesap soracak diye lanse edilen Anasol-D hükümeti döneminde oluyor.

Bilindiği gibi bu hükümetin ilk icraatlarından biriside popülist bir çıkışla maaşlara yaptığı %35'lik zam oldu. Ancak çok geçmeden petrol ürünlerine yaptığı %32'lik zam ve ardından yapılan diğer zamlar, özelleştirme girişimlerinin hızlandırılması, işsizleştirme ve benzeri politikalar bu hükümetin de di-

ğerleri gibi emeğe düşman bir karakterde olduğunu ortaya koyuyor. Kitleler yıllardır ağır bir enflasyonun yükü altında yaşıyorlar. Enflasyonu aşağı çekeceğini söyleyerek iş başına gelen hükümet, 1997 enflasyon oranını %100 olarak açıkladı. 1998 bütçesinde ise, enflasyonu birinci yıl %50'ye ikinci yıl %20'ye üçüncü yıl ise tek haneli rakama indirilmesi öngörüldü. Şiddete dayalı, sermaye yanlısı politikalarla bu mümkün değildir. Kaynak sıkıntısı içinde

kıvranan Türkiye ekonomisi, savaş sürdükçe, diğer bir deyişle Kürt sorunu çözümsüz kaldıkça bataktan kurtulamayacak, işsizlik ve pahalılık artarak enflasyonu daha da tırmandıracaktır. Bu yüzden hükümetin enflasyonla mücadele iddiası koca bir yalandan ibarettir. Kirli savaşa kaynak yaratmak amacı ile ağırlaştırılan vergiler ve yapılan zamlar enflasyonla mücadele adı altında gözden kaçırılıyor ve kitlelerde oluşan tepkiler giderilerek yığınlar razı edilmek isteniyor. Bir tek sınır operasyonunun 300 trilyon

mal olduğu bir ortamda, hem operasyonlara hız verecek, hem kaynakları özel time, koruculara, muhbirlere vererek, karakol ve cezaevi inşasına harcayacaksın, hem de enflasyonla mücadele edip, kalkınmayı sağlayacaksın. Buna kargalar bile güler. Besbelli ki bu hükümet de öncekiler gibi kara para ağına güveniyor. Yasa dışı yollarla ekonomiyi güçlendirebileceğini umuyor. Nitekim geçtiğimiz günlerde buna ilişkin kuşklar doğuran bir gelişme daha yaşandı. Uzun yıllardır Interpol

tarafından aranan, Abdi İpekçi'nin ve bir çok aydının katil sanıklarından Yalçın Özbey Belçika'da yakalandı. Hakkında uyuşturucu ticareti yaptığına dair iddialarda olmasına rağmen, Türk hükümeti, zamanında istemediği için salıverildi. Yalçın Özbey'in ülkeye getirilerek yargı önüne çıkarılması, 12 Eylül öncesi ve sonrası birçok cinayeti belki aydınlatacak ve çete bağlantılarının ortaya çıkarılmasını sağlayacaktı.

Ancak hükümet bu bağlantıların ortaya çıkarılması yerine gizli kalıp sürmesini yeğledi. Zira kirli savaş çarkının bu tür ilişkilere bugünde ihtiyacı vardır. Bu yüzden bir çok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da izlenen politikalar geçmiş hükümetlerinkinden pek farklı değil. Üstelik Hükümet ortaklarının bilinen niteliğinde geleceğe iyimser olarak bakılmasına engeldir. Ecevit'in fos çıkan Karaoğlan masalından sonra topluma yaşattığı ekonomik çöküntü, yokluk ve kuyruklar hatırlardadır. ANAP ise "köşe dönme" politikalarının sahibidir. Kamu kuruluşlarına atanan kayıncodayı, yeğen furyasına bakılırsa, bunlar yakınlarını kayırmada Çiller ve Erbakan'ı bile geçmeye adaydılar. Bu tutumları ile bütçe açıklarını büyütmeğe yeni ve daha büyük oranda bir borç yükü yaratmaktan başka bir sonuç elde etmeleri mümkün değildir. Demokratik Türkiye Partisi ile CHP'ye gelince, içlerindeki tek tük dürüst ve namuslu görünen insana rağmen bugüne kadar bilinen yaklaşımlarından farklı, yığınlardan yana yeni bir yaklaşım beklenemez. Dolayısıyla enflasyonla mücadele bunlar veremez. Kitlelerin belini büken gelir adaletsizliğini, yokluk ve pahalılığı bunlar gideremez.

Hükümet'in ilk icraatlarından birisi de sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimi yasallaştırmak oldu. Bay Ecevit ve Yılmaz bunu Cumhuriyet tarihinin en büyük devrimi olarak nitelediler. Somut durum ise sözkonusu "devrimin" ayaklarının havada olduğunu gösteriyor. Ordunun MGK aracılığıyla 28 şubatta aldığı kararların gereği olarak uygulamaya konulan sekiz yıllık temel eğitimin başarabildiği tek şey, İmam Hatip Okulları'nın orta kısımlarına bu yıl öğrenci alınmaması oldu. Onun dışında eğitim sisteminin anti-demokratik, ırkçı-şoven niteliği aynen sürüyor. Kürdistan'da binlerce okul hala kapalı duruyor. Sözde laiklerle dincilerin asıl kavgası, kendi çıkarlarına beklelik edecek, doğmalara ve hurafelere yatkın, bilim dışı görüş ve düşüncelere sahip kadrolarla kafa taşı, ırkçı-şoven insanlar yaratma konusundaki tercihten kaynaklanıyor. Yoksa her iki kesimde sistemi demokratikleştirme diye bir derdi yoktur. Sekiz yıllık temel eğitimin yasalaştırıldığı süreçte ve sonrasında hiç bir taraf bu ülkede yaşayan milyonlarca Kürtün eğitim hakkından söz etmemiş, milyonlarca Kürt çocuğunun okulsuzluğunu giderecek formüller önermemiştir. Kürtlerin asimilasyonuna hizmet edecek bir eğitim sistemi bugün kapışmakta olan her iki kesiminde temel tercihidir.

Bugün ülkeyi yakıp yıkanlar mevcut eğitim sürecinin ürünleridir. Bunlar eliyle okullar kışlalara çevrilmiş, yüzbinlerce Kürt çocuğu köyünden sürülerek, belirsiz bir geleceğin kucağına itilmiştir. Mevcut eğitim sisteminin Kürt çocuklarına verdiği tek şey ağır bir ruhsal baskı ve kişilik bozukluğudur. Bunu gözetmeyenlerin eğitim sistemi konusunda "demokra-

tikleşmeyi" istemeleri kaba bir yalan ve soysuz bir aldatmacadır.

Bay Ecevit bu aldatmayacağı sürdürmekte kararlı görünüyor. Geçmiş günlerde eski bir rüyasını yeniden gündemin ilk sıralarına taşıdı. Kürt sorununu çözme adına egzantrik teşhislerinden birini, kamuoyuna açıkladı. Ona göre Kürt sorunu diye bir sorun yoktu. Ekonomik geri kalmışlık, eğitimsizlik ve geri sosyal yapı söz konusuydu. Olaylar ve şiddet ortamı bundan kaynaklanıyordu. Var olan durumu ortadan kaldırmak için yeni ekonomik paketler hazırlamak gerekiyordu. Bu yüzden bugüne kadar 8 tanesi geçmiş hükümetlerce açılan ekonomik paketlerden dokuzuncusunu da Bay Ecevit açtı. Gerçi bölgeye bolluk ve bereket yağmadı ama, kamuoyunun kafası bir kez da-

Ülkenin başına
çöreklenmiş kirli savaş
çetesi, savaşın sağladığı
rantı, uyuşturucu, kumar
ve kaçakçılıktan elde
edilen kârı yitirmemek
için her türlü çılgınlığı
sürdürmeye kararlı
görünüyor. Hükümeti
kim kurarsa kursun,
ülkeyi bu kirli savaş
çetesi yönetiyor. Davulu
boynunda taşıyanlarda
kendilerine verilen
rolü oynamaktan
başka bir şey
yapmıyor/yapamıyorlar.

DGM'ler OHAL, Özel Timler, koruculuk ve çeteler Ordu'nun güvencesinde icrai sanat etmeye devam ediyorlar. "Tek millet, tek devlet, dek dil" edebiyatı gerçeklerin üzerini örtmeye devam ediyor. Susurluk'un üzeri çoktan örtüldü, siyasi bağlantıları koparıldı. Tutuklanan özel tim şefi İbrahim Şahin ve suç ortakları serbest bırakıldı. Kamuoyu ile alay edercesine suçlular tek tek aklanıyor ve bütün bunlar yolsuzlukları, faili meçhulleri araştırarak, çetelerden hesap soracak diye lanse edilen Anasol-D hükümeti döneminde oluyor.

ha karıştırılmış oldu. Bay Ecevit'in ekonomik paketi için uygulama zemini olarak sunduğu köy-kent projesi ise, özünde denetim ve baskıyı kolaylaştıracak, Kürtler'i toplama kampı türü, merkezlerde toplayarak, denetim altına almayı amaçlıyor. Yoğun denetim altında Kürt çocukları yatılı bölge okullarından geçirilecek, Türk olduğuna inandırılacaktı. Böylece geriliktен kurtulmuş, üretken ve sapına kadar Türk bir nesil yetiştirilerek Kürt sorunu temelden çözülmüş(!) olacaktı. Toplum derinden sarsan, büyük acılara ve bedellere mal olan Kürt ulu-

sal uyanışına karşı geliştirilen bu ırkçı görüş, bugüne kadar bir çok, türevi görülmüş Türk ırkçılığının Ecevitçesi oluyor. Marazi, gerçeklere göz kapayan, sorunları geleceği aktarmaktan ve büyümekten başka bir sonuç doğurması mümkün olmayan bu yaklaşım, şu günlerde dondurulmuş gibi görünse de, uygun fırsatta yeniden gündemleştirileceğine kuşku yoktur. Sekiz yıllık temel eğitimle ilgili gelişmeleri taraflar şimdilik içine sindirmiş görünüyor. Bu gelişmeler tabanını kemirsede, Kürt halkına karşı olan ırkçı-şoven boyutu RP ile diğer düzen partilerinin asgari müşteregini oluşturuyor. Bu yüzden kesintisiz temel eğitime karşı camilerden başlatılan ve daha çok rejime uyarı niteliği taşıyan eylemler de giderek zayıfladı. Kuşkusuz bu konuda RP hakkında açılmış olan kapatma davasının da büyük etkisi var. Yer yer şiddet gösterilerine dönen eylemlerin kamuoyunda yarattığı olumsuz etkiler yüzünden, eylemler yüz-ikiyüz kişilik militan islamcı gruplarla yürütülüyor. Kapatma davası bitinceye kadar RP sistemi rahatsız etmemeye çalışacaktır.

Ancak RP eksenli gelişmeler gelecek günlerde de kamuoyunu meşgul etmeye adaydır. RP yönetiminin bugün yaptığı U dönüşü kimi çevrelerce takiiye olarak değerlendirilmektedir. Nevar ki, gerçekte olsa, takiiyede gelişmeler RP'nin içini karıştıracaktır. RP hakkında açılan kapatma davası halen devam ediyor. Ama bu mutlaka kapatılacağı anlamına gelmez. Rejimin amacı dinsel ideolojiyi kemalizmin hizmetine koşturmak. Geçmişte RP'nin önü bu amaçla açılmıştı. Şimdi ya RP Erbakan'ın "değiştik" söylemine uygun olarak kemalist rejimle

barınacak ya da MGK'nın öngördüğü politikalar doğrultusunda kolu kanadı budanacaktır. Her iki halde de RP içinde kimi çatlakların oluşması kaçınılmazdır. Bu gelişmeler gelecek günlerin gündemini önemli oranda şekillendirecektir.

Türkiye de erken bir genel seçimin 1998 yılı içinde yapılması tartışmaları da bu gelişmelerin yaratacağı sonuca bağlıdır. Çünkü MGK, 1995 seçimlerinin yarattığı sonuçlara benzer bir sonuçla karşılaşmak istemiyor. RP'yi ve demokrasi güçlerini etkisiz kıldığına inandığı bir noktada ancak seçimlere rıza gösterecektir. Bu durumda koalisyonu oluşturan partiler arasında bir dağılma yaşanmazsa, seçimlerin ikibinli yıllara sarkması büyük bir olasılıktır.

Karadeniz'de OHAL Uygulamaları - Hükümetin OHAL'i kaldırma iddiası ve Karadeniz'deki gelişmeler

Son aylara denk gelen hükümet uygulamaları bir taraftan demokrasiden yana görüntüler yaratmayı denerken, diğer taraftan varolan demokratik hakları budamak şeklinde sürüp gidiyor. Muhafız basına dönük baskıcı tutum aynen sürdürüldüğü halde, yazışmaları müdürlerine ceza ertelemesi getirilerek göz boyama işler yapılıyor.

Daha önce Mardin'de kaldırılmış olan OHAL'in bu kez Bitlis, Bingöl ve Batman'da kaldırılması, normal düzene geçiliyormuş gibi sunuldu. Oysa Mardin'de yaşananlarda olduğu gibi söz konusu yerlerde de OHAL'in kaldırılmış olması kağıt üzerindedir. Ülke ve dünya kamuoyunu aldatmaya dönüktür. Kirli savaş çarkı bütün kurum ve kuruluşlarıyla, gizli-açık çeteleriyle buralarda işlemekte ve can almaktadır. Ayrıca

MGK buralardan OHAL'in kaldırılabilirliğini buyururken, il-ler idaresi ve kriz koordinasyon kurulu marifetiyle doğacak boş-luğu daha baştan doldurmuştur. Bu bakımdan insanların günlük hayatlarına bile en ufak bir ra-hatlama getirmekten uzak bu gelişmelerin demokratik-leşme olarak sunulması doğru değildir.

Esasen hükümet uy-gulamaları bir bütün ola-rak değerlendirildiğinde, Anasol-D'nin "çözüm ve restorasyon" hükümeti değil, askerlerin deneti-minde oluşmuş ve asker-lelerle sağlanan bir "uzlaş-ma" hükümeti olduğu görülür. Askerlerin iste-diği uygulamalardan bi-risi de RP'ye kadro yetiş-tiren kuran kurslarının denetim altına alınması ve camilerin Kemalist ideolojinin hizmetine so-kulmasıydı. Diyanet İş-leri Başkanlığı'nın ya-yınladığı genelge bunu sağlamaya dönüktür. Ge-nelgeye göre bundan böyle vaazlar merkezi sistemle yayınlanacak, merkezi olarak hazırla-nan hutbe'ler bütün cami-lerde aynı anda dinlene-cektir. Bu tutum bize pek şaşırtıcı gelmedi. Aynı Diyanet İşleri Baş-kanlığı daha önce de Kürtçe okunan vaazları yasaklamış, Kürdis-tan'daki cemiilerde, çoğu kişinin anlamadığı ırkçı yaklaşımları uygulamaya sok-muştu. İnsanların kendi dillerin-de ibadet etmelerine müdahale eden bu yaklaşıma o zaman karşı çıkamayanların, bugün merkezi hutbe ve vaazlara karşı çıkması tam bir ikiye bölme örneğidir. Ve herkes biliyor ki,

ibadet özgürlüğünden çok RP propagandasının engellenmesi-ne karşı çıkmaktadır.

Kaldı ki, OHAL'in kaldırıl-ması bir yana, bütün ülkeye ya-ygınlaştırılması eğilimi gözlen-mektedir. Son dönemde Kara-deniz bölgesinde olup bitenler

Ecevit'in fos çıkan Karaoğlan masalından sonra topluma yaşattığı ekonomik çöküntü, yokluk ve kuyruklar hatırlardadır. ANAP ise "köşe dönme" politikalarının sahibidir. Kamu kuruluşlarına atanan kayınço-dayı, yeğen furyasına bakılırsa, bunlar yakınlarını kayırmada Çiller ve Erbakan'ı bile geçmeye adaydırlar. bu tutumları ile bütçe açıklarını büyütmekten yeni ve daha büyük oranda bir borç yükü yaratmaktan başka bir sonuç yaratmaları mümkün değildir. Demokratik Türkiye Partisi ile CHP'ye gelince, içlerindeki tek tük dürüst ve namuslu insana rağmen bugüne kadar bilinen yaklaşımlarından farklı, yığınlardan yana yeni bir yaklaşım beklenemez. Dolayısıyla enflasyonla mücadeleyle bunlar veremez. Kitlelerin belini büken gelir adaletsizliğini, yokluk ve pahalılığını bunlar gideremez.

bunun tehlikeli göstergeleridir. Mevcut hükümet öncekilerin yolunda yürümekte, devrimci potansiyel gördüğü her yere saldırmaktadır. PKK'nin Karade-niz Bölgesi'ne güç yığıldığı iddi-asıyla bölgede başlatılan kuru-culuk ve özel tim daha şimdi-

den tahrip edici sonuçlar ver-meye başladı. Bir kaç kişi kim olduğu bilinmeyen (!) kişilerce öldürüldü, bir panik ve korku havası bölgeye egemen oldu. Yetkili makamlar 50-60 kişilik bir PKK grubunun Tokat'tan Karadeniz bölgesine geçmek istediğini söylerken, böl-geye taşınan askeri gü-cün çapı ve önlemlerin kapsamı bu gerekçeye uygun düşmüyor. PKK'nin bölgede olup olmadığı ayrı bir konu-dur; ama Kürdistan'ın Karadeniz Bölgesi'ne komşu oluşu burada devrimci kıpırdanmaların başgöstermesi dev-leti korkutmuş görünü-yor. Ancak bizce dev-letin bölgeye yönelmiş olmasının bir değil bir-çok nedeni vardır. O Kürdistan'da afişe olan devlete endeksli kaçak-çılık çarkını daha elve-rişli bir bölgeye taşıya-rak, çetelerin gerektir-diği finansmanı gü-venceye almak istiyor olabilir. Ancak Kara-deniz bölgesinde yara-tılan gelişmeleri yal-nızca buna bağlamak devletin yapmak iste-diklerini bütün boyut-larıyla kavramamak olur. Bilindiği gibi devlet yıllardır "teröre karşı mücadele" gerek-çesi ile demokratikleş-me talaplerine karşı çı-kıyor, taraf olduğu

uluslar arası antlaşmaları çiğni-yor. Kürdistan'da yaratılan yı-kımdan sonra kitlelerin zorla suskunluğa itilmesi, görece bir "sukünetin" sağlanması bu ge-rekçeyi zayıflatmış bulunuyor. Şimdi iç ve dış kamuoyunda "Madem suküneti sağladınız,

vaatlerinizi yerine getirin" bas-kısı var. Rejimse buna yanaşmak istemiyor. O dün olduğu gibi bugünde şiddet politikalarına muhtaçtır. Barışa ve demokrasiye düşmanlığı devam ediyor. Bu yüzden yeni gerekçelere ihtiyacı var. Karadeniz bölgesinde olup bitenler bu vahşet politikasının gerekçelerini oluşturuyor. Ayrıca derin devlet bölgeye bu şekilde yönelmekle bir taşla birkaç kuş vurmak istiyor. "Teröre" karşı mücadele gerekçesiyle Kürdistan'ı harabe-ye çevirdikten sonra, bu kez de düzen için tehlikeli potansiyel taşıyan diğer bölgeleri etkisiz hale getirmek istiyor. Bilindiği gibi Karadeniz bölgesi etnik renkliliği olan hareketli bir bölgedir. Sovyetlerin dağılmasıyla bölgenin aldığı göç, ve Kürdistan'daki gelişmeler bölge insanı üzerinde yeni duyarlılıklar yaratmış ve milliyetçi eğilimleri arttırmıştır. Bölgede kontrole alınamayan geniş bir kaçakçılık ağı mevcuttur. Ayrıca geçmişten gelen devrimci gelenekler bu bölgede canlıdır. Türkiyeli devrimci örgütler geçmişte bu bölgede geniş hayat alanı bulmuş, çay ve fındık üreticisinin geliştirdiği kitle eylemlerine öncülük etmişlerdir. 12 eylül sonrası günlerde Türk soluna mensup örgütler bu bölgede ciddi bir varlık göstermişlerdir ve bazılarının etkileri bugün de söz konusudur. Dolayısıyla derin kriz dönemlerinde bir kıvılcımla harekete geçebilecek dinamik bir toplumsal-siyasal yapı söz konusudur. İşte devleti yeni bir macaraya iten etkenlerde bızce bunlardır.

Ülkenin başına çöreklenmiş kirli savaş çetesi, savaşın sağladığı rantı, uyuşturucu, kumar ve kaçakçılıktan elde edilen kârı yitirmemek için her türlü çılgınlığı sürdürmeye kararlı görün-

yor. Hükümeti kim kurarsa kur-sun, ülkeyi bu kirli savaş çetesi yönetiyor. Davulu boynunda taşıyanlarsa kendilerine verilen rolü oynamaktan başka bir şey yapmıyor/ yapamıyorlar. Anasol-D hükümeti beklentilerin aksine bu rolü daha büyük bir başarıyla oynuyor. İçeride ve dışarda şiddeti bir gelenek haline getiren devlet, aynı geleneği Anasol-D hükümeti eliyle de sürdürüyor. Bu tutumun ifadesi olarak, Güney Kürdistan'a yapılan operasyonlara bir yenisi daha eklendi. Her defasında "PKK'nin kökünü kazıma" gerekçesiyle başlatılan ve "belini kırdık" söylemiyle bitirilen operasyonlara ve söylenen gerekçelere artık kimse inanmıyor. Belli olan bir şey var ki, TC Güney Kürdistan'ı kendi hakimiyet alanı içinde görüyor ve bu eski rüyasını gerçekleştirmek için her fırsatta sınırı aşarak yeni bir macaraya atılıyor. Her operasyondan sonra "çekildik" demesine rağmen, birliklerinden 4-5 bin kadarını Güney'deki yerleşim birimlerinde bırakması, "terörist faaliyetlere karşı operasyon" iddiasının temelsizliğini ve yapılan işin uzun vadeli bir stratejinin parçası olduğunu gösteriyor.

Elbete ki, konjonktürel ortam T.C. açısından sürekli bir işgale uygun değildir. Bu bakımdan T.C. sömürgeciliği Güneyide kendi politikalarına uygun payandalar yaratarak, hem buranın istikrarını bozmayı, hemde uzun vadede çıkarlarını güvenceye almak istiyor. Türkmen faktörü öne çıkarılmak isteniyor. Her operasyondan sonra birliklerinden bir bölümünün burada kalması da bölgede kurduğu ve geliştirdiği ilişkilerin korunması içindir. Teröre karşı mücadele iddiası bu amacı gizleyen bir örtü olarak kullanılı-

yor. Ancak Güney Kürdistan için tehlike oluşturan esas gelişme bızce bu değil, daha çok Güney'li güçlerin kendi aralarında ve PKK'nin KDP ile sürdürdüğü çatışmalar tehlike oluşturuyor. Kendi toprağı üzerinde doğan olanakları bu kadar pervasız ve gözü kara bir şekilde heba eden Güneyli güçlerin halka karşı günahları büyüktür. Sömürgeci güçlerle dayanışarak Güney Kürdistan'da yer edinmek de, istikrar sağlamak da olanaklı değildir. Kendi iç çekişmelerini erken iktidar hastalığı yüzünden çatışmalara dönüştürerek ve Kürt halkına düşman güçlerden alınan desteklerle muhaliflerini tasfiye etmek akıl kârı değildir. Bu durum bir bütün olarak sömürgeci güçlerin müdahalelerine sürekli açık kapı bırakmakta, istikrarsızlığa yol açmaktadır.

Düşmanın yaptıklarına kızmak çare değil elbet. Düşman düşmanlığını her koşulda yapacaktır. Esas olan her parçada Kürt parti ve örgütlerinin kendi aralarında ve birbirleriyle ilişkilerini çatışma zemininde çıkarmaları, sorunlarını görüşmeler yoluyla gidererek, dayanışma ve işbirliği kurabilmeleridir. Bu gerçekleştiğinde TC, veya başka bir sömürgeci gücün müdahalesi güçleşecek, müdahale olsa bile karşısında birleşik büyük bir güç bulmuş olacaktır. Bugün Kürtler arası çatışma ve düşmanlığın vardığı boyutta kimin haklı kimin haksız olduğu artık önemini yitirmiştir. Aslo-lan halkımızın geleceğini tehdit eden, halkı göç yollarına, açlık ve sefalet düşüren çatışmaların durdurulması, ateşkesin sürekli ve kalıcı bir hale getirilmesidir.

Türk devletinin mevcut tutumundan vazgeçmesi, kolay olmayacaktır. Bunun için bün-yesini kemiren çeteleşme olgu-

MGK, 1995 seçimlerinin yarattığı sonuçlara benzer bir sonuçla karşılaşmak istemiyor. RP'yi ve demokrasi güçlerini etkisiz kıldığına inandığı bir noktada ancak seçimlere rıza gösterecektir. Bu durumda koalisyonu oluşturan partiler arasında bir dağılma yaşanmazsa, seçimlerin ikibinli yıllara sarkması büyük bir olasılıktır.

sunu ortadan kaldırması ve kirli savaş lobisini dağıtması gerekir. Günümüzde devletin çeteleşen yapısı ile Kürt halkı ve emekçi yığınların yüzyüze bulunduğu ekonomik ve demoktik sorunlar arasında kopmaz bağlar oluşmuştur ve Kürt sorunu temel

sorun konumundadır. Kürt sorununa demokratik, siyasal bir çözüm bulunmadan,, diğerlerini çözüme ulaştırmanın mümkün olmadığını aklı başında herkes görmekte ve söylemektedir.

Türkiyeyi yöneten egemen klik akılsızlığını sürdürürse, Türkiye toplumu her gün yeni bir macerayla karşılaşmaktan kurtulamayacaktır. Daha geçenlerde Yunanistan'la savaşın eşliğinden döndü. Yunanistan silahlı kuvvetlerinin Kıbrıs Rum silahlı kuvvetleriyle ortaklaşa yaptığı tatbikat, Türk egemenlerinin savaş kılıçlarını kuşanmalarına neden oldu. Ve bölge bir anda sıcak çatışma ortamına sokuldu. Güdümlü medya savaş senaryoları eşliğinde Türk jetlerinin sortilerini naklen verdi. Savaş kışkırtıcılığında bir kez daha kendini ispatladı. Türk Genel Kurmayı "Askeri üstünlüğümüzü gösterdik" diyerek savaşçı ve saldırgan eğilimini dışa vurdu.

Kuşkusuz bu, Türkiye için yeni bir durum değil. Egemenler için şiddet politikası yalnız içerde değil, dış ilişkilerde de öteden beri başvurulan bir yöntemdir. Sık sık dillendirilen "yurtta sulh, cihanda sulh" söylemi bunların dilinde gerçeğin üzerini örtmek için uydurulmuş bir yalandır. Egemen azınlık sıkıştığı her durumda şiddet yöntemlerine başvurmuştur ve vuruyor. Bu ihtiyaçlarına göre gelişmekte, saldırganlık bazen içeride halka, bazende komşu ülkelere yönelmektedir. Kürt sorunu yüzünden çeteci devletin gerilim politikası ve savaş kışkırtıcılığına her zaman ihtiyacı oldu. Militarizmin güçlenmesi kaynakların silaha ve ölüme harcanması böyle mümkün olmakta çetelerin saltanatı böyle sürmektedir.

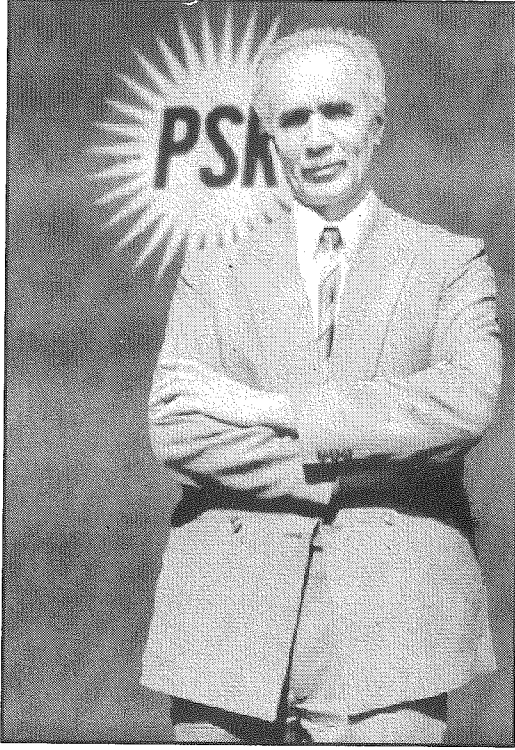
Kuşkusuz yaşanan tablo

olumsuzdur. Ancak karamsarlıkla bu tablo aşılamaz. Toplumsal, siyasal gelişmelerin düz bir çizgi izlemediği biliniyor. Baskı ve zulüm yöntemleriyle sağlanan bugünkü gerileme geçicidir. Peş peşe gelen ekonomik, siyasal ve sosyal krizlerin aşılmış gibi görünmesi ve siyasal gericilikle çete olgusunun yaşama damgasını vurma, sistemin sağlamlığını göstermez. Kamuoyunu aldatarak, terör ve zulüm uygulayarak kitle muhalefetinin bastırılması yeni ve daha büyük krizlerin doğmasını sağlayacaktır.

Devrimci ve yurtsever çevrelerde görülen taktik yanlışlıklar ve bencil tutumlar, egemen sistemin, yaşadığı krizleri kolay atlmasına yol açsada bu geçicidir. Ve bugünkü gerileme ve durağanlığın yerini yükselmeye bırakacağı günler er geç gelecektir. Cumartesi annelerinin kayıplarını aramaktaki ısrarı 129. haftasını geride bıraktı. Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi ise, yeniden başladı. Her iki eyleminde beklenen katılım ve ilgiyi göremeyiş rejimin başarısı olarak görülmemelidir. Bir tek annenin feryadı; bir tek pencerede yanıp sönen ışık bile geleceğe olan umudumuzu beslemeye yeterlidir. Yeterki biz sorumluluğumuzu hatırlayalım.

3 kasım Susurluk kazasının yıldönümüdür. Çeteler kanlı ellerini sallayarak dolaşmaya devam ediyorlar. Bir araya gelerek meydanın boş olmadığını onlara göstermenin zamanıdır. Çetelerin üzerine örtülmek istenen karanlık örtüyü yırtıp atmak, düzene payanda olanların değil, düzenden zarar görenlerin işidir. Biz işimizi iyi yaparsak çetelerin üzerine örtülmek istenen karanlık örtü er ya da geç mutlaka kaldırılacaktır.

“Barış hem Kürtlere hem Türklere, hem bölgeye hem dünyaya gerekli”

KOMKAR, KOMJIN ve KOMCIWAN'ın 18 Ekim 1997 tarihinde Almanya'nın Köln kentinde düzenlediği “Barış, Demokrasi ve Özgürlük” yürüyüş ve mitingine katılarak bir konuşma yapan **PSK Genel Sekreteri Kemal Burak**'ın konuşmasının tam metnini, ilgiyle okuyacağımız inancıyla yayınlıyoruz. **Deng**

Türkiye'deki zorba rejim Kürdistan'da kirli bir savaş yürütüyor. Ülkenin varlığı bu savaşta boşuna telef ediliyor. Bu, ülkemizde, hem Kürdistan'da hem Türkiye'de işsizliğin, açlığın, bunaltan öteki sıkıntıların başlıca nedenidir.

Değerli bayanlar, baylar,

Öncelikle, böyle bir eylemi düzenledikleri için KOMKAR, KOMJIN ve KOMCIWAN'ı kutlarım. Onlar ülkemiz için barış, demokrasi ve özgürlük istiyorlar. Bu saygıdeğer bir çabadır.

Yine, Almanya ve Avrupa'nın dörtbir yanından koşup gelen, burada omuz omuza yürüyen ve barış için, özgürlük için, demokrasi için seslerini yükselten sizleri kutlarım.

Bu yurtsever bir çabadır. Çünkü ülkemizde savaş var; ama özgürlük ve demokrasi yoktur. Zorba rejim oluk oluk Kürt ve Türk gençlerinin kanını

döküyor. Köy ve kentlerimiz yıkılıp yakılıyor. Halkımızdan milyonlarcası bir kez daha göç yollarına düştü, gurbet köşelerinde evsiz, işsiz perişan oldu. Ülkemizin vadileri, dağları bombalanıyor, tarlalarımız, yaylalarımız yanıyor.

Türkiye'deki zorba rejim Kürdistan'da kirli bir savaş yürütüyor. Ülkenin varlığı bu savaşta boşuna telef ediliyor. Bu, ülkemizde, hem Kürdistan'da hem Türkiye'de işsizliğin, açlığın, bunaltan öteki sıkıntıların başlıca nedenidir.

Bu yanlış siyaset yüzünden, Türkiye'yi boydan boya kötülük, zorbalık ve şiddet sardı.

Heryerde çeteler oluştu. Bu çeteler poliste ve orduda, siyasi partilerde ve devlet içinde ağ kurmuştur. Onlar devlet desteğiyle insanları kaçırp öldürüyorlar. Devlet desteğiyle kirli işler çeviriyor, esrar ve eroin ticareti yapıyor, ülkemizde ve dünyada insanları zehirliyorlar.

Hükümet bu çetelerin üstüne gidemiyor. Mahkemeler onları yargılamıyor. Çünkü zaten arkalarında devletin ve hükümetin gücü var. Türk devleti çeteleşmiştir.

Bu nedenledir ki Türkiye'de işkence var, zulüm var; ama adalet yok, özgürlük yok, demokrasi yok. Türkiye kirlenmiştir.

Türk devleti militaristtir, komşularına karşı saldırgandır, yayılmacıdır. Günden güne daha çok silahlanıyor. Bu durum bölge ve tüm dünya için ciddi bir tehlikedir.

Bu nedenledir ki, Kürt olsun Türk olsun, dünyanın diğer yerlerindeki dostlarımız olsun, barışsever, demokrat ve hümanist tüm insanlar bu pislige ve kötüliğe karşı sessiz kalmamalı.

Türkiye'ye gerekli olan temiz toplumdur, barıştır, demokrasidir.

Türkiye çetelerden temizlenmeli.

Kirli savaş sona ermeli. Kürt ve Türk gençlerinin kanı boş yere dökülmemeli. Kürdistan'ın köyleri ormanları yakılmamalı.

Ülkenin geliri silaha harcanmamalı, kaynakları kirli savaşta telef edilmemeli, ülkenin kalkınması, halkın iyiliği için harcanmalı.

Kürtlere de Türklere de gerekli olan budur. Böylece ülkeye barış gelir, demokrasi gelir ve ülkenin öteki sorunlarına çözüm bulunur.

Aklın yolu budur.

Ama Türkiye'yi dünden bugüne yönetenler, bu yanlış, çağdışı politikadan sorumlu olanlar sesimizi duyuyorlar mı? Söylediklerimize aldıyorlar mı?

Ne yazık ki hayır! Ne sesimizi duyuyor, ne de dinlemek istiyorlar. Bu bakımdan yeni hükümetin de eskilerinden hiçbir farkı yoktur.

Mesut Yılmaz'la Ecevit'in hükümeti ne Kürt sorununda, ne de demokratik alanda hiçbir olumlu adım atmadı. Buna niyeti de yok. Programlarında bu bakımdan hiçbir olumlu hedef yok.

Düşünce özgürlüğü önünde ki tüm engeller devam ediyor ve yeni hükümet de bu alanda hiçbir değişimden söz etmiyor. Zindanlar eskisi gibi, yazarlarla, aydınlarla, politik kişilerle dolu.

Kitaplar, gazeteler, dergiler yine toplanıyor. Özellikle barış savunucuları, Kürtlerin üzerindeki baskıya, zulme karşı çıkıyorlar.

Yine barışseverler üzerinde baskı ve zulüm devam ediyor. İnsan Hakları Derneği'nin şubeleri bir bir kapanıyor. Yeni hükümet de, barış yanlılarının seslerini duyurmalarını şiddetle engelliyor.

İşkence çarkı işlemeye devam ediyor.

Bu hükümetin de, Kürt sorununun barışçı çözümü için, Kürt haklarının tanınması için, en küçük bir adım atmaya niyeti yok. Bu hükümet de Kürtlerle diyaloga kapalı. Tam tersine, inatla ve ısrarla, "bir Kürt sorunu yoktur, bir terör sorunu vardır!" diyor..

Yeni hükümet de zor ve baskı yöntemlerinden medet umuyor, daha çok silahlanıyor, kirli savaş sürdürüyor, tırman-

dırıyor.

Yeni hükümet de, kendisinden öncekiler gibi, ama daha büyük bir gürültü ve şamatayla, iç ve dış kamuoyunu aldatmaya çalışıyor. Kürdistan'a, kendi deyişleriyle "Güneydoğu"ya yönelik ekonomik ve sosyal tedbirlerden söz ediyor.

Ama sözkonusu ekonomik ve sosyal tedbirler de, ya tümüyle boş söz ve vaatlerdir - önceki hükümetlerin de söyleyip yapmadıkları gibi- ya da bu kirli politikanın emrinde ve Kürtlere hiçbir yararı olmayan çabalaradır.

Örneğin hükümet, daha çok sayıda yatılı bölge okulu açıp Kürt çocuklarını daha 4-5 yaşlarındayken anne-baba kucağından çekip almayı, bu okullarda onları Türkleştirmeyi, anadilleri Kürtçeyi unutturmayı ve beyinlerini Türk şovenizmiyle yıkmayı amaçlıyor.

Türk devleti zorunlu eğitimi sekiz yıla çıkardı, ama Kürt dilıyla okullar yine yasaktır.

Yeni hükümet kitle sürgününden geriye kalan Kürtleri de köylerinden çıkarıp -Saddam'ın da bir dönem yaptığı gibi- toplama kamplarında biraraya getirmeyi amaçlıyor.

Bu tür uygulamalar hiçbir sorunu çözmez, onları daha da ağırlaştırır. Öyle görünüyor ki yeni hükümet de eski ve yanlış yolda yürüyecektir.

Değerli bayanlar, baylar!

Böyle bir durumda bazıları şunu diyebilir: "Madem öyle, barışçı istemlerden, bu tür çabalardan ne çıkar? Bütün bunlar boşuna değil mi? Sorun ancak, Türk devletinin anladığı dilden, zorla ve şiddet yoluyla çözümlür!.."

Böyle diyenler vardır. Ama arkadaşlar ve dostlar, Türk devletinin katı, savaş yanlısı politi-

kası nedeniyle umutsuzluğa kapılmamalı, barış için çabalarımızı sovetmemeliyiz. Bu da Kürt ulusal mücadelesinin önemli bir parçasıdır. Aynı zamanda Türk demokratlarının da değerli bir işi, görevidir.

Direnış çok yönlü, çok biçimlidir, biri diğerinin karşısına konmamalı.

Barış için bu çabalar eğer yararsız olsa, Türkiye'deki zorba rejim, savaş yanlıları, şoven ve faşist güçler ondan bu kadar rahatsız olurlar mıydı?

Barış çabaları onları köşeye sıkıştırıyor, yalanlarını açığa vuruyor, Türk halkının saflarında ve tüm dünyada dostlarımızın sayısını artırıyor.

Çünkü barış hem Kürtlere hem Türklere, hem bölgeye hem dünyaya gerekli.

Savaşın nedeni Türk devletinin katı, uzlaşmaz, yanlış politikasıdır. Kürtler yalnızca haklarını istiyorlar ve zulme karşı direnmek tüm halkların, tüm ulusların hakkıdır. Ama hiç kimsenin, başka bir ulusu esir etmeye, baskı altında tutmaya hakkı yoktur.

Türk devleti bu savaşta haksızdır. Savaş durmalı ve Kürtlerin hakları tanınmalı. Barış ancak bu şekilde gerçekleşir.

Arkadaşlar, dostlar!

Bu son yıllarda olup bitenler çok iyi gösteriyor ki Kürt sorunu savaş ve şiddet yoluyla çözülemez. Türk devleti silahların gücüyle Kürtleri sindirebileceğini, Kürt sorunundan kurtulabileceğini sanıyordu. Ama bu umutlar bir kez daha boşa çıktılar. Bu yanlış politika yüzünden Türkiye tümünden cehenneme döndü, yaşanılmaz bir ülke oldu.

Biz Kürtler ve Türkler, bu savaş yanlısı politikaya karşı el ele vermeliyiz. Siyasetin ipini

onların elinden almalıyız. Bu da siyasal ve barışçı çalışmalarla, kitleleri aydınlatarak, örgütleyerek olur.

Arkadaşlar, dostlar! Bugün barış hareketi bize her zamankinden çok gereklidir. Barış ve demokrasi cephesini güçlendirmeliyiz.

Her zaman söyledim ve burada bir kez daha tekrarlıyorum: İster devrim, ister barış için olsun, Kürtler ve Türkler, emekçiler, aydınlar, tüm barışsever ve demokrat insanlar el ele vermeli. Başarı buna bağlıdır.

Arkadaşlar, dostlar! Özgürlük ve barış mücadelesi bir maratondur. Bu koşuda gevşememeli, yılmınlığa düşmemeliyiz; onu sonuna kadar götürmeliyiz. Ve bilmeliyiz ki sonuçta zafer bizim olacak.

Gelecek zorbaların değil, bizim olacak!

Değerli bayanlar baylar!

Türk devleti Kürt halkına karşı bu kirli savaşı Batılı dostlarının desteğiyle yürütüyor.

Türkiye Birleşmiş Milletler üyesidir. Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üyesidir. Avrupa Birliği'ne de üye olmak için çabalamaktadır. Ama Türkiye tüm bu örgütlerin normlarına uymuyor, sözleşmeleri, kuralları çiğniyor. İnsan haklarını ayaklar altına alıyor. Kürtlere karşı soykırım suçu işliyor.

Yine de Amerikalılar ve Batı Avupalılar ekonomik, politik ve askeri alanda Türkiye'ye yardım ediyor, subaylarını ve polisini eğitiyorlar.

Bu tutum, özgürlük ve barış için mücadele eden bize büyük bir haksızlıktır. Batılılar İran Şahı'na da bu şekilde cömertçe yardım ettiler, ama karşılarına Humeyni çıktı. Saddam'ı güçlendirdiler, sonuç ortada. Yarın

Savaşın nedeni Türk devletinin katı, uzlaşmaz, yanlış politikasıdır. Kürtler yalnızca haklarını istiyorlar ve zulme karşı direnmek tüm halkların, tüm ulusların hakkıdır. Ama hiç kimsenin, başka bir ulusu esir etmeye, baskı altında tutmaya hakkı yoktur.

Türk devleti bu savaşta haksızdır. Savaş durmalı ve Kürtlerin hakları tanınmalı. Barış ancak bu şekilde gerçekleşir.

Türkiye'de de benzer bir sonuçla karşılaşılırsa hiç şaşırmasınlar..

Buradan ilgili tüm devlet ve hükümet adamlarına çağrıda bulunuyorum: Türkiye'ye silah vermesinler. Bu silahlar biz Kürtleri öldürüyor ve bizim ülkemizi yakıp yıkıyor. Dünyanın tüm demokrat ve barışsever insanlarından da dileğimiz o ki, Türk devletinin bunca zorbalığı, zulmü karşısında sessiz kalmamalı, kendi hükümetlerinin Türkiye'ye yaptığı yardımları engellemek için çaba göstermeli-dirler.

Arkadaşlar, dostlar!

Kürdistan'daki son gelişmelerle ilgili olarak da birkaç söz söylemek isterim. Bugün, ne yazık ki Kürdistan'da, Kürt partileri arasında da çatışma ve savaş var. Bu bizim için büyük bir talihsizliktir. Kürt ulusal mücadelesi bu kördövuşü ile çok kötü bir duruma, darboğaza düşmüştür.

Kürtler kendi aralarındaki bu kavga ile, ortaya çıkan fırsatları da heder etmektedirler. Bu savaştan herhangi bir partinin kazançlı çıkması olanaksızdır. Kardeş kavgası ülkemizi alt üst ediyor ve halkımızın düşmanlarını sevindiriyor.

Kürtlere gerekli olan birliktir. Birlik zaferin olmazsa olmaz koşuludur.

Biz Kürdistan Sosyalist Partisi olarak, bugüne kadar Kürt partileri arasında kardeşçe ve demokratik ilişkilerden yana olduk. Biz her zaman kardeş kavgasına karşı çıktık. Bugün de Kürt partileri arasındaki çatışmanın bir gün önce sona ermesini, yurtsever güçlerin birlik oluşturmasını istiyor ve bunun için çaba gösteriyoruz.

Bu nedenle üç ay kadar önce, çatışma durumundaki üç partinin liderine (Mesut Barza-

ni, Celal Talabani ve Abdullah Öcalan) birer mektup gönderdim. Ayrıca şu günlerde çeşitli parçalardan tarafsız durumdaki Kürt partileri olarak bazı toplantılar düzenliyor ve bu olumsuz duruma bir çözüm bulmak için birlikte neler yapabileceğimizi konuşuyoruz.

Söz konusu çatışmalar Kürt halkının davasına hizmet etmiyor; ama ülkeye ve halka zarar veriyor.

Çatışmaların bir an önce durması için elden geleni yapmalıyız. Kürt politik sahnesindeki tüm siyasi partiler, demokratik kuruluşlar, aydınlar ve yurtsever insanlar bunun için çaba göstermeli. Kürt kamuoyu varlığını ve gücünü göstermeli.

Söz konusu üç partiye ve liderlerine buradan bir kez daha sesleniyorum:

Kendi aranızdaki savaşı durdurun, daha fazla kan dökmeyin, ülkemize daha fazla zarar

vermeyin ve düşmanları daha çok sevindirmeyin!

Aranızdaki sorunları diyalog yoluyla, barışçı yol ve yöntemlerle çözün!

El ele verin, güçlerinizi birleştirin. Kürt halkının istediği budur.

Arkadaşlar, dostlar!

Durum ne denli zor ve cansıkıcı olursa olsun, umutlarınızı asla yitirmeyin, gevşemeyin, yılmayın!

Bunca yalnızca ve zorluğa rağmen Kürt halkının direnişi sürüyor ve hep sürecek.

Gelecekte de bugünkü gibi meydanlarda olun, omuz omuza verin, yürüyün, özgürlük ve barış için sesinizi yükseltin.

Öyle ki birken iki, onbiken yüzbin olalım.

Yurtseverlik de adamlık da budur.

Sizi bir kez daha saygıyla selamlarım.

*Himber mirinê şoreş jiyan e
Şoreş sibehek
Şoreş ajek e
Şoreşger ku sorgul e bi rengê xwin
Di wi da berxwedan e mirin*

*Çira dibe bazûyê li kêr ne keti
Dilê ji evin û guleyan ra venebûyi*

Em we tu car birnakın

Yaşar Kemal'e verilen ödülün anlamı

Almanya Kitabevleri ve Yayıncılarının Barış Ödülü, bu yıl Yaşar Kemal'e verildi. Bu ödül, basına da yansıdığı üzere, Almanların edebiyat ve barış alanındaki en büyük ödülü, uluslararası planda da Nobel'den sonra gelen en önemli ödül.

Ödül Yaşar Kemal'e, 19 Ekim 1997 günü Frankfurt'ta, tarihi Pauls Kilisesi'nin toplantı salonunda yapılan görkemli bir törenle verildi. Törene 500 dolayında seçkin davetli -yazar, sanat adamı, politikacı- katılmıştı. Bunlar arasında Federal Almanya'nın bir önceki cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker, Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Norbert Blüm, Federal Parlamento Başkanı Rita Süsmuth ve yardımcısı Hans Ulrich Klose (SPD), Dr. Burkhard Hirsch (FDP), Rudolph Scharping (SPD Federal parla-

mento Grup Başkanı) vardı. Kürdistan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Kemal Burkay, PSK Dış Bürosundan Ebubekir Saydam, Kürdistan Uluslararası İnsan Hakları Derneği yöneticisi Sertaç Bucak ve kapatılan DDP'nin Genel Başkanı İbrahim Aksoy da davetliler arasında idiler. TC de bu kez ödül törenini boykot yerine, jest yaparak Kültür Bakanı İstemihan Talay ile, Bonn Büyükelçisi Volkan Vural'ı toplantıya göndermişti.

Yaşar Kemal toplantı salonuna eski Cumhurbaşkanı Weizsäcker'in kolunda girdi ve ayakta dakikalarca alkışlandı. Açılış konuşmasını Alman Kitabevleri ve Yayıncıları Derneği Başkanı Gerhard Kurtze yaptı. Kurtze, bu ödülün, baskılara karşı direnen, barış için çaba gösteren seçkin kişilere verildi-

ğini söyledi ve Yaşar Kemal'in Kürt ve Türkler arasındaki savaşın sona ermesi ve barışçı bir çözüm için gösterdiği çabalara değindi. Frankfurt Belediye Başkanı Bayan Petra Roth (Hristiyan Pemokrat Parti'den) da yaptığı konuşmada Yaşar Kemal'in eserlerindeki direnişçi özden, onun haksızlığa ve tutsaklığa karşı mücadeleci yaşam çizgisinden söz ederek bu nedenle türlü baskılara uğradığını söyledi, Türkiye'deki düşünceye özgürlük tanımayan baskı rejimini eleştirdi ve Yaşar Kemal'in susturulamıyacağını söyledi.

Yaşar Kemal ve eserleriyle ilgili "övgü" konuşmasını ise ünlü Alman Yazarı Günter Grass yaptı. Grass'ın konuşması, Yaşar Kemal'in eserlerini edebi açıdan genişçe değerlendirmenin yanı sıra Kürt halkına

karşı kirli bir savaş yürüten ve insan haklarını pervasızca çiğneyen Türkiye'deki rejime ve ona askeri destek sağlayan Federal Alman devletine sert eleştiriler içeriyordu. Grass, Kürtlere yapılan Osmanlıların Ermenilere, Almanların ise Yahudi ve Çingenelere karşı işlediği soykırım suçuyla kıyaslayarak ve "biz bu cürmün sessiz tanıklarıyız" diyerek bu yapılanlar karşısında susmayı sert biçimde kınadı ve Türkiye'ye silah veren Alman hükümetini onun suç ortağı olarak niteledi.

Gerek Grass'ın, gerekse Yaşar Kemal'in ödül töreninde yaptığı ve birer edebi-tarihi belge olan bu iki konuşmanın tümünü bu sayımızda yayınlıyoruz.

Türk burjuva basını, olaya karşı kayıtsız kalmadı ve onu yansıttı. Ancak birçokları, ödülün çok yönlü önemini görmezden gelip onu, salt "Türk edebiyatının bir başarısı" olmakla sınırladılar. Oysa, bu olayın, bir edebiyat adamına verilen ödülünden çok öte bir anlamı ve ağırlığı vardı. Bizzat ödülü veren kurumun başkanının ve öteki Alman konuşmacıların belirttiği gibi, bu ödül Yaşar Kemal'e, çok sayıda ve 30 dile çevrilmiş olan seçkin edebi eserlerinin yanı sıra, baskı ve haksızlıklara karşı direnişçi kişiliğinden, Kürtlere karşı yürütülen kirli savaşa karşı çıkmasından ve barış için çabalarından dolayı verilmişti. Bu ödül, aynı zamanda ve esas olarak Alman aydınlarının, Alman demokratik kamuoyunun Türkiye'deki baskı rejimine karşı tepkisini, Kürt halkına ve bir bütün olarak Türkiye'nin barış ve demokrasi güçlerine ise desteği dile getiriyordu. Ödül, sözkonusu destekte yeni bir aşama anlamına geliyor, Alman kamuoyunun, Türkiye'deki baskı

rejiminin yaptıklarına karşı tutumunu gösteriyor. Ve bu yönüyle, Türk devletin Kürt sorunundaki politikalarının uluslararası plandaki iflasının da bir göstergesidir. Türkiye yıllardır, PKK'nin yanlışlarından da yararlanarak Kürt ulusal hareketini bir terör olayı gibi göstermeye ve yürüttüğü kirli savaşı dünya kamuoyuna haklı göstermeye çalıştı. Şimdi bunun tutmadığı bir kez daha görülüyor. Dünya kamuoyu bu sorunun gerçek boyutlarının farkında. Sorunun siyasal ve barışçı çözümü yönünde uluslararası kamuoyu eğilimi yıldan yıla güçleniyor. Türk devleti savaşta ısrar edip barışın yolunu tıkadıkça da bu eğilim daha da güçlenecek, Türk rejimi soyutlanacak, Kürt ulusal hareketi ve bir bütün olarak Türkiye'deki barış ve demokrasi güçlerine destek artacaktır. Kürt ulusal hareketi ve Türkiye'deki barış ve demokrasi güçleri de bu bilinçle çabalarını sürdürmeli yoğunlaştırmalıdır. Almanya'da olup bitenin Tüm Avrupa'da gerçekleşmesi, barış hareketinin ABD kamuoyundan daha etkili destek sağlaması için çalışmalıdır.

Elbet, ülkelerin demokratik kamuoyu ile, hükümetlerin tutumu aynı şey değil. Kuşkusuz bu ikisi birbirini etkiliyor. Alman hükümeti ve öteki hükümetler, bu konuda henüz kendi ülkelerinin demokratik kamuoyunun isteklerine uygun davranmıyorlar. Bir NATO ülkesi olan ve müttefik saydıkları Türkiye'ye silah vermeyi, ekonomik ve politik desteği sürdürüyorlar ve bu tutumlarıyla savaşa taraflar. Bu nedenle, özellikle Grass'ın konuşması bu çevreleri rahatsız etti ve törenin ardından Alman kamuoyunda bu konuda bir tartışma başladı. Bu da yararlıdır ve hem Alman, hem de bir bü-

tün olarak Batı kamuoyunun Türkiye'nin sürdürdüğü kirli savaş ve buna sağlanan Alman desteği ile ilgili olarak daha da bilinçlenmesine hizmet edecektir.

İstemihan Talay ve Volkan Vural gibi Türk devletin temsilcileri ise, hem Grass'ın konuşmasını, hem de Türk devletinin 70 yılını, "üniter devlet" garibesi altında izlenen baskı politikalarını, kültür düşmanlığını cesaretle eleştiren Yaşar Kemal'i soğuk terler dökerek dilediler. Türk basını, bir kez daha olayın boyutlarını Türk kamuoyundan gizlemeye çalıştı. Bütün bunlar doğaldır. Ama artık bu olay da gösteriyor ki, dışarda demokrat, içerde faşist olmak, bu oyunu böylece sürdürmek günden güne zorlaşmaktadır. Türkiye ya Kürtlere barışıp, onlara haklarını tanıyıp demokrasiye yönelecek ve uygar ülkeler topluluğuna katılacaktır ya da uygar dünya ile bağlarını tümenden koparıp, barbar politikaların uygulandığı, despot, ilkel bir Asya ülkesi olmayı seçecektir, ki böylece ülkelerin sayısı artık Asya'da bile azalmaktadır...

Dileriz ki Türkiye'nin seçimi uygarlık yönünde, barış ve demokrasi yönünde olsun. Bu ise, asıl olarak Türk halkının ve kamuoyu oluşturmada en büyük sorumluluğu taşıyan aydınların tutumuna bağlıdır. Umarız ki bu aydınlar, bugüne kadar olageldiği gibi, büyük çoğunluğuyla, "ulusal çıkarlar" adına bu baskıcı, ırkçı, şoven, militarist rejimin bir şakşakçısı, odun kırıcının hink deycisi olmaktan kurtulup halkı bilinçlendirmek, barışa ve demokrasiye yöneltmek için üstlerine düşeni yaparlar. Onlara düşen ve "aydın" sözcüğüne yaraşan budur.

Deng

“İstedim ki benim romanlarımı okuyanlar sevgi dolu olsunlar, insana, kurda kuşa, börtü böceğe, tekmil doğaya.”

Almanya Kitabevleri ve Yayıncılarının Barış Ödülü, 19 Ekim 1997 günü Frankfurt'ta, tarihi Pauls Kilisesi'nin toplantı salonunda yapılan görkemli bir törenle bu yıl Yaşar Kemal'e verildi. Ünlü yazar Yaşar Kemal'in, törende yaptığı konuşmasının tam metnini yayınlıyoruz.

Yaşar Kemal

Sevgili dostlar, bana bu değerli ödülü verdiğinizden dolayı sağolun.

Ben bir edebiyat adamıyım. Edebiyata başladığımdan bu yana insanlar için elimden ne geldiyse yapmağa çalıştım. Az önce edebiyata başladığımdan bu yana dedim, yazdığımından bu yana demedim. Çünkü ben edebiyata yazılı olarak başlamadım. Ben, on yedi, on sekiz yaşlarıma kadar bir destan anlatıcısı ve bir folklor derlemecisiydim. Çıraklığımı yaptığım Çukurova'nın büyük gezginci destancılarından öğrendiğim destanları Toroslar'da köy köy dolaşarak anlatıyor, bir yandan da ağıtlar, büyük halk şairlerinin şiirlerini topluyordum. Folklor derleme-

lerimde destancılığım bana kolaylıklar sağlıyordu. Ağıt, kadınların ölümler üstüne söyledikleri şiirlerdir. Profesyonel ağıtçılar olduğu gibi, büyük bir kadın çoğunluğu da kendi ölümleri üstüne ağıtlar yakarlar, o ağıtlar da dillerde dolaşırdı. Özellikle kadınlardan ağıt derlemek zor oluyordu. Köylerde destan anlatmam işimi kolaylaştırıyordu. Kadınlara bana gönüllü olarak bildikleri ağıtları yazdırıyorlardı.

Ve ben yirmi, yirmi bir yaşlarında yazılı edebiyata geçip ilk hikayelerimi yazmağa başladım. Ağıt derlemelerim 1943 yılında küçük bir kitap olarak çıktı. İlk hikayelerim de yıllar sonra 1952 yılında yayınlandı. 1947 yılında başladığım romanımı 1953 yılında bitirebil-

Söz sanatlarının etkisini halka destan anlattığım günlerde anladım. Bana katılan iyi dinleyici bulduğum köylerde, yörelerde dinleyicilerle birlikte sözlerim kanatlanıyor, uçuyor, daha sevinçle anlatıyordum. Dinleyicilerimin anlatımına az katıldığı köylerde, yörelerde anlatımım, yaratımım daha sönük geçiyordu. Usta bir destancının anlatımı ezber değildir. Anlatıcı her anlatışında, halkın ona katılmasına göre, yeniden yaratır. Onun için destanlar kırk bin yıl su altında kalmış çakıl taşları gibi, destancıdan destancıya geçerek, yunur, arınır, düzgünle-

şir, parlar.

Yazılı edebiyat bambaşkadır. Karşında kaleminden, kağıdından başka hiç kimse yoktur. Ne ses, ne karşında insanlar, ne de beden hareketlerin, hiç bir şey yoktur. Sözlü edebiyat ne zaman başlamış onu bilemiyoruz. Yazılı edebiyatın tarihi vardır. Her zaman, yüzyılımıza kadar da diyebiliriz yazılı edebiyatın özel kaynağı sözlü edebiyat olmuştur. Bizim gibi ülkelerde bugün bile böyledir. Sözlü edebiyatta bugün bile biz birçok biçimlerle, anlatımlarla karşılaşırız. Bir Gılgamış, İlyada, Odise, bir Manas, bir Dede Korkut, bir Şahmane. Kim ne derse desin sözlü edebiyatlar her dilin yazılı edebiyatını etkilemiştir.

İnsanlar her zaman mit ve düş dünyaları yaratmış, o düş dünyalarına sığınmışlar, böylelikle yaşamlarını sürdürmüşlerdir. En çok sıkıştıkları zamanlarda daha çok mit ve düş dünyaları yaratmışlar, o yarattıkları dünyaya sığınmışlar, böylelikle de yaşamlarını daha kolaylaştırmışlardır. Bir karanlıktan gelip bir karanlığa giderken, ölümün bilincine varmışken, insanlar yaşamlarını, yaşam sevinçlerini yaşadıkları, yarattıkları mit ve düş dünyasında gerçekleştirmişler, kolaylaştırmışlardır.

Söz insandır, bir de, en çok sözün gücüne, sözün büyüüne sığınmışlardır. Ben, hem anlatır, hem yazarken sözün büyüünü, gücünü hep yüreğimin başında

duydum. Bilinç de gelişir, benim bilincim geliştikçe söz kanatlarının insana çok yardım edebileceğini yüreğimin kökünde duydum. Büyük Fransız eleştirmeni, filozofu Roger Caillois arkadaşımı. Bana her zaman söze çok önem veriyorsun, diyordu. Sanki dünyayı söz yönetiyor sence. Ben de dünyayı söz yönetiyor, diyordum. Söz bütünüyle dünyayı yönetmemiş, yönetmiyorsa bile, söz dünyayı yaratanların, yönetenlerin başında geliyor, diyordum.

Hep şunu dilime pelesenk ettim. Gençliğimden beri söylüyorum: Benim romanlarımı, hikayelerimi okuyanlar hiç bir zaman savaş istemesinler, savaştan iğrensinler, hep barıştan, kardeşlikten yana olsunlar. Benim yazılarımı okuyanlar insanın insanı sömürmesine dayanasınlar. Yoksulluk, insanlığın yüz karasıdır. Hiç bir düzende insan yoksul kalmasın. Yoksulluk utancını yüreklerinden atsinlar. Primitif insan sözünü yaratanı lanetlesinler. Çünkü primitif insan olmaz. Kimse bu lanetli sözü ağzına almasın. Yani benim kitaplarımı okuyanlar hiç kötülük yapmasınlar, iyilikten yana olsunlar. Günümüzde, çok şükür, iyiliğin de, kötülüğün de kaynağı yavaş yavaş da olsa belli oluyor.

Şunu söylemek istiyorum ki ben bağımlı "angaje" bir yazarım. Daha doğrusu kendime ve söze bağımlıyım.

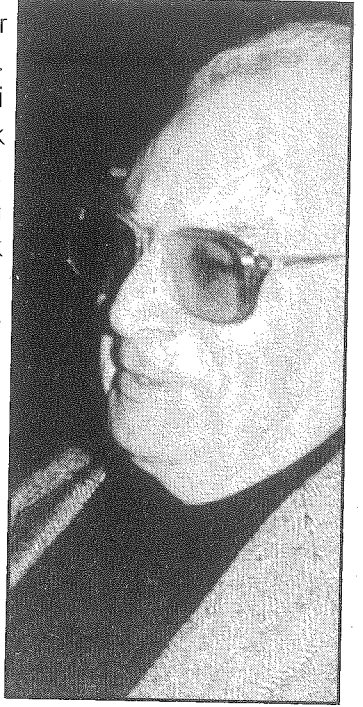
Gene gençliğimden bu yana dünya bin kültürlü bir çiçek bahçesidir, dedim hep. Oysa biliyoruz ki, dünya binlerce çiçekli bir kültür bahçesidir. Tarih boyunca kültürler hep birbirlerini beslemiş, birbirlerini etkilemiş, birbirlerini aşılamışlardır. Uygarlıklar ve kültürler, çağımıza kadar, hiç birbirine zarar

vermemişlerdir. Birbirlerini öldürmemişlerdir. Dünyamızdan bir kültürü koparırsak, dünyamızdan bir rengi, bir kokuyu, bir zenginliği yok etmiş oluruz. Kendi ülkemden örnek verecek olursam, benim ülkem Anadolu, dahası Akdeniz binlerce kültüre yataklık etmiştir. Akdeniz ve Anadolu binlerce kültürü barındırdığından dolayı bugünkü dünya uygarlığına, dünya kültürüne kaynaklık etmiştir. Bu, bilinen bir gerçektir.

Benim ülkem bin bugünkü haline gelince, Osmanlı İmparatorluğu da çok dilli, çok kültürlü, çok dinli bir devlettir. Osmanlı İmparatorluğunun içindeki Anadolu da çok kültürlü, çok dilli, çok dinli bir topraktır. Çünkü Anadolu hem Akdeniz, hem Mezopotamya, hem Kafkasya, hem Karadeniz'dir. Ve Anadolu'daki kültürler, tarih boyunca hep birbirini beslemiş, aşılamışlardır. Milattan önceki Anadolu'nun yalnız Ege denizi kıyısına bakacak olursak ne kadar çok dilin, ne kadar çok kültürün olduğunu görürüz. Bu kültürlerdir ki Milet filozoflarını, Homeros'u, daha yüzlerce baş eseri yaratmışlar, insanlık kültürüne kaynaklık etmişlerdir.

Anadolu'da bugün de birçok kültür, Cumhuriyet'ten bu yana, bütün yasaklara, bütün yokedme

Demokrasi bir bütündür. Demokrasi bütün insanlık için olmalıdır. Ve bütün gerçek demokratlar, nerede olurlarsa olsunlar, demokrasiye geçmek isteyen, demokrasi için savaşım veren insanlara ellerinden gelen her yardımı yapmalıdırlar.

çabalarına karşı kör topal yaşamaktadır. Cumhuriyet, sebebi daha çok iyi anlaşılmalı, bütün bu dilleri, kültürleri yasakladı. Sebep olarak da üniter devlet sevdası, diyorlar. Çünkü çok kültürlü Anadolu'da bir üniter devlet yaratılamazdı. Anadolu çok kültürlüydü, sonuna kadar da çok kültürlü kalmalıydı. Üniter devlet sevdası, Türk kültürünü, dilini egemen dil, egemen tek kültür yapmak istedi. Böylelikle de Türk dilini, kültürünü cılızlaştırdı. Örneğin nüfusu her zaman Anadolu'nun üçte biri olan Kürtlerin dilinin, kültürünün özgür kalması Türk dilini, Türk kültürünü de zenginleştirirdi. Türk kültürü de Kürt kültürünü zenginleştirirdi. Çerkes, Laz, öteki Kafkas dilleri, Arap, Süryani, Asuri dilleri de hem birbirlerini aşılar, zenginleştirir, hem de Türkçeyi, Kürtçeyi zen-

ginleştirirlerdi. İnsanlık kültürüne kaynaklık etmiş kadim Anadolu kültürleri gibi, bugünkü Anadolu kültürleri, eskisi kadar insanlık kültürüne kaynaklık etmeseler bile, gene çok yardım edebilirlerdi.

Yetmiş yıldır Kürtlere okuma yazma yasaklanınca, Kürtler de sözlü edebiyata başvurmak zorunda kalmışlar, büyük destanlar, türküler, ağıtlar, masallar yaratmışlardır. Çok zengin bir halk edebiyatı yaratmışlar, sözün gücünü sözlü edebiyatta denemişler, büyülu sanatı geliştirmişlerdir. Bugün birçok Kürt aydını bile bunun farkında değillerdir. Dahası da köklü, sağlam bir folklor derlemesine girişememişlerdir. Bugün Türkiye üniversitelerinde bile Kürt dili, folkloru, edebiyatı, enstitüsü yoktur. Her şey göstermiştir ki Anadolu'da bir üniter devlet kurmak zor iştir. Kurulsa bile bu, Türkiye'nin, her türlü zenginliğinin aleyhinedir. Anadolu bir mozayik kültürler ülkesidir. Büyüklüğü de, zenginliği de Anadolu'nun kültürler ve diller zenginliğinden dolayıdır. Türkiye devletinin yetmiş yıldır üniter devlette direnmesi, her bakımdan büyük olanakları olan ülkeyi bugünkü hale düşürmüş, hem de yönetimi ne olduğu belli olmayan bir ucubeye çevirmiştir. Türkiye demokrat bir ülke midir, bir diktatörlükle mi yönetiliyor? İşin içinden ülkeyi yönetenler bile çıkamıyorlar. Ne olduğu belirsiz bir yönetim. Her şey karmakarışık. Ve Kürtler dilleri ve kültürleri için direniyorlar. Yönetim,

ille de siz bağımsızlık istiyorsunuz. Sizin kültürünüze ve dilinize özgürlük verirken, siz bağımsızlık da istersiniz, diyor. Ve on iki yıldır inanılmaz kirlilikte, kötülükte, anlamsız bir savaş sürüp gidiyor. Ne zaman biteceği de hiç belli değil.

Yetmiş yıldır Kürtlere okuma yazma yasaklanınca, Kürtler de sözlü edebiyata başvurmak zorunda kalmışlar, büyük destanlar, türküler, ağıtlar, masallar yaratmışlardır. Çok zengin bir halk edebiyatı yaratmışlar, sözün gücünü sözlü edebiyatta denemişler, büyülu sanatı geliştirmişlerdir. Bugün birçok Kürt aydını bile bunun farkında değillerdir. Dahası da köklü, sağlam bir folklor derlemesine girişememişlerdir.

Türk ve Kürt aydınlarının büyük bir çoğunluğu bu savaşın tez günde bitmesini istiyor. Bu savaş yüzünden Türkiye büyük yara aldı. Türkiye'deki demokrasi sandığımız yönetim de büyük yara aldı. Ne yapacağını, nereye gideceğini bilmiyor. Ortada kalmış bocalıyor. Dünya Türkiye'nin durumunu bizden daha iyi biliyor. İnsanlık değerlerini korumağa çalışan dünyamızın insanlığı da yara aldı, Türkiye'nin ortakları da şaşkın. Böyle bir durumla karşı karşıya kalmak istemiyorlar herhalde.

Demokrasi bir bütündür. De-

mokrasi bütün insanlık için olmalıdır. Ve bütün gerçek demokratlar, nerede olurlarsa olsunlar, demokrasiye geçmek isteyen, demokrasi için savaşım veren insanlara ellerinden gelen her yardımı yapmalıdırlar.

Bir de benim köklü, değişeceğime inanmadığım bir inancım vardır, insanoğlu her zaman iyimserdir. İçi yaşama sevinciyle doludur. Bir karanlıktan geldik bir karanlığa gidiyoruz, bu çok belli bir şey, çok kötülük, çok savaşlar, çok salgınlar, çok zulümler gördük, ama dünya güzel, vazgeçilmez, diyorlar. Bu sözler benim sözlerim değildir. Bu sözleri destanlardan, türkülerden, masallardan, baladlardan, ağıtlardan, Dostoyevski'den de öğrendim. Nereden gelip nereye gidersek gidelim, bu güzel dünyayı, bu ışığı, bu binbir renkli toprağı, bu içleri sevinç dolu insanları gördük ya, yaşadık ya. Ya hiç gelmeseydik, bu güzelim dünyayı hiç görmeseydik?....

İnsanların içindeki yaşama sevinci ölümsüzdür. Ben ışığın, sevincin türküçüsü olmak istedim her zaman. İstedim ki benim romanlarımı okuyanlar sevgi dolu olsunlar, insana, kurda kuşa, börtü böceğe, tekmil doğaya.

Ve bu görkemli kültür toprağının üstünde oturan ülkemizin insanlarının böyle kalmayacaklarına, bu verimli kültürler toprağını yeniden yeşertceklerine, gerçek bir demokrasiye ergeç kavuşacağımıza, ve dünyada demokrasi savaşımı veren ülkelere demokrat halklarına yardım edeceğimize inanıyorum.

Gunter Grass'ın Yaşar Kemal'i tanıtım konuşması

Sevgili Yaşar Kemal,
beni bu kutlamanın
konuşmacısı olarak
önermenizin, kendinize
göre kuşkusuz nedenleri
vardır. Sevinerek bu
çağrınıza uydu ve
Akdeniz sahillerinin düz
balçık tarlalarına,
oradan böğürtlen
çalıları, yabancı asmalar
ve sazlıklarla kaplı
Çukurova'ya, daha
içerlerde bataklıklara,
verimli tarlalara, mersin
ağacı kokan tepelere,
beş köyün içinde biri ve
adı Dikenlidüzü olan
platolar ve kuşbakışı ile
Toros Dağları'na ve karlı
doruğuna kendimi
kaptırdım.

Gunter Grass

Yapılan konuşmalarda manevi değeri üstüne sık sık yemin edilen bu tarihi mekanda, ona layık bir ödül töreni yapılıyor. Burada, Paul Kilisesi'nde yıllarca, yerine getirilmeyen demokratik temel haklar talep edildi. Burası aynı zamanda ulusal meclis oturumlarının yapıldığı 1848-49 devrim yıllarında, zafer ve yenilginin canlı tanığıdır (ifadesidir). Parlameter konuşma sanatı politik gerçeklikten soyutlanarak, tiyatro provasının daymışçasına (sahnesindesin-deymişçesine) denendi. Adeta sonu gelmeyecekmişçesine Almanya'nın birliği tartışıldı. Otu-

“Edebiyat aradaki uzaklıkları ortadan kaldırır.”

ruma katılan yazarlar arasında Ludwig Uhlad da vardı. Bu ilk çabaların başarısızlıkla sonuçlanmasını genç bir soylu sağladı: Kafasında bambaşka bir birlik düşüncesi olan ve üç savaşın yardımı ile bunu zorla başaran, Prusya Parlamentosu temsilcisi Otto von Bismark. Ressam Johannes Grützke'nin melankolik-ironik açıdan konu ettiği gibi Paul Kilisesi'ndeki yorucu oturumlar değil, Bismark'ın iktidar hırsı Almanya'nın geleceğini belirledi. Sertliği (katılığı) “demir” gibi nitelendirilen şansölyenin imparatorluğundan geriye hemen hiç bir şey kalmadı, buna rağmen az da bazı şeyler kaldı: 1878 Berlin Konferansı'nda emperyalist çıkarlar üzerine kurulu şaibeli politika, boğazlar krizinden yararlanarak I. Dünya Savaşı'nda ortak yenilgiye kadar süregelen, kan ve demir üzerine oluşan Türk-Alman silah arkadaşlığı.

Hayır, Paul Kilisesi böyle it-

tifaklara yar olmadı. O Alman yenilgisinin acı bir simgesi oldu. Ve o ve sıkça kendinden söz edilen manevi değer hep kaybetmiştir. Zira 1949 yılında üç işgal bölgesinden oluşturulan yeni Batı Alman devletine bir başkent belirleme sözkonusu olduğunda, Frankfurt/Main kenti değil de, Rheinlandlı bölücü Konrad Adenauer'nin dikte ettirdiği istem yerine getirilmiş ve geriye ağlama ve sızlanmaların çevrelediği bir boşluk kalmıştı. (Rheinland, Düsseldorf, Köln. Bonn çevrelerini kapsayan bölgeye verilen ad. Konrad Adenauer, doğduğu kent olan Bonn'un başkent olmasında belirleyici rol oynamıştı. Bonn, dolayısıyla hukuksal olarak Kuzey Ren Westfalia Eyaleti'ne bağlı Rheinland, FAC'nin en büyük insan ve toprak potansiyelini oluşturuyor. Çevirmenin notu) Her yanı tarihimizin anıları ile dolu olan bu müzenin (Paul Kilisesi) boşluğunun, her yıl daha da

önem kazanan böylesi kutlama törenleriyle doldurulmasını Alman Kitapçılar Derneği'ne borçluyuz.

Kısa tarihsel bir gezintiden sonra, bu yılın barış ödülü sahibi Yaşar Kemal'i selamlıyorum!

Şimdi bir yazar, kendisini arka plana atarak, başka bir yazarın yapıtlarını övmeyi amaçlıyor.

Sevgili Yaşar Kemal, beni bu kutlamanın konuşmacısı olarak önermenizin, kendinize göre kuşkusuz nedenleri vardır. Sevinerek bu çağrınıza uydum ve Akdeniz sahillerinin düz balçık tarlalarına, oradan böğürtlen çalıları, yabani asmalar ve sazlıklarla kaplı Çukurova'ya, daha içlerlerde bataklıklara, verimli tarlalara, mersin ağacı kokan tepelere, beş köyün içinde biri ve adı Dikenlidüzü olan platolar ve kuşbakışı ile Toros Dağları'na ve karlı doruğuna kendimi kattım.

Çok gezmeme rağmen Anadolu'ya hiç gitmedim. Yine de okuyucunuz olarak, bir kitabınızdan diğerine ülkenizi benimsedim. Yabancı olan, tüm söylemleriyle tanıdık geldi, toprak-sız köylülerin çaresizliğine kadar, herşeyi gördüm. Sözler böylesine güçlüdür. Edebiyat aradaki uzaklıkları ortadan kaldırır. Sadece kağıt üstündeki edebi ülke isimleri, biz insanları yakınlaştırır. Aşılmaz çöl ve sarp kayalıkları aşılar yapar. Ezilen köylülerin çaresizliği, bir zamanlar kendi toprağında ırgatlık yapan bizlerde anılar çağırıştırır. Haritalar üzerine çekilmiş ama bizlerin de bilinçlerini bölen sınırları kaldırır. Edebiyat yabancılaşmış "ben'e köprü olur, bizi buluşturur, suç ortağı yapar. Edebiyat bizi, çekilen acılara ortak eder.

Böylece doğrudan olmasa

da, üç göbek ötesinden Yaşar Kemal ile hısımız. Nasıl ki ben anne tarafından Kassube (Polonya'da yaşayan ve horlanan Slav kökenli azınlık ÇN) isem, ancak beynimde Alman isem, sizin de acılardan süzülüş Türkiye'li bir Kürt olmanızdan değil, aynı zamanda yaşadığımız acıları, kaybettiklerimizi kelimelerde yakaladığımızdandır. Bu tanıklık bizi, zamana (düzene) karşı yazmaya ve bir kez dahi olsun yüksek düzeylerde bulunmamış ve yönetmemiş, ama hep yönetilmiş olan insanları konu ettiği için resmi kayıtlara girme onuruna erişmemiş öyküleri anlatmaya itmektedir.

Buna ek olarak her ne kadar ülkelerimiz coğrafik olarak birbirinden uzaksa da, yine de birbirine yakındır, çünkü kalıcı bir suçla yüklü olan toplumlarımızda, çoğunluk hala azınlığa karşı tavrında katıdır. Sonuna yaklaştığımız bu yüzyılın başlarında Türkiye'de yüzbinlerce Ermeni sistematik olarak kıyıma uğrarken; Almanların sayısız Yahudi ve Çingeneye karşı işlediği suç (cinayet, kıyım), Ausschwitz'de ibret anıtı ile anılmaktadır. Birbirimiz ile barışık olmadan, ülkelerimiz komşularını korkuya boğan savaşların kaynağı olmuştur. Biz Almanlar tekrar yenilgiye uğratıldık ve bölündük, ki bundan sonra geçen kırk yıl içinde geçmişten birşey öğrenmemişçesine silahlandık ve karşı karşıya geldik; Türkiye'de ise Kürt halkı bugüne dek kurbanlarının çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu devletin keyfi baskısı ve askeri eylemlerine hedef olmuştur. Irkçılık, küstahlık ile gizlenen hoşgörüsüzlük, savaşlar ve sonuçları ülkelerimizin tarihini belirlemektedir.

Hiçbir törenin bile sevecenleştiremeyeceği bu zeminde, bu-

gün, Yaşar Kemal, Alman Kitapçılar ve Yayınevleri Derneği'nin Barış Ödülü'nü alacak. Ödülün verilış gerekçesinde yazar, yapıtları dışında "insan hakları savunucusu" olarak onurlandırılıyor. Bu kazanımlar birden bire olmuyor. Daha çok biri diğerini yaratıyor. Salt Kemal'in destansı eserlerine okuyucu olarak dalıp giden kişi, onun siyasi karşı çıkışlarının bir halkın çaresizliği, düşleri ve ümitleriyle nasıl iç içe olduğunu anlayabilir. Daha ilk eseri olan, "Çifte Çapa Manileri" öyküsünde bile yazar, politik sınırları zorluyor. Konu, çeltik ekiminden olağanüstü ürün ve kar elde etmek isteyen, bunun için tüm ekim alanları ile kalmayıp pervasızca köyü bile su altında bırakan ağa ile köylülerin bağımlılık ilişkileridir. Kaçınılmaz biçimde tekrarlanan ve birçok ülke edebiyatında ortaya çıkan bu öyküleri biliyoruz. Ve her keresinde iktidara karşı çaresizlik. Ve her keresinde okuyucu, eşit olmayan koşullarda yürütülen mücadelenin sonunu, acı da olsa, tahmin etmesine rağmen kendisini kaptırır gider.

Kısa ve özce kaleme alınmış bu öyküde su altında kalmış köyün sakinlerine, direniş yürütüşünde önderlik edenler, zor bir göreve getirilen saf ve deneyimsiz genç devlet memurunun gözünü açmasını ve bunun sonucunda köylerdeki fukaralığı, uzun süredir alışlagelmiş rüşvetçiliği görmesini sağlayanlar, köylü bir kadın ve genç bir Kürttür. Artık adeta balçık ile kaplanmış köylülerini anlatan her bölüm, not edilmiş her ayrıntı - genç memurun odası- deneyim ve gözlemle doludur, çünkü eziyet edilen bu bölge, yazarın çocukluğundan beri bağlandığı, kendisini etkileyen, hak ve haksızlığa karşı böylesine duyarlı

kılan ve başlarda arzuhalci, daha sonra da gazeteci ve kısa süre sonra da bu ilk öyküsü ile ses verdiği bu bölge, sıcak ve nemli Çukurova'dır.

Yaşar Kemal, doğduklarında ait oldukları toprakların, kendileri için dünyaya bedel olan yazarlar grubundandır. Faulkner, Aytmatov veya Joyce'de olduğu gibi tüm olaylar, genç yaşlarda acıların çekildiği mekanlarda geçmektedir. İçlerinde, ne kadar çaresiz ve kaybolmuş, bir kenara itilmiş olsalar da dünyanın merkezini oluştururcasına yaşayan insanların bulunduğu manzaralar haykırılmakta -bunlar kent manzaraları da olabilir.-

Bu benim de alışık olduğum bir saplantı. Çoktan kaybolmuş bölgelerden (taşradan) kendini koparmamak. Çünkü sonu nereye giderse gitsin, yazdığım her satır beni Kassubay'ın (Kassubelerin yaşadığı bölgenin adı ÇN) vişne ovalarına ve tepelerine, Danzig kentine ve onun varoşlarına, Baltık Denizi'nin kıyılarına götürür. Benim Amerika güney eyaletlerim buradadır, Dublin'i burada kaybettim, benim Kırgız bozkırlarım burada uzanır ve Çukurovam buradadır.

Daha 1950'lerin ortalarında, yanibaşında olan haksızlığa karşı yaklaşımı, geniş ufuklu bakış açısı sınırları aşmıştır: "İnce Memed" romanı, salt ölümsüz Robin Hood öyküsünü yeniden, çok yeni bir olay üzerine anlamımdan dolayı değil, okuyucusunun ister Güney Amerika'da, Rusya veya iki Alman devletinde olsun, kitabın sayfalarını çevirdiğinde sürüklendiği, bölgede yaşanan sıkıntıları kendisine hiç de yabancı değilmiş gibi algıladığından, kendisini içinde bulmasından, çekilen sıkıntıları kendi sıkıntısı gibi duymasını başardığından dolayı, otuzun

üzerinde dile çevrilmiştir. Çünkü tezler içine hapsolmadan veya sosyal görünümü pathosa acılara yer vermeden, önceleri cılız bir çoban çocuğu olan, daha sonra da çalışmalarının karşılığı dayakla verilen, aşağılanan ve en sonunda da çocukluğundan beri kendisine bağlı olan sevgilisinden koparılan bir toprak kölesinin, neden silaha sarıldığı, dağlara çıktığı, korkulan bir eşkıya ve fakirlerin koruyucusu olarak, son tarlaları da dolandırılarak ellerinden alınan köylüler için efsanevi olduğu, hükmedenlerin keyfilğine bağlı olaylardan anlatılarak desteklenmektedir.

Oysa bu roman kahramanı boş hırsız romantizminden alınma bir kopya değildir. Bizi aydınlatan "olumlu bir kahraman" değildir. Ne güçlü ne de keskin nişancı olan, sabırla annesinin küçük tarlasını süren, bilmeyen, deve diken tarlalarında yürürken gördüğümüz, korkan bu kahraman, hakkını aramaya başlar başlamaz suçlu duruma düşmektedir. Kendisi bir haydutlar çetesine katılır, bir zamanlar kendisini dostça kabul eden göçebelerin soyulmasına göz yumar, sonunda annesine eziyet eden katili, beş köyün ağasını bulduğuna inandığında da kundakçı olur ve istemeden de olsa köylülerin ev ve ahırlarını ateşe vererek onları da felakete sürükler. Fakirlere hem umut hem de korku veren çelişkili bir kişilik. Günümüzde içinde korkunç terörün neden ve etkileri yansıyan, gittikçe büyüyen haksızlığın terörüne karşı bir kahraman.

Romanın ikincil (yardımcı) karakteri bile çelişkili hareketlerle göze çarpmaktadır. Örneğin, ağadan nefret eden, defalarca arkadaşlığını kanıtlayarak Memed'in yanında yer alan To-

pal Ali. İz sürmekte çok yetenekli ve ihtiraslı olduğundan ihanetçi olmaya da Elverişlidir. bu yüzden polisler tarafından kaçakların izini sürmesi için de kullanılmaktadır. Gerçi Memed'in kız arkadaşından yana olduğu için kaçakların taraftarı olan İraz bunu, "Topal Ali böyle bir alçaklığı yapmaz" diyerek geçiştirmeye çalışır, oysa Memed çok iyi bilmektedir: "...Ama bir iz gördüğünde dayanamaz. Topal Ali'yi daha ilk günden vurmalyıdım."

Öylesine oraya buraya sürüklenmiş, ani ve doğrudan kanıtlanmış dostluktan sonra ihanete hazır sevgi ve nefret içinde yoğrulmuşçasına, büyük bir umut içerisinde keder sonucu oluşan bir çaresizliğe düşerek romanın kimliği, tüm yükselmeleri, alçalmaları aynı biçimde birlikte yaşayan, okuyucuyla karşılaşmaktadır. Böylece Memed dizisinin ikinci bandını "Deve Dikeni Yakar"ı eline alır ve bağlıymışçasına üçüncü cildi "Kırk Gözlü Güç"ü isteyecektir.

Yaşar Kemal'in romanları okuyucuyu bırakmamakta onu teslim almaktadır. Hummalı bataklık alana terkedilmiş, insan boyunda sazlıklar ile çevrelenmiş, yanan deve diken tarlalarında kovalanmış, geçit vermez ormanlara sürülmüş, önü ve arkası dağ olan dağa çıkmış, en tehlikeli ortamda duyguların çelişkisine bırakılmış, sadece hayatta kalabilmek için tasalanmış bir durumda kendini tek başına bulmaktadır okuyucu ve sonunda da değişen başka bir insan olarak kitabı elinden bırakmaktadır.

Taraf tutması için ikna edildiğini sanmayın. Yaşar Kemal'in kitapları ajite yapmaz. Deneyimleri ile sosyalist olan o, hangi kisve altında kurnazca bi-

çim değiştirirse değiştirsin, haksızlığın her zaman görülebileceğinin bilincindedir ve yine çok iyi bildiği birşey, haksızlığın dünyadan silinmeyeceğidir, çünkü haksızlığa karşı yapılan savaş dünyada yine haksızlığı doğurmaktadır. O yine de bu uğursuz farklılıklara karşı yazmaktadır. Kahraman ve anti-kahramanları yine günlük, can sıkıcı işlerle meşguldür. Neredeyse elle tutulabilecek gerçeklikler, hemen hemen hiç entelektüel yansımalar ile gösterilmemektedir. Daha çok destanlar, daha doğrusu öykü ile yoğunlaşmış destansı oluşum süreci. Onları böylesine büyük, ölümsüz yapan söylentiler, fısıltılar, yarım cümlelerden beslenen umutlar bu süreci desteklemektedir. Devamlı değişen rol dağılımında, seslerden oluşmuş bir kolektif çalışmaktadır.

Bu ikili, adeta çoğaltılmış kahramanlar, 1978 yılında yayınlanmış ve dilimize "zorn des Meeres" adıyla çevrilmiş Deniz Küstü adlı eserinde, artık mekan Çukurova ve Toros Dağları olmayan, bizi büyük kentin kaosuna, İstanbul'a götüren epik yapıtında, eski romanı "İnce Memed"dekinden daha çok karıştırmıza çıkmaktadır.

Karmaşık olayların gidişatını belirleyen yine bireylerdir. Birisi kökeni Kafkas Çerkezlerine dayanan Balıkçı Selim, sadece kar amacı ile Marmara Denizi'nde, örgütlü biçimde katledilen yunusların acısını dünyanın sonu gelmişçesine çekmektedir; diğeri, ataları Karadeniz kıyılarından gelmiş olan Zeynel ise Lazdır. Klasik bir polisiye romanı gibi cinayet ile başlar eserine, bundan sonra o, okuyucuyu büyük kentin en karanlık barınaklarına götüren, polis ve kendi korkuları tarafından kova-

lanan bir kaçaktır.

Ancak cinayet olur olmaz, balıkçı Selim, katil Zeynel'in yüzüne tükürür tükürmez, apaçık olan tüm gerçekler bulanıklaşır ve olay yeri olan kahvede gelip giden ses karmaşasını, biraz önce pazarlık yapanların görüntüsünü siler. Daha ilk romanında denenmiş olan bu anlatım tarzı -tek tek seslerin yorumsuz şekilde sıralanması, sayfalar boyunca yükselen şekilde süren konuşma- ister yunuslara yapılan katliam olsun, ister kaçağın peşindeki polisin yaptığı operasyonlar olsun, anlatılan olayı tüm genişliği içerisinde bölümlemekte, efsane olacak abartılara yöneltmekte, söylentiler doğurtmakta, bunları beslemekte ve yok etmekte ve trajedinin gidişatına durak koyan, gittikçe büyümekte olan bir koro oluşturmaktadır.

Katil Zeynel'in yorumlandığı çok ender yerlerin birisinde şöyle denmektedir: "Zeynel günahların bir aynası olmuştu. Her şeyin karışımıydı. O bir kaçakçı, aziz, azılı haydut, iyi, kötü, cömert, acımasız, cesur ve korkaktı."

Buna ek olarak, sürekli kaçan ve içgüdüsel olarak polisle devamlı alay eden, aslında çelimsiz ve korkak bir kişi olan Zeynel'in, geniş omuzlu, suç üzerinde suç işleyen ve İstanbul'u korku içerisinde bırakan bir çete reisi olarak gösterilip, gazeteciler ordusunun gazetelelerini sansasyon dolu hikayeler ile beslemesi gelmektedir. Canavarın resimleri bile yayınlanmaktadı: Görünüşü herkesi, Zeynel'i bile, ürküten ama yine de hayranlık uyandıran güzel görünüşlü bir adam.

Boğazda, deniz kıyısındaki büyük kent bu karmaşık oyuna sahne olmaktadır. Merkez, va-

roşlar, balıkçı ve kaçakçıların barınakları, mezarlıklar, camiler, liman ve pazarlar hepsi iç içe girmektedir.

Resmedilmiş cehennemin avlusu olarak ortaya çıkmak için birbirini kovalayan, üst üste çıkan, birbirini silen resimlerle Yaşar Kemal, İstanbul'u tüm korkuların ve edebiyatın serbest kenti olarak göstermeyi başarmıştır. "İstanbul ile birlikte, çöplerin ve kedi köpek ve martılara ait leşlerin ağırlığından dona kalmış, hiç bir dalgaının vurmadığı, çamuru içinde cılız bir şekilde güneşin, neon ışıkla-

Katil Zeynel'in yorumlandığı çok ender yerlerin birisinde şöyle denmektedir: "Zeynel günahların bir aynası olmuştu. Her şeyin karışımıydı. O bir kaçakçı, aziz, azılı haydut, iyi, kötü, cömert, acımasız, cesur ve korkaktı."

rının ve farların yansıdığı, üzerinde dalların, meyve kabuklarının ve pazarda dökülmüş olan büyük miktarda çürük domateslerin, patlıcanların, karpuzların artık suları ve yağ ile karışıp, yapışkan ve kokan bir tabaka oluşturur, bir tabaka ki, dünyada onun kadar kötü kokan bir ikincisinin bulunmadığı korkunç haliçte uyandı.”

Bu alıntı birçoğunun yerine geçmektedir. Duman ve güneşten oluşan manzara sürekli yükselmektedir. Kaçaklar merkezden varoşlara sürüklenmektedir. Merkezde değil ama burada kaçıp saklanacak bir yer bulabilmektedir. Ve her zaman hazır ve nazır olan polis. İster düdükleriyle görünmez kitle olarak, isterse de kahvede katilin dönmelerini bekleyen üç polis şeklinde, her yerde polis bulunmaktadır.

Romanın hiçbir yerinde Yaşar Kemal polisleri karşıt gücün temsilcileri olarak bu kadar açık göstermemektedir: “Gelmeyeceğinden kesin emin oldukları halde Zeynel’in gelmesini bekliyorlardı. Her üçü de taşralıydı. Her üçüne saf kan ve ırktan oldukları öğretilmişti ve bu yüzden de polise alınmışlardı. Kendileri de sonunda buna inandıktan sonra kendileri gibi olmayan herkesi ister Çerkez, Kürt, Laz hatta Yahudi, Yunan veya Ermeni olsun düşman olarak görüyorlardı. Zeynel Laz’dı ve bu yüzden de bıçaklarını bilemişlerdi bile. Şu Laz’ı bir ele geçir-seler, o zaman onun derisini yüzüp ağzını mermi ile doldururlarmış! Odadaki balıkçılarla da konuşuyorlardı. Onlara tepeden bakmaktaydılar ve bir köşeye geçip günün birinde Sosyalistleri nasıl katledeceklerini ve Türkiye’nin asil kanını nasıl temizleyeceklerini fısıldaşmak-

taydılar. Sonuçta onlar çok güçlüymüş. Sadece polis içerisinde bile yirmi bin safkan, Kürtlerin, Lazların Çerkezlerin, göçmenlerin ve Yahudilerin düşmanı yirmi bin avcı kartal mevcuttmuş. Aşağılık göçmenler, Kürtler, Çerkezler, Yahudiler ve Yunanistan’dan gelen göçmenler vatanın sonuymuş. Başbuğ’un emir vermesi yeterliymiş... Çok iyi defter tutmuş Başbuğ: Bozkurtlar üç milyonu öldürür, beş milyonu sürer ve Orta Asya’dan gerçek Türkleri, özellikle de ataları safkan Kırgızları ülkeye getirirlermiş ve Türkiye bir çırpıda kurtulurmuş.”

Bu alıntı ile polis masasında hazırlanan soykırım ifade edilmektedir. “Deniz Küstü” romanının hiçbir yerinde olmayan bu bölümünde Yaşar Kemal, kahvede büyük laflarla örülü nefrete konuşma özgürlüğü veriyor. Gerçi burada safkan Türklerden, aşağılık Kürtlerden, Lazlardan, Yahudilerden, Çerkezlerden söz edilmektedir, ama yine de okuyucu kendisini uluslararası nitelikte temsil edilen, içinde hiç çekinmeden Almanca da konuşulan, müdavim müşterilerin oturduğu alışılmış yuvarlak masada hissedebilir. Salt polisler böylesine faşizan görüşleri açıklamıyorlar, kısa süre öncesine kadar “Alman ırkının karışmasından” ötürü uyarıda bulunan, yüksek düzeyli bir Alman politikacı değil miydi? Aşırı sağcılarının şiddet eylemlerinde yankısını bulan, şimdiki içişleri bakanının bürokratik koşullara uyarladığı sınırdışı etme uygulamasında, Almanya’daki gizli, içten içe yabancı düşmanlığı ses bulmamakta mıdır? Haklarında hiçbir adi suç istinadı kanıtlanmayan dört binin üzerinde Türk, Cezayirli, Nijeryalı sığınmacı sınırdışı edilme kampla-

rında, kilit altında sınırdışı edilecekleri anı beklemiyorlar mı? Güncel Almandada onlara “Schüblinge” (insan sürüsü) denilmektedir. Hepimiz daha önce birkaç kez tekrarlanmış, ama bu kez demokratik olarak güvence altına alınmış bir barbarlığın susan tanıklarıyız.

Gerçi bu tanıtım konuşması çerçevesinde sadece birkaç örnek ile yetineceğim. Yaşar Kemal’in yapıtlarında ırkçılık, yabancı düşmanlığıyla iç içe bağlanmış, ancak yine de bunu resmi hükümet politikası olarak dile getirmişti. Bu yüzden yönetenler yazardan rahatsızdılar. O yüzden onu sürekli mahkeme önüne çıkarıyorlar. Bunun için hapse girdi, işkence gördü. Bunun için aşırı sağ suikastlerden korunmak için belirli bir süre yurtdışına çıktı. Ama buna rağmen o İstanbul’a geri döndü ve orada dili ve destanları içinde, bulunduğu mekanda yönetenleri rahatsız etmeye devam edecektir.

Ülkemizde alışlagelmiş olan ve dönem dönem yükselen kibirlilik seslerinin öte yüzünden gelen bir yazar. Kendisini toplumundan soyutlamayan bir yazar. Bu yüzden ona önem veriyorlar. Erken yaşta marksist bir sosyalist olarak yargılanmış ve Türk hapishaneleri ile tanışmıştır. Sonra onları Türk edebiyatının okulu olarak tanımlamaktadır. Komünist olarak yargılanan şair Nazım Hikmet hapishaneyi ancak sürgün koşulu ile terkedebildi. Mizahçı yazar Aziz Nesin, politik eyleminde Yaşar Kemal ile dostça ilişki içindeydi. Bu üç isim, halkların eşit haklarla bir arada yaşadığı, barışa olan istemin sosyal haklardaki eşitliği de kapsadığı bir ülke, başka (diğer veya gelecekteki) bir Türkiye’nin güvencesi-

dir. Her üç isim de Türk edebiyatını dünyaya tanıtmıştır. Batıda özellikle de Almanya'da sosyal gerçekleri ortaya çıkaran edebiyata karşı yapılan polemiklerden etkilenmeden, yani modanın güncel zihniyetine karşı olarak Yaşar Kemal kitap üstüne kitap yazdı. "Ağrı Dağı Efsanesi", "Yer Demir Gök Bakır" ve "Binboğalar Efsanesi" ile Anadolu efsanelerinin dokusunu sıkıştırmış ve ülkesini en ücra bölgesine kadar bize açmıştır. Kör ve zorunlu korku ile yürütülen politikanın, kaba kuvvet ile yabancıyı dışlayarak önlemeye çalıştığını, yazar, anlatı ile efsanedeki gerçeği ve gerçeklerdeki efsane temelini kanıtlayarak okuyucuyu sınırlar ötesine götürmeyi ve ona yabancıyı erişebilir yapmayı başarmıştır.

Uzun süreli bir okuyucu gezisinden sonra artık yazara teşekkür etmek, yani sınırlayan ve dışlayan politikanın sınırlarını aşmak, yersiz korkular olmadan, Türk komşularımız ile birlikte yaşamak, daha fazlası milyonlarca Türk ve Kürde ülkemizde yurttaşlık hakları tanıyan bir politikayı istemek bize kalmıştır.

İster on yıllar boyunca yaşadığım Berlin ve yeni taşındığım Lübeck'Ne olsun, her nerede yaşadysam ve yazdıysam, Türkler sokak manzarasının bir parçası idi, Türk çocuklar çocuklarımızın ve torunlarımızın okul arkadaşlarıydı ve hala öyle. Her zaman emin olduğum bir şey var ki o da, başka bir yaşam şekli ile olan bu ilişkilerin verimli olacağıdır, çünkü hiçbir kültür devamlı olarak kendi özünden varlığını sürdüremez. 17. ve 18. yüzyılda Katolik Kilisesi tarafından takip edilen çok sayıda Fransız mülteci ve mut-

lak hakimiyet ile yönetilen Hüg-nolar Almanya'ya ve tercihen Brandenburg 'a (FAC'de bir eyalet ÇN) hoşgörüyü yerleştirildiklerinde, bu mülteciler ekonomiyi, ticareti ve Alman edebiyatını bile hareketlendirmişlerdir. Theodor Fontane'nin romanları olmasaydı 19. yüzyıl bize ne kadar eksik gelirdi. Hügnolara hoşgörü diktatörlüğü tarafından verilen yurttaşlık haklarına karşın, yabancılara dışlayıcı ve eğilim olarak yabancı düşmanlığı etkisinde olan politikası ile engelleyici olsa da, benzer şeyler sayısı altı milyonun üzerinde olan yabancılara etkisi için de söylenebilir. "Yabancılar defolun" sloganı sadece duvarlarda yazılı olarak kalmamaktadır.

Belki de Alman Kitapçılar ve Yayınevleri Birliği tarafından verilen Barış Ödülü itici bir güç, hayır itici güçler yumağı olabilir. Bu, salt kendi ülkesinin iç durumu ile sınırlı olmayan eleştirilerin sahibi Yaşar Kemal'in istemlerine yanıt olabilir. Birkaç yıl önce "Spiegel" dergisinde yayınlanan makalesinde Kürtlere yönelik zulümden yakınmış ve aynı zamanda Batılı demokrasilerin sorumluluklarını anımsatmıştı. Şöyle yazmıştı: "21. yüzyılın eşiğinde hiçbir halk, hiçbir etnik halk grubu insan haklarından yoksun kılınmaz. Bunu yapmaya hiçbir devletin gücü yetmez. Sonuçta Amerikalıları Vietnam'dan, Sovyetler'i Afganistan'dan kovun, Güney Afrika'da mucizeler yaratan insan gücüyü. Türkiye Cumhuriyeti'nin, bu savaşı sürdürdüğü için naletli bir ülke olarak 21. yüzyıla girmesine izin verilmemelidir. İnsanlık vicdanı, Türkiye halklarının bu insanlık dışı savaşı sona erdirmesi için yardım edecektir. Özellikle de Türk devletine silah satan ül-

kelerin halklarının buna katkısı olmalıdır..."

Bu çağrı, sayın baylar ve bayanlar, aynı zamanda ve çok önemli bir nedenden dolayı Almanya'ya yöneliktir. Burada, Pauls Kilisesi'nde aramızda olan, Kohl/Kinkel hükümetinin çıkarlarını temsil eden her kim olursa olsun, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin, kendi halkına karşı yoketme savaşı sürdüren Türkiye Cumhuriyeti'ne silah sevkiyatında bulunmasına mücade ettiğini çok iyi bilmektedir. 1990 yılında Almanya'nın birleşmesi bize nasip olduğunda, eski Demokratik Alman Cumhuriyeti Halk Ordusu'ndan kalma tank ve zırhlı araçlar bile savaştan bu ülkeye verildi. Bizler bu suça ortak olduk ve öyleyiz de. Böylesine hızlı ve kirlili bir ticarete tahammül ettik. Salt ekonominin merkezi olması pahasına, bir yandan ölüm getiren ticarete izin verirken diğer yandan zulme uğrayan Kürtlere sığınma hakkını tanımayan hükümetinden dolayı ülkemden utanıyorum.

Barış ödülü veriliyor. Eğer belirli bir seviyeye ulaşmış bir yazarı onurlandıracak bu ödül adına layık olarsa, eğer törenin yapıldığı bu mekanda, Pauls Kilisesi'nde herşey gizli kalmayacaksa, eğer benim sözkonusu ettiğim edebiyat itici güç rolünü oynayacaksa, o zaman burada toplanmış tüm yazar, yayıncı ve politik sorumluluğunun bilincinde olan herkesi, onun ülkesinde insan haklarına saygı gösterilinceye, silahlı şiddetin ortalığı kasıp kavuramayacağı, en son köye barış gelene kadar, Yaşar Kemal'in çağrısının takipçisi olmaya, onu sürdürmeye çağırıyor ve uyarıyorum.

*Türkçeye çeviren:
Sertaç Bucak*

Banga aşitiyê: Yanê aşiti û yekıtiya mala me da, altındari ye

Aşiti bahara jiyanê
ye. Dî wextê aşitiyê
da jiyan-mirînê,
ronahi-tariyê,
heqi-neheqiyê,
culet-tirsê,
pismamti-neyartiyê
alt dîkîn. Quling ji
berya, xerib ji
welatên dûr, cotkar
û rênçber ji şêr
vedigerin.

Eskerê Boyik

Edlayi, aşiti pîr xweş in; ila-
hi mîleteke mina Kurda ra, ku
bî dewrana hewcê jiyanêke edi-
le bî rûmet bûye, eva çendik
çend sed salin hela hê rojeke bê
ewrê bî xêr neditine; ji şer-de-
wa, zulm-zorê, ji lêdan, kuştin,
koletiyê, sîrgûniyê,
malwêraniyê, hebs û zindanan
westiya ne.

Aşiti bahara jiyanê ye. Dî
wextê aşitiyê da jiyan-mirînê,
ronahi-tariyê, heqi-neheqiyê,
culet-tirsê, pismamti-neyartiyê
alt dîkîn. Quling ji berya, xerib
ji welatên dûr, cotkar û rênçber
ji şêr vedigerin.

Mîna şabûna aşitiyê meha
gulanê sala 1945'a li gundê me
yi berpala çiyayê Elegezê dit.

Wi çaxi ez zaroke 4 salî bûm. Li
ser dêmên gundiyan me şabûn
usan bî dîl bû, ken û giri usan li
tev hev bûbûn, reng û rewş usan
geş bûn, ronayi usan bî şewq
bû, ku heta naha ji li ber çavê
mîna in û bira mîna naçin.

Welatê Sovyetê bî qurban-
dayina bî deha milyona ewdên
welatê xwe, bî dijwari û
tengasiyên jiyanê nebinayi. Bî
wêranbûna şên û warên nivê
axa xwe, faşizma Hitlêr, dî nêla
wê da fetisandibû. Cihan ji wi
weşi, ji wê jerê xilazkiribû.
Leşkerên Sovyetê edlayi-aşiti bî
altındariyê, hûrxweşkirina dij-
mîna ji welatê xwe ra, gelê xwe
ra qezanc kiribûn. Serok û
zorbên cihanê bixwestana-

Tirkiya aşitiya me Kurda naxwaze... Me
heta irên (transportek cihanêye mezin)
ji kirê kîr, bî xeyset û dîlsaxiya xwe, bî
sedan merivên cihanêye bî nav û
deng, "xweyê xudanê xêrê",
"xweyê sîdîqê qenc" dane pêşya xwe,
bî kîlam û helbest, dilan, def û
zurne, bî kewên sîpi, alên biratiyê,
sîloganên pîsmamtiyê, kulilkên aşitiye...
Tirko derî lî ber me dada...

nexwestana, bî dilê wan bûya,
yan ne dilê wan bûye, mecbûr
bûbûn lî ber textê aşitiyê
rûniştana..

Lê naha Tirkiya aşitiya me
Kurda naxwaze... Me heta tirên
(transportek cihanêye mezin) ji
kirê kîr, bî xeyset û dîlsaxiya
xwe, bî sedan merivên cihanêye
bî nav û deng, "xweyê xudanê
xêrê", "xweyê sîdîqê qenc" dane
pêşya xwe, bî kîlam û helbest,
dilan, def û zurne, bî kewên sî-
pi, alên biratiyê, sîloganên
pîsmamtiyê, kulilkên aşitiye...
Tirko derî lî ber me dada...

Ewan derî lî ber me dadan,
me kulekê ra xwe avitê.. Me
kulekê ra xwe avitê, ewan
dûkêşkê ra em raqetandin..
Cihanê ji dit, me ji dit, ku Tirko
aşitiya me naxwaze.. Usan e me
hê ji Tirko aşiti qezenc ne kir-
ye...

Em Kurd, hê-hê ji dî rojna-
me, kovar, têlevîzyonan da, lî
konferans û sêminaran da dîkine
hewar-gazî, ku rûyê wî şerê

qirêj da (heta naha ji ez fem na-
kîm ew şer çîma qirêj e) aboriya
Tirkiyê ketîye krîzê,
enfalasyayê, bêkariyê. Dewlet
bûye çete-mafya. Gelê Tirk, dî
nav kesibî û belengaziyê da ye
(tê bêjî Kurd lî wir kêf dîkî!),
şer lî ser dewletê salê bî deha
mîlyar dolar rûdînê (Lê çî ser
Kurda rûdîne?). Tirkiye bedew
e; "buhuşt" xîrav dibe (nîzanîm
kingê Tirkiye ji gelê Kurd ra be-
dew û buhuşt bûye?)...

Tirkno, idî wa nameşe, rabî-
ne pîştî me, ku serokên Tirkiyê
guh bîdîne me, em gîşk tev lî
ber textê aşitiyê rûnên... Wextê
aşitiyê ye! Tirkiyê ra aşiti lazîm
e, werin em wî ji vê şerê qirêj
xîlaskî.. Tirkiye ber bî
undabûnê dîçe...

Dibêjin pêşya ji duhatiya ra
tîşt ne hiştîye. Rast e. Pêşya
rast gotîne: "Baran bari, pelê
ketîye derdê kêvîr!"...

Dewleta Tirk, ji wextê
Osmaniyê girtî heta roja îroyîn,
ji xwe ra kirîye xeyset û merem,

wekî gelên ku lî ser wî erdî dî-
jin, kîjanê ra dîvêjin Tirkiya, tu
nav û mafê wan nas nake, gîşka
bî zorê, tîrsandinê, delk-fena,
xapandinê, ruşetkîrinê, olê, qir û
bîra asimleke, bîke Tirk. Bive
xweyê welat û kultura wan. Eva
rastîya dirokê ye, eşkere ye û
kes nîkare wê inkar bîke. Diro-
ka Tirkan lî ser meselên usan
hatîye danîn, bî xûn û hêşîrên
wan gelan hatîye nîvisar.

Pîr caran Tirkan ew meremê
xweyê xûnrêjê qirêj, bî destê
gelên cînar, bî menyên cûrbecûr
pêk anîne. Gel lî hev kîrîne dij-
mîn, rakîrîne rûyê hev. Gelan
xûna hev rêtîne, wana ji dûr va
nîft lî ser wî agirî da kîrîne.
sîmêlê xwe badane û kar ji wê
xûnê standîne.

Dî destpêka vê sadsaliyê da
Kurd û Ermeniyê cînar, rakîrîn
dîji hev. Ermenî şîkênandin û
îcar vegeryan lî ser Kurdan. Ew
vegerandin heta îro ji dîkîşîne.
We vegerandinê da gelo çiqas
mîlyon Kurd hatîye qirê, ew ji
Xwedê zane. Lê çî anye serê
Aşûriya, Suryaniya, Kîldaniya,
gelên Balkana, Laza, Çerkeza,
Hemşîna?

Naha ji, nîzanîm çîma ez dî-
tîrsîm Kurd û Lazê cînar rabîn
dîji hev. Serok û rêberê me
gerekê evê yekê rînd zanîbîn.
Çavên xwe da pîr fesal bîn. Eva
pîrseke pîr nazîk e...

Mîna weşa Tirkiye gela da-
dîqurçîne... Heta naha gelek
"daqurçandin" mîhandîye. Eva
nîv qurneyî zêdetîr e ku Tirkiya
borcê polîsa netewî dîji
Kurdîtiyê hîldaye ustiyê xwe û
agirê azadarya Kurda lî herçar
perçê Kurdistanê ji (hela carna
Ewropayê da ji) bî harmecal
(çêkdarî, siyasi, cesûsî) dîxwaze
bitemîrine.

Naha problêma mezin lî ber
Tirkiyê, pîrsa Kurd û
Kurdistanê ye. Kurdistan bûye

hestûki mezini tûj di gewriya Tırko da maye, daqurçandin naye... Gewriya wi diqelişe lê disa ji ji xwestina xwe paş da vena-keşe.. Dilê wi pır dixwaze Kurda ji daqurçine. Kurd û Kurdistan pariyê bî tam in.

Kurda çiqas ji asimle dike, çiqas ji ji welêt ji derdixe, çiqas ji qır dike, disa ji Kurd têra xwe diminin û têrê dîkin gewriya wi biqelêşin... Kurd pır in, dibêjin payê bineliyê Tirkîyayê pîrê Kurd in û ew rasti ye...

Ahiyê dîn da ji Kurdistan çar parça ye... Xênji Kurdistan Tirkîyê 3 perçên dinê ji hene... Rast e hê bindest in, lê hene. Agirê şerkariyê Kurdaye azadariyê li herçar parçê Kurdistanê ji geş e... Perçek nahêle di perçê dîn da ew agir bitemire... Gereke dijminê Kurda rind zanibin ku temirandina gelê Kurd tune...

Tu bêji dewleta Tirk van navine û dest ji merem û xwestinê pêşyên xweyê qirêj nakşine, gumanana xwe nabire, ku wê wextê bê Kurdê tunebin û ewê bive miratxurê Kurd û Kurdistanê...

Çima Tırko usan difikire? Gumanana wi çi ye?

Ji dirokê eyan e, ku gelek cara Tırka bî xapandinê, bî olê, bî siyasetê, bî derewan gelên di nava dewleta Tirkîyê da xapandine û Tırkiye ji hilweşandinê, hedimandinê, undabûnê xilas kirine...

Mesela sala 1915-1920'i wextê imparatoriya Osmaniye hilşiya, Kurda ra şansê çêbûna Kurdistanê derket. Ji her Kurdi ra eyan e, Mistefa Kemal çawa serokên Kurdan xapandin. Û êdi ji wi wexti 70-80 sal derbaz bûne. Lê hê şanseki usa cardin çênebûye...

Tirk rind diroka me Kurda û xeysetê me zanine. Dive icar ji telikek çêkirine? Yan gumanana

wan heye şerkariya Kurda bîdine kêrkirinê...

Nizamın çima ez ser vê fikrê şikber im...

Tırkiye çiqas ji bûye mina hûreki qelişi, li hev dahilsaye ji, disa gelo M. Kemaleke nûh bê, bêje me, bê Kurdino, werin alikariya min, min binin ser text, ezê Tirkîyake demokratik ji we û ji Tırka ra çêkim, hûnê bî birati ji xwe ra di nav xêr û xweşi da bijin. Serok û rêberê me, wê mina 70-80 sal pêş da bewer nekin?

Wele ez şikber im ku bawer nekin?

Em Kurd, gerekê rind rastiya dirokê bîzanibin, ku heta Kurd ji Tırka zortir nebin, kes mafê Kurda nas nake, qırşek çi ye, wê ji nade Kurda. Ew, çep an rast bin, dînçi an ateist bin, mîletçi an demokrat bin, faşist an ji sosyalist bin; bî kurtayi li Tirkîyê kê ji bê ser hûkim, Tırko wê pey gotinê kal-bavê xwe here... Gumanê gereke nedine ser isaf û rema dilê wan...

Wextê Atatürk da girti heta sala 1980'i li ser erdê Kurdistanê Bakûr sê serhildanên mezin bûne: Ya Şêx Sehid, ya Seyid Rıza û ya Çiyayê Agiriyê (Ez yên biçûk navêjim, kujan timê ji hebûne). Ew serhildan, rast e bî ser neketin, lê himê Tirkîyayê hejandin. Dewleta Tirk, pey wan ra tu ders hilneda, ne ku tu tişt neda Kurda, problemên wan hel nekir, hela serda ji zulm û zordestiya xwe li ser wan daha zêdetir bî kar ani. Gund û bajar şewitandin, xelq bî zorê dan koçberkirinê, Tirk anin tiji Kurdistanê kîrin, bî hezara welatparêzên Kurda kuştin, dar-da kîrin, kirne hebs û zindanan. Zimên, xwendin, nivisar, her nîşana Kurdi hatine qedexekirinê. Kurdi, Kurditi aliyê propagandayê ji dewletê ra bû

Em Kurd, gerekê rind rastiya dirokê bîzanibin, ku heta Kurd ji Tırka zortir nebin, kes mafê Kurda nas nake, qırşek çi ye, wê ji nade Kurda. Ew, çep an rast bin, dînçi an ateist bin, mîletçi an demokrat bin, faşist an ji sosyalist bin; bî kurtayi li Tirkîyê kê ji bê ser hûkim, Tırko wê pey gotinê kal-bavê xwe here... Gumanê gereke nedine ser isaf û rema dilê wan...

mesela qerf û qarê. Birkirina Kurdi û zanabûna zimanê Tirkî bû nişana merifet û pêşdaçûyînê. Nav-nişanên evdên Kurd, navên gundan, bajar, çiya, çem û golên Kurdistanê guhestine Tirkî. Bî qanûna Atatürkê miletçi heta pîşîka Tirkîyê ji gereke Tirkî bûya.

Atatürk dîfîkîrî, ku ola Kurda û Tırka yek e, mizgevt, dua û dirozge, pêxember yek in; dîndar yek in, zewal yek e, goristan yek in... Cudatî zîman e. Zîman jî ortê hate hîldan, Kurdê bihelîn bîbine Tirk. Pîrs kuta bû, çû...

Ez bawer im ewî siyasîya xwe dî problema Kurda da he-ma lî ser vî fikrê jî çekiribû...

Dirokê da zanîn, ku fikra Atatürk ewqas jî rast nibû... Atatürk jî çû, hevalbend û peyketiyên wî jî çûn. Lê Kurd û Kurdistan man. Agirê azadiyê lî Kurdistanê netemirî, şerkariya Kurda, tevgera Kurdi pêşda çû.

Serok û siyasethanê Tirkîyayê Kemalîste miletçi, texmîn kirin ku heta Kurd lî ser axa kal-bavên xwe ne, bî zorê, bî qewatê, bî xapandinê nikarin Kurda asimlebikîn, bihelîn, agirê azadiyê wê Kurdistanê bitemrin... Dest bî siyasîke nûh kirin.

Îcar dîfîkîrî şerkariya Kurdan, azadixwaziya Kurdan bî meremên xwe yê qirêj bîdine xebatê, bî perda şêr da Kurdistanê heta kutasiyê wêrankin, dutiretiyê, bêtifaqiyê nava Kurda da xurtîn, şerê Kurda bî destê Kurda lî Kurdistagê da bikîn, Kurda mecbûrkî jî Kuristanê birevin. Kurdistanê bê Kurd bikîn...

A ev e meremê wani sereke.

Gerekê em bî keder xumkur bîn, ku heta iro jî ew yek jî

Ew silahê ku dî Kurdistanê da diteqîn û welêt wêran dîkîn, Kurda qir dîkîn, ew jî kêfa dewletên çekîroş tinin... Şer çiqas dirêj bîkşîne, ewqas çekê wanê zef bêne firotan. Zêrê bî xûna Kurdan sorbûye, bî hêsirê Kurda şîlbûye, wê ber bî bankên wan bîkîşin... Ewê çîma bîxwazî şer lî Kurdistanê bîsekîne...

Tırka ra lî hev tê.

A, ev e sebeb, ku çiqas jî "şerê qirêj" lî ser Tirkîyayê û gelê gel gîran rûdînên, Tirk naxwazî şer bîdine sekinandinê, problêma Kurda bî cûreki çareserkin... Rîya safîkirina pîrsa Kurda, jî Tirkîyayê ra bê Birkirina Kurdistanê û tunekirina

gelê Kurd e!

Jî aliyê dî da jî dewleta Tirk çîma wê bîxwaze şer bîsekinîne! Wextê dî Kurdistanê da şer e, welatê Kurda dîşewite, xelayî, nexweşî, bêtifaqî û dutiretiya kin bûne şûr, jî şer zêdetir Kurda dîbirin. Kurdistana Bakûr jî Başûr jî Kurd, dîji hev şer dîkîn, xûna Kurda dîkşe. Bî milyon Kurd koçer, malwêran bûne, serê rê-dîrba ketine, bêci, bêstar, birçî, tazi, bêkar û bêçar ketine metropolan; şeref û namûsa wan lî ber piya dîçe, bê hemdî xwe, bê sîcê xwe asimle dîbîn.

Ser erdê Tırka edla ye, gund û bajarên Tırka şên in. Xweyî fabrike, xweyî mîlk û zenginên Tırka ra tije, karkerên Kurdaye arzan in... Eger çend leşker jî dî Kurdistanê da têne kuştin, ew jî lawê feqîr û fîkaran in, kê zane dive payê wana jî Kurd in...

Ew silahê ku dî Kurdistanê da diteqîn û welêt wêran dîkîn, Kurda qir dîkîn, ew jî kêfa dewletên çekîroş tinin... Şer çiqas dirêj bîkşîne, ewqas çekê wanê zef bêne firotan. Zêrê bî xûna Kurdan sorbûye, bî hêsirê Kurda şîlbûye, wê ber bî bankên wan bîkîşin... Ewê çîma bîxwazî şer lî Kurdistanê bîsekîne...

Kurd malwêran, dero-dero bûne, Tirk lî ser mala xwe ne. Tirkîyê da Kurd gîşk "terorîst" û "dijmîn" in. Berê demançê ber bî wan e, rîya wan ber bî zindan û hebsa dîçe. Tirk xweyîyê dewleta xwe ne. Qanûn û qîrar, mehkeme û hakim, polês û leşker aliyê Tırkan e.

Usane bî şerkariya Kurdaye dîji Kurda, bî kîlamên aşitiyê, biratiyê, pîsmamtiyê, aqlê mîn nabire, ku zarokeke Tirk jî bê bî serok û liderên Kurda ra lî ber textê aşitiyê rûnê.

Usan e, rast e, me pîr şer

kiryê. Lê extiyariya aşitiyê qezenc ne kiryê. Aşiti wê bi altindari, yekiti û tifaqa Kurda bê qezenckirinê. Aşiti û azadi ji me ra wi çaxi wê bê, ger ku şer ji mala Kurda derkeve, bikeve mala Tırka; wextê mala Tirk ji wêran be, wextê ew ji mina Kurda bêkar û bêstar bin, cegera wan ji qulbe, ew ji bikevine devê xelayi-neweşiyê, rev û bezê, bikevin derdê xilazkırına zar û zêçên xwe... Wextê şerkariyê (ew bi çekdari be, bi siyasetê be) ji Kurdistanê derkeve, bê bikeve Anqerê, Stenbolê... Wi çaxi Tirkê aşitiyê, biratiyê, pismamtiyê ji Kurda hıvıkın, wê lavakın, mafê Kurda naskın.

Kurd tek bi hurxweşkırına dijmin wê bıkarıbin azayê û aşitiyê gelê xwe ra binın...

Usan e, Kurd gerekê bi trêna Aşitiyê ne ku herne derê Tırka,

Nava gel da aşiti zehmet nin e, eger nava hêzên Kurda da aşiti çêbive, gelê yekbe. Gelê me hêja ye, gelê me bi xiret e... Gelê wi çaxi qoriçitiyê (rûreşi û qedera me ye) ra ji çareke bivine...

Ereb û Ecema, lê bi sıdqe qenc, bê qelpi, bi dılşewat herne cem hev. Berê di navbera xwe da, di mala xwe da aşitiya rast çêkin, paşê.. Çimki çareserkırına pırsa Kurd, di yekiti û tifaqa Kurda da ne.

II

İro roja bavo-bavo ye, roja yekiti ye. Roja oxirmê giran. Tê bêji fermana Kurda bi destê Kurda ji Kurda ra rabûye. Dijmin û dagirkırên Kurdistanê bi her teheri dıxwazın Kurda bi destê Kurda biqelmin. Tırkiya bi çek-silahê xwe ve Kurdistanê dışewitine (Bakûr, Başûr), pozê İranê ku li Kurdistanê dıçe-tê, rınd tê xanê. Welatê Ereban, gaze-gaz in, dilê wan seva yekitiya sinorên irada Ereban dışewiti, ne seva Kurdan.

Başûrê Kurdistanê bûye meydana siyasiya şer û dewan, yê dagirkırên eşkere û veşartı...

Dengê def û zurnê her yeki û reqasa me di bin def û zurnên wan da ji dûr va rınd tê xanê!

Çı ye, hûn dıxwazın Kurdistanê çalkın? İdi şerkariya we ji bo çı ye?

Gelê Kurd her tıst daye û dıde rihina azaya welatê xwe, canê xwe, ewladên xwe girti heta mıl k û mal, gund û warê xwe...

Lazım e wê qewatê rast bi merem bıdine meşandın. Dirok, gelê Kurd, ji parti, rêxistin û kesên welatparêz yekiti û tifaqê dıxwazın. Çimki heta ew yekiti tune be, serketın tune, azayi tune, xilasbûn tune. Dijmin Kurda ra hêsa rûnanên. Dewlet û qewatên ortamiletiyê bi Kurda ra hêsa rûnanên, cihan bi Kurda ra hêsa rûnanê. Qewat perçe perçe dibe, gel perçe-perçe dibe. Nav, xiret, rûmet û hurmeta gelê Kurd li navê wê yekitiyê da ne, wê qewatê da ne. Ez zanım

û tışteki tebiyeti ye, ku di gelek tıştan da fikra we cuda ye. Lê wana bihêlin paşerojê.

Min wê nıvisara xwe da behsa altındariya leşkerê Sovyetê kır, şerê diji faşizma Hitlerê da. Dı dirokê da hatiye nıvisar, ku şertê altındariyê heri ewlin tifaq û yekitiya gelên Sovyetê bû...

Bavo, di nava ewqas gelên bi zıman û bi kultur ji hev cûda cûda û ali geografi ji hev dûr, tifaqi çêdibe, çima nava gelê Kurd da çênabe?

Dutireti, bêtifaqi û şerên hêzên Kurdan, ku eva çend sal in li Kurdistanê Başûr didomine, mala gelê Kurd di aliye moraliyê da şewitandine; qedrê gelê Kurd li cihanê daketiye, baweriya kesi bi Kurda nayê. Baweriya Kurda ji êdi ji Kurda nayê. Dijmin çi zıyanê ji dıde xem nine, dijmin e, gerek e hember wi şerkin, lê derba xwe xwetiyê pır giran e...

Weki qewat û hêzên Kurda yekbûna, leşkerê Tırkan ji nıkarıbu (newêribû) bıketa axa Kurdistanê Başûr, hêr kevır û kıçukeki çiyayê Kurdistanê wan ra wê bıbûna goristan.

Dı dewrana Kurda da bi nezani, xûna Kurda pır rêtine. Dı vê demê da gel ser hışê xwe da hatiye, qenci-xıraviya xwe ji hev vedıqetine. Kêmasi û şaşiyên xwe hesyaye. Nehêlin, bavo nehêlin gel rabe rüyê hev, nebın sebeb, gel gune ye. Usa ji barê gel giran e, bextê wi dijar e, neyarên xûnxûr herçar alıyan ra kêmin in, ev koleti, koçberi, malwêrani hındık nin in...

Nava gel da aşiti zehmet nin e, eger nava hêzên Kurda da aşiti çêbive, gelê yekbe. Gelê me hêja ye, gelê me bi xiret e... Gelê wi çaxi qoriçitiyê (rûreşi û qedera me ye) ra ji çareke bivine... Ew ji yê me ne, birina me ne, sekesızıya me ne... Lê de-

reng nin e, ew dıkarın wê sekesiziyê ji ser enya xwe paqj-
kın, gerekê berê sılaha xwe
bıguhêzin, ber bi dijminê xweyi
yesil.

Dı nava gelê cihanê da hin-
dik gel hene ku mina Kurda,
pey ewqas qır û bîr û
melwêraniyê da bêguman,
bêhêvi nebûne; şeref û heqê
xwe parastine. Hurmet û siyanet
ji wi gelê efat ra...

Hûn ewladên wi geli ne,
liderên wi geli ne, gerek e
hêjayi hezkırina wi bin, hêjayi
nava wi bin. Navê gelê me na-
veki giran e, gerekê erzan ne-
be...

Mın derheqa dewleteke
dagırkirê Kurdistanê -Tirkiyê-
nivisi. Lê ji mın bawer bıkın
(hûn ji mın çêtir zanın) ew
hersêkê dın ji ji Tirkiyê paktır
nin in. Herçar ji siyaseta xwe ya
dijmıntıya Kurda da ji hev
qancır nin in, ji hev xıravır in.

Ji hevra ji qenc nin in. Diji
hev sekınine, lêne mina gura
hev bixeniqın, bîhedımın, weki
Kurdistanê nava xwe da
parkırî- nuh parkın. Para mezin
ji destê hev bîrevın. Xwestına
wan pır mezin e. Lê ji qewat û
şerkariya gelê Kurd ditirsın.
Boy wê karê ji naxwazın sinor û
hudûdên heyî bîn guhestın. Bî
her mecal ali hev dıkın, ku
nehêlın dı herçar parçê
Kurdistanê da ji Kurd çareki ji
xwe ra bîvın...

Derew e, derew e, alikariya
wan bawer mekın, alikariyê ji
wan nexwazın. Alikariya wan
derew e, xapandın e, sekeziki
ye. Ew tucar bî rasti alikariya
we nakın. Ew piştê hev berda-
nın, piştê we nagrın. Ew herçar
ji temırindana Kurd û
Kurdistanê digerin. Kê dixwaze
hukumê xwe undake, wareki
zengini mina Kurdistanê ji destê
xwe berde?!..

Alikariya wan boy azaya
Kurdistanê nin e, diji wê azayê
ye, ew seva dutirêti, bîrakûji,
bêtifaqiya Kurda ne, ew azaya
gel paş dixê...

Ew pariyên nanê ku dijmin
dide, di nav da tiji jahr e. Ew
silahên ku dide, seva kuştına
zarokên Kurda ne, seva
wêrankırina Kurdistanê ye! Piş-
ta xwe bî wan germ nekin!

Em Kurd, dilsax in! Dilsaxi
rınd e, rewşa mêran e... Lê
wextê dıçine cem dijminên xwe,
dilsax nebin, ji xeberên wane şir-
rin zû bî zû bawer nekin. Diji-
mın kin e, binvan e. Dı bın
axaftinên wane şirin da jehra
mara heyê, di bın "rastiya" wan
da qelpi heyê, sozê wan derew
in...

Hûn hêzê miletê xwe ne, çı-
qas ji navbera we da dutirêti û
bêtifaqi hebe ji, disa ci bê dilê
we yê lı ser hev bêşe... Xûnê
bıkşine, xiret temûl nake... Xûn
nave av. Kurdê, ku bîstana day-
ka Kurd metiye, bive kevir ji
çoka birê xwe keve, naêşine...

Ez Kurd ım, nîviskareki
Kurd (Nîha kê dengê nîviskara
dibhê? Kê zımanê Kurdi dixwi-
ne? Dewra daholçıyan e!). Çi ji
hebe ez bangi we dıkım; serok û
liderên Kurda, iro roja bavo-ba-
vo ye. Gelê me gune ye. Orta
we da ci bûye, riya yekitiyê bî-
vın. Hûn xweyê çı qewatı bın
ji, ew qewata we nin e, qewata
gelê Kurd e, we qewata rast bî-
dine xebatê. Gel canê xwe, milk
û malê xwe pır dayê kê, pır ji ji
wi dixwaze... We qewata bo
azaya Kurda, ne ku boy kuştına
Kurda bîdine xebatê. Mın bawer
bıkın, di nava we da xayın û
gelfiroş tune... Serê me bî we
gışka ji serbılind e. Şaşi,
nerastiyê û pîrsên hev
neserwextbûnê bîhêlın ji rojên
fırıqetiyê ra...

Emekê hev bîşêkırın, her

yek bî cureki şerkariya xwe di-
ke. Wê şerkariyê da ji hev ra ne-
vın hasêgeh, ali hev bıkın, hev
qewat û xurtkın. Cem xelqê
qedrê hev bızanbın, hev nevêjin,
weki çavê xelqê da ji bılind-
bın...

Îro bextê Kurdistanê, azaya
milet hatiye holê. Hinek şans
hela hene. Dereng nin e... Şansa
iro ji dest me çû, idi Xwedê za-
ne paşê wê çawa û kingê bê!...
Dirokê de me pır cara şans ber-
dane... Bextê me iro destê me
da ne...

Siyasiya xwe ye der û hun-
dur tomeri çêkın, bıkine yek.
Eger dewletek dixwaze alikari-
ya we bike, usan bıkın ku, bira
ew destê dagirkera nîne... Hûn
xwe we siyasiyê bimeşın.

Ez ji we gışka ji hîz dıkım,
dinhêrım, divınım, ku we gışka
ji serê xwe daye oxıra azaya
Kurdistanê xwe. Hûn tev ji ane-
gori qewata xwe û helâ ji qewa-
ta xwe der ji karê welatpareziyê
dimeşın. Lê weki pîrsgirêka
sereke da, pîrsa azaya welêt da,
qewatên xwe yek bıkın, bî hev
ra bî tifaqi bimeşın, wê çaxê kêş
bî me nîkare! Hev di çavê gel
da rêş nekin. Rasti, tiştê lapi
xweş e, ilaca lape kêr e. Kê ku
dixwaze hevalê xwe bî derewa
çavê gel da nuxsanke, ew bî
xwe lı ber çavê gel rêş dibe.
Qelpi û nerasti çıqas ji iro ve-
şarti bın, nayanê ditin, gere
dirokê wan derxe... Ê gelê peyê
wan da neletê bêjin.

Ez ça Kurdek û meriveki sa-
de, bangi aşitiyê ji we teva di-
kım! Gumana mın pır e, yekiti-
ya xwe çêkın; Yekitiya bî kara
gelê Kurd, bî kara wext, bî kara
dirokê, bî kara herçar perçê
Kurdistanê, bî kara zar û zêçên
me...

Yekitiya we yê pîsgirêka
Kurd çareserke.

Ez heyrana çavê we me..

Düşünmeye davet

Savcılar kitap yasaklatmaya, dergi toplatmaya devam etsinler, biz bir kez daha bildiklerimizi haykıralım dünya kamuoyu önünde ve bir kez daha çağıralım halkımızı ve savcılar aklın yoluna. Bunu yapalım ki aklını yitirmekte olan bir topluma yönelik sorumluluklarımızı bir kez daha yerine getirmiş olalım.

İ. Metin Ayçiçek

Dostluğa Davet diye bir şarkı bilirdim ortaokul sıralarında ve hâlâ çıkmadı aklımdan. Sonra öğrendim bilge insanların *aptal dostun olmasındansa akıllı düşmanı* yeğlediğini. “*Dost kazığı*” gibi kavramların insanlar arası ilişkilerde nasıl sonuçlar doğurduğunu, aile dostumuz bir bakkaldan yediğim kazıktan sonra anladım. Babam, bakkal amcamın attığı üç kurşuk kazığı neredeyse ömür boyu küreklik ağır suç saymıştı. Üstelik bu ceza bile aslında dost kıyağı idi. Yoksa, ona göre, bu suçun indirimsiz cezasının idam olması gerekirdi.

Sonra anladım, kırk yıl tek kede kaldıktan sonra hakkın bilimine eren bir derviş gibi. Öğ-

rendim ki akıl olmadan dostluk bilincine ulaşmak olanaksızdır.

Bu nedenle öldürür Steinbeck’in *Fareler ve İnsanlar*’ında, akıl yoksulu Leny “ipek gibi yumuşak saçlı” sevdiğini. Seerken öldürür.

Ve Stefan Zweig, Napoleon’un emirlerine körü körüne bağlı olan en sadık generali Grouchy’i, Napoleon’un Waterloo Savaşı’nda yenilgisinin en önemli nedeni olarak gösterir. Grouchy, Napoleon’u bir tanrıyı sever gibi sevmekteydi. Bağımsız düşünme yoksunu general, Napoleon’un sonunu hazırladı farkında olmadan. Ve ölüm anında bile dudaklarından tek cümle dökülüyordu: “*Vive L’Empereur*”. Yaşasın *İmpara-*

tor.

Ve 68 kuşağının öncülleri ünlü müzik grubu Beatles'lerin Lennon'unu da öldüren, onu öldüresiye seven fanatik bir hayranı idi.

Eh, Türkiye'yi de batıracak olanlar (hatta batırmış olanlar) Türkiye'ye ölümüne bağlı olduğunu iddia eden aptal fanatiklerden başkaları değiller ya. Bu aptal fanatik, dergi toplayan bir savcı da olabilir, terörist diye tanımladığı Kürt köylüsünü "ya sev ya terket" şarkısı eşliğinde kurşunlayan bir asker de. Farketmez. Onlar ülkelerini öldüresiye seviyorlar.

Akıldan yoksun olduktan sonra sevgi sözünün bir anlamı kalıyor mu ki?

Dostoyevsky "herkes her şeyden sorumludur" derken kimlere bir mesaj göndermek istiyordu acaba? Ama sanırım öncelikle her ülkenin savcılarının alınmalıdır bu sözden. Çünkü adalet adına işlenen günahlar öylesine korkunç sonuçlar üretir ki toplumların tarihinde, adalet bu günahı farketmediğinde, artık adaletine sığınabileceği bir adil kapı bulamaz.

Bugün Türkiye'de özgür koşullarda kalarak demokrasi ya da insan hakları temelli politika yapma alanları, bütünüyle tıkanmış durumdadır. Sokak infazları ve kayıpların sayısı geometrik olarak büyümektedir. İşin kötüsü, bütün bunlar halkımız açısından kanıksanmış günlük sıradan olaylardır. Toplumun etik değerler sistemi tamamen çökmüştür. Savaş, insanı çürüterek ve doğanın katliyle birlikte yürümektedir. Sanatın ve bilimin kendini üretimi çoktan durmuş...

Ve dergiler toplatılıyor ve yazarlar-düşünürler tutuklanıyor

ve düşünce yasaklanıyor.

Eğer "İnsan düşünen hayvandır" diye tanımlanıyorsa, düşünme eyleminin yasaklandığı bir toplumda insandan geriye ne kalır?

Savcılarını kitap yasaklatmaya, dergi toplatmaya devam etsinler, biz bir kez daha bildiklerimizi haykıralım dünya kamuoyu önünde ve bir kez daha çağıralım halkımızı ve savcılarını aklın yoluna. Bunu yapalım ki aklını yitirmekte olan bir topluma yönelik sorumluluklarımızı bir kez daha yerine getirmiş olalım.

Türkiye üzerine birkaç hatırlatma notu.

* Osmanlıdan miras alınan sömürge Kürdistan topraklarında yaşayan Kürt ve diğer halklara yönelik yüzlerce yıllık asimilasyon politikasının yetmediğini gören Cumhuriyet devleti, jenosidi (soykırımı) hedefleyen bir politik tarzı terketmemekte ısrarlı görünmektedir. İttihat Terakki'nin Ermeni halkına yönelik olarak gerçekleştirdiği soykırımın tarihsel hesaplaşmasını yapmamış olan Türk halkı, TC'nin yeni soykırım girişimlerini en iyimser yorumla sessizlikle geçiştirmektedir.

* Aslında işlerlikleri çoktan tükenmiş olan geleneksel resmi politikalar, bütün cumhuriyet dönemi boyunca varlıklarını dış düşman üretimi üzerinden devam ettirmeye ve kendilerini bu zeminde yeniden üretmeye çalışmaktadırlar.

* Türkiye'de uzun zamandır sürmekte olan bir savaş vardır. Düşük yoğunluklu müşük yoğunluklu da değil. Düpedüz bir savaş sürmektedir Türkiye'de. Bu savaşın hedef kitlesi şu ya da bu Kürt örgütü değil, bütünüyle Kürt halkıdır, onun demokrasiden, özgürlükten yana güçleridir. Devlet bu savaşı

kaybetmiş durumdadır.

* Türkiye bu savaşı, askeri olarak, politik olarak, moral olarak, ekonomik olarak kaybetmiştir. Fakat mafya cumhuriyeti sınırları içinde dolaşmakta olan ve 70 milyar dolar civarında olduğu ekonomi bilimcileri tarafından ifade edilen karapara (yaklaşık 50 milyarı doğrudan eroin geliriyle sağlanmaktadır) ekonominin uzun vadeli isteklerinin olmasa bile devletin gereksinimlerini rahat rahat karşılayacak bir kaynaktır. Kayıtdışı ekonominin en önemli büyüklüğünü ifade eden karapara bugün gayrisafi milli hasılanın yüzde 40'ına ulaşmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin 20 milyar dolardan fazla olan dış ödemeler açığının kapatılması, 12 milyar dolardan fazla olan savaş giderlerinin ödenmesi bu para ile gerçekleşirebilmektedir.

* "Karapara yaşama şansını illegal ortamlarda bulur. Karapara tamamen illegal bir faaliyettir ve bunu hep çeteler uyguluyor. Son zamanlarda Susurluk hadisesi ile ortaya çıkan çete ilişkileri size bu konuda önemli bir gösterge olabilir" diyor iktisatçı Prof. İzzettin Önder. (1)

Gerçekten de, bu büyük mali kaynak devlet içindeki çeteler tarafından değil doğrudan doğruya çeteleşmiş devlet tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Bu kaynağın büyük bölümü (arşın payı) resmi-sivil çeteler ve savaş rantçıları tarafından pay edilmektedir. Fakat ülke kapitalizminin asli yatırımcıları bu büyük karapara alanından yeterince yararlanamamakta ve bunun rahatsızlığını sık sık dillendirmektedirler.

* Türkiye, bu politik-ekonomik yapısı ile barışçıl ve demokratik kanalları açma olanaklarına ve gücüne sahip değildir. Öncelikle, politik sosyolojide

klasik tanımıyla ifade edilebilecek bir devlet-toplum ilişkisinden söz etmek artık olanaklı değildir. *Devlet ile toplum ilişkisi* uzun bir zamandır kopmuş durumdadır.

* Devlet olanca olumsuzluklara rağmen toplum üzerindeki etkisini resmi ideolojiye (kemalizm) tutsaklık; emeğin ve halk güçlerinin etkili örgütsel-ideolojik önderlikten yoksun bırakılması ve emperyalizmin ve savaş rantı ile beslenen sınıfların desteği ile sürdürmektedir.

* Geçmişte resmi ideoloji olarak yukarıdan aşağıya doğru verilmeye çalışılan milliyetçilikçi kemalizm düşüncesi, 80'li yılların başından itibaren sürdürülen depolitizasyon politikaları; bilim üretim merkezlerine yerleştirilen devlet terörü; 15 yıldır sürdürülen son Kürt savaşının kayıpları üzerinden yapılan yoğun şovenist propaganda; savaş ekonomisinin yarattığı kitleleri boğan ve pasifize eden olağanüstü yoksulluk gibi nedenlerin de etkisiyle bugün toplumun genel olarak içselleştirdiği bir toplumsal düşünce konumuna ulaşmıştır.

* Bütün, bu olumsuzluklara rağmen, Kürdistan ve Türkiye devrimlerinin kader birliği ve ortak mücadele olanakları daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye ve Kürdistan halklarının özgürlük ve demokrasi için birlikte mücadelesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak kendini dayatmaktadır. Savaş, iç çelişkilerin örtüsü olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, ülkenin can alıcı sorunlarının başında yer alan ve çözümünü diğer sorunların çözümünü de yönlendiren ya da kolaylaştıran temel sorun, barış sorunu olarak biçimlenmektedir. Demokratikleşme sorununun çözümü ya da işçi sınıfının

ileri mevziler kazanabilmesinin yolu da burada kilitlenmektedir. Barış sorunu, emeğin özgürlüğü sorunu ile doğrudan ve doğru orantılı olarak ilintilidir. Savaşın gizlediği çelişkilerin açığa çıkarılmasından yararı olan sınıfların en başında, Türkiye işçi sınıfı yer almaktadır. O halde barış için mücadele, Türkiye toplumunun bir kısmının söylediği gibi sosyalizm dışı pasif bir mücadele değil, tersine doğrudan aktif sınıf mücadelesinin özgül koşullar içinde ortaya çıkan özgül bir durumdur.

Ne yapmak gerekiyor?

* Öncelikle ideolojik mücadeleyi küçümsememek gerekiyor. Bu sürece ve azgın bir şovenizm ile içeriklendirilen resmi ideolojiye yönelik ciddi bir ideolojik mücadele gerekmektedir. Düşünce özgürlüğünün zeresinin bile bulunmadığı bir toplumda böylesi bir mücadelenin bile bedelinin ne olduğunu biliyoruz. Fakat, bu bedel ödenmeden Türkiye sosyalist hareketinin bir adım dahi mesafe katetmesi olanaksızdır.

Geçmişte devrimci hareketlerin ideolojik mücadele adına yaptıkları çalışmalar, genellikle siyasal sistemin teşhirine yönelik ajitasyon çalışmalarından başka bir şey değildi. Sosyalist eğitim adıyla yapılan çalışmalar ise (Leninist literatürdeki tanımıyla) sosyalist örgütlerin kendi içlerine yönelik propaganda çalışmaları mahiyetinde idi.

Oysa ideolojik çalışma çok daha kapsamlı, yaygın, derin, uzun erimli ve içedönük bir niteliğe sahiptir. Söylemeyi çok sevdiğimiz "devrimi önce kendimizden başlatmalıyız" sözü işte bu önkabulün ürünüdür. Böylesine bir öneme sahip olmakla birlikte geçmişte bu söz neredeyse rastlantısal faktörlere

Bugün Türkiye'de özgür koşullarda kalarak demokrasi ya da insan hakları temelli politika yapma alanları bütünüyle tıkanmış durumdadır. Sokak infazları ve kayıpların sayısı geometrik olarak büyümektedir. İşin kötüsü; bütün bunlar halkımız açısından kanıksanmış günlük sıradan olaylardır. Toplumun etik değerler sistemi tamamen çökmüştür. Savaş, insanı çürüterek ve doğanın katliyle birlikte yürümektedir. Sanatın ve bilimin kendini üretimi çoktan durmuş...

bağlı olarak uygulanabilen bir sözdü.

Türkiye sosyalist hareketinin saflarında böylesi bir çalışmaya yeniden ve yaygınca gereksinim vardır. Bu anlamda günümüzde yapılması gereken ideolojik çalışma öncelikle belirlenmiş bazı amaçları kapsamlı ve programlaştırmalıdır. Düşünce ve eylem üretiminin kanallarını yeniden açabilmek için önce, milliyetçi ırkçı ayrımcılığa karşı yoğun bir saldırı gerçekleştirmek gerekmektedir.

Türkiye toplumunda, geçmişte solun elinde tuttuğu ideolojik önderlik bugün sağın eline geçmiştir. En gerici varyasyonlarıyla sosyaldemokrasi ise, hâlâ seksen yıllık genel geçer kemalist kavramlara dayanarak yürümeye çalışmaktadır. En önemlisi: Sol ya da sağ aydınımızın asli sorunu, düşünce ve düşüncenin yayılması özgürlüğü üzerinde devletin yasalar ya da fiilen fizik zorla getirmiş olduğu yasaklar değil, milliyetçi tutum alış nedeniyle doğrudan doğruya kendi kendimize uyguladığımız otosansür kurumudur. Sol, örneğin anti-emperyalizm, pozitivizm, çağdaşlık, laisizm, halkçılık gibi kavramlarda kemalist tanımın dışına çıkamamıştır. Milliyetçilik, sol ya da sosyaldemokrat Türk aydınının ortak karakteridir. Bu nedenle devletle birlikte Ermeni katliamının üzerini küllerle örtmeye çalışırız. (Bu konuda 80 yıllık Türkiye sosyalist hareketinin ürettiği dişe dokunur bir şeyler hatırlıyor musunuz?) Şefik Hüsnü'lerin, "ne yapalım kardeşim, Ermeniler kaşındı devlet de mec-

buren onları sakinleştirmek istedi" türünden yaklaşımları değil midir büyük oranda bugünleri hazırlayan?

Türkiye Komünist Fırkası'nın 10 Eylül 1920 yılında Bakû'da yaptığı 1. Kongresi'nde Nazmi Yoldaş şöyle konuşur: "Avrupa emperyalizminin bir neticesi olan Harb-i

rakki ile Türk devletçeleri de yine milliyet ve mezhep bayrağı altında Alman siyasetine hizmet etmişlerdi."

"Nazmi Yoldaş, Kürt, Arap ve sair anasırın da emperyalizm siyasetine kurban olduğunu ve yerli mütegalip sıklar ve reisler elinde mazlum ve mağdur yaşadığını tasvir ettikten sonra..." (2)

Bu çizgi, sömürgeyi görmesine rağmen sömürgeci devletin ordusuna tapınma geleneğini atamayan Kıvılcımlı üzerinden yumuşayarak akar tarihte. "Kemalizmle sosyalizm arasında aşılma Çin duvarları yoktur" diyerek sosyalizmi kemalizmle sulandıran teorik önderlerin ömürlerinin sonuna doğru Kürtçü olmaları sevindirici olmakla birlikte, tarihsel bir hesaplaşmadan yoksun oldukları için, bu tutum geleceğe yönelik ciddi dönüşümlerin güvencesinden yoksundur. Geçmişe yönelik özeleştirilere rastlamıyoruz. Rastladıklarımız ise Türkiye solution kemalist milliyetçilikle ilişkisi konusunda tek satır etmeden geçiyorlar derin ideolojik-teorik analizlerini.

Türkiye Komünist Fırkası'nın açtığı ve seçtiği yol 68'le re kadar akar gelir. Milli olan demokratik devrimimiz milli öndere dört elle sarılmayı da gündeme getirir. "Ordu millet el ele, Milli Cephe'de" sloganlarıyla inleyen Türkiye metropollerinde sol birden kitlesellik kazanır. Kuvayı Milliye Destanı devrim destanımızdır. Destanın sosyal şöven içeriği kimseye batmamaktadır. Silahlı mücade-

Geçmişte devrimci hareketlerin ideolojik mücadele adına yaptıkları çalışmalar, genellikle siyasal sistemin teşhirine yönelik ajitasyon çalışmalarından başka bir şey değildi. Sosyalist eğitim adıyla yapılan çalışmalar ise (leninist literatürdeki tanımıyla) sosyalist örgütlerin kendi içlerine yönelik propaganda çalışmaları mahiyetinde idi.

Oysa ideolojik çalışma çok daha kapsamlı, yaygın, derin, uzun erimli ve içedönük bir niteliğe sahiptir.

Umumî esnasında zavallı fakir Ermeni köylüsü yine İngiliz tesviâtına, Taşnakların, papazların teşvikatına alet oldu. Van ve Bitlis taraflarına Müslüman fakir halkı kesmeye, evlerini yarmaya, mallarını yağmaya başladı... Buna karşı İttihat ve Terakki hükümeti bîaman davrandı. Ermeniler tehcir edildiler; mallar alındı ve gizli emirlerle büyük bir kısmı öldürüldü. Taşnaklar ve Ermeni papazları milliyet ve mezhep davasıyla İngiliz siyasetine, İttihat ve Te-

le için Kürdistan dağlarına çıkan devrimci önderler kuşatma altında kaldıklarında "biz Mehmetçiğe kurşun sıkmayız" diyerek teslim olurlar sömürgeci ordunun subaylarına. Ve idam edilirler doğal olarak.

THKP-C'nin sıkıyönetim mahkemeleri önünde yaptığı siyasi savunma da bu konuda haylice ilginçtir: "*Seçtiğimiz yol Gazi Mustafa Kemal'in açtığı yoldur. Onun başlattığı Anadolu ihtilâlinin yoludur... (Gazi Mustafa Kemal), dünyada ilk defa zaferle sonuçlanmış bir halk savaşının büyük bir lideri olarak, mazlum ulusların emperyalistleri alt edebileceğini ilk defa gösteren bir ihtilalci olarak, yalnız Türkiye'li devrimcilerin değil, bütün dünya devrimcilerinin taktir ve şükranla anacakları bir kişidir... Biz Kurtuluş Savaşı'nı ve sonrasını bir bütün olarak Anadolu İhtilâli olarak görüyoruz.*" (3)

Savunmada sahip çıkılan ve kimlik ayniyeti kurulan Anadolu ihtilâlinin esas olarak Anadolu'nun halksızlaştırılması çabası olduğunu bilmiyor muyduk? Tarihsel bilgiler mi eksikti, sosyal bilimler mi geriydi? Hayır, bütün bu süreç böylesi zorlama nedenlere dayandırılarak anlatılamaz. Tek neden vardı: Türkiye sosyalist hareketinin, kemalist milliyetçi çizginin dışına çıkmadan tarihe yön vermeye kalkması. Kürtlere karşı tutum alışlarımızı belirleyen de böylesi bir milliyetçilik idi.

Açıktır ki bu milliyetçi sosyalizm anlayışı bütünüyle reddedilmeden, Türkiyeli sosyalistlerin tutarlı bir ideolojik önderliğe soyunmaları mümkün olmayacaktır. Bu milliyetçi çizgi solun tarihinden ve bugününden bütünüyle silinmediği sürece biz Türkiyeli sosyalistler, her Kürt ayaklanması arkasında bir

İngiliz ajanı, her Kürt önderi kimliğinde bir irtica tehlikesi görerek, anti-emperyalizmimize ve laik devletimize sıkı sıkıya sarılarak yürümeyi devam ettireceğiz. Kemalizmle ciddi bir tarih hesaplaşması yaparak sosyalist tarihimizin (bugünkü kimliklerimizin şekillenmesinde de birinci dereceden mayaya görevi üstlenmiş olan) bu çirkinliği yırtıp atmadan, ya da en azından buna yeltenmeden Türkiye toplumunda yeniden ideolojik önderliğe soyunmak, bilinen gelenekçi-milliyetçi-devletçi sosyal-demokrat çizgiden bir adım daha ileriye yeni bir şey üretmiyecektir.

* İkincisi, bugün Türkiye sosyalist hareketinin en temel görevi, genel politik arenada solun (marjinal de değil artık) yokluğunu varlığa dönüştürebilecek bir yapılanmayı gerçekleştirmek işidir. Emekten yana olan güçlerin; demokrasi ve özgürlük güçlerinin örgütsüzlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik çabalara hız ve ağırlık vermek gerekmektedir. Milliyetçi etkiden uzaklaştırılabildiği oranda sınıfın odak olarak yer aldığı bir çeperde, bütün ezilenleri kapsayacak bir mücadele cephesi oluşturulmak zorundadır. Bu cephe bilinen bilinmeyen bütün örgütlenme biçimlerini içerebilir ve her muhalefet örgütünün kendisini asgari programı çerçevesinde bulabileceği bir genişliği taşıyabilir. Soyut teorik önermeler üzerinde oluşmaya çalışmak yerine, günün acil ve can yakıcı sorunu olan barış sorunu gibi bir sorundan yola çıkarak, eylemlilik temeli üzerinde yükselmelidir. Az lâf ama çok iş ilkesini biricik çalışma ilkesi haline getiren bir ortak yapılanma; ortak iş üzerinde belirlenmiş bir ortak yaşama dönüşebilir.

Böylesi bir örgütlenmenin

temel hedefi alternatif iktidar alanları yaratmak olmalıdır. Meşruiyetini halktan alan kurumlar (örneğin halk meclisleri gibi) yaratılmaya çalışılmalıdır.

* Üçüncüsü, Kürdistan özgürlük hareketinin temel dinamiklerinin bütününi içermeyen bir cepheleşme ve hareket hattı, hem Kürdistan özgürlük hareketini sıkıntıya sokacaktır hem de Türkiye sosyalizm hareketini. Böylesine bir birlikte çalışma, Türkiyeli ve Kürdistanlı sosyalistlerin birlikte eğitildikleri bir enternasyonalizm okulu işlevini de yerine getirecektir. Önyargıların ortadan kaldırılabileceği, düşüncemizin alt yapısının hücreleri arasına gizlenmiş milliyetçi düşünce ve duyguların ortaya çıkarılıp yok edilebileceği en mükemmel demokratik ortam yaratılmış olacaktır. Halkların birlikte yaşam projesinin üretilmesi ancak böylesi bir birliktelik içinden yeşerip boy atacaktır.

Savcılar kitap yasaklatmaya, dergi toplatmaya devam etsinler, biz bir kez daha bildiklerimizi haykıralım dünya kamuoyu önünde ve bir kez daha çağıralım halkımızı ve savcılarını aklın yoluna. Bunu yapalım ki aklını yitirmekte olan bir topluma yönelik sorumluluklarımızı bir kez daha yerine getirmiş olalım. Ve sevginin en güzelinin nasıl üretildiğini gösterelim onlara.

(1) Prof İzzettin Önder, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi, Nokta Dergisi, Yıl 15, sayı 17, 20-26 Nisan 1997; *Türkiye'de Karapara İmparatorluğu*.

(2) Türkiye Komünist Fırkasının Birinci Kongresi Tutanakları, Tunçay Mete, *Eski Sol Üstüne Yeni bilgiler*, Belge Yay. 1982, s. 88-89

(3) THKP-C Savunması.

Sasaniler döneminde Kürtler(*)

Dr. Golmorad Moradi

Bazı halkların tarihinde yabancı kültürlerle ve değişime karşı takdire değer inatçılıklar ve direnişler vardır. Bu bağlamda Kürtler ve Ermeniler hakkında Başıl Nikitin şöyle yazıyor: (1)

“Ortak ataları Med ve Karduklar olan Ermenistan ve Kürdistan halklarının aynı adet, ge-

(1) Bak. Basil Nikitine, *Les Kurdes* (Farsça tercümesi) S. 338

lenek ve özelliklere sahip olduklarını tesbit etmemizin özel, tarihi bir anlamı vardır. Bu da bize şunu ispatlıyor ki, her ne kadar diğer halklar, dünyanın diğer bölgelerinde zamanla tamamen değişime uğramışlarsa da Doğulu ülkelerde bu değişimlerin hiç bir etkisi olmamıştır. Bir din geldi, bir başkası yok edildi, bir işgalci kalktı diğerini boyunduruğu altına aldı.

Yine de Medler, Ermeniler ve Karduklar gibi halkların bugünkü devamı olanlar eski zamanda yaşadıkları gibi yaşıyorlar.”

İşte Kürt halkının tarihi böyledir, sayın bayanlar ve baylar.

Bugün, Sasaniler döneminde (MS. 224-651) Kürtler konusunda konuşmaktan onur duyuyorum.

Kürt halkının tarihini ifade etmek zaten çok zor bir görev.

Bu tarih bugün hakkında çok konuşulan, ancak geçmişte kaderi üzerine çok az yazılan bir halkın tarihidir. Çünkü, eğer bir halk tarihinde kendi kaderi üzerine karar verme imkanına sahip olmamışsa, kendi tarihini kendisi yazma imkanına da hemen hemen hiç sahip olmamıştır. Tarih bilgilerimizi edindiğimiz Avrupalı bilim adamları, Kürt tarihi araştırmalarında pek titiz olamamışlar. Avrupalı araştırmacıların çoğu, bölgedeki güçlü hükümetler tarafından etkilenmiş ve dolayısıyla araştırma çalışmalarında da tek taraflı ve genellikle bu egemenlerin hizmetinde olmuşlardır. Basil Nikitin'in de yazdığı gibi, bu tür tek taraflı ifadeler bilimsel çalışma olarak kabul edilemezler. (2)

Genel anlamıyla Kürt tarihini izah etmek zor ise de, hakkında çok az kaynak bulunan bir dönemi anlatmak daha da zordur. Bu da beni, her şeyden önce bugün, burada, büyük bir görevi yerine getirmekle görevli kılıyor. Zira bu salonda çok sayıda bilim adamı, uzman ve siyasi kişilik bulunuyor. Bunu başaracağımı da sadece umut edebilirim.

1- İlk olarak kısaca Sasanilerin hükümdarlığına değinmek istiyorum.

Hepimiz tarafından da bilindiği gibi, Sasaniler Pers bölgesinden, yani İran'ın güney bölgesinden gelen bir hanedanlık idi. Bu hanedanlığın hedefi, küçük kraliyet ve beylerin oldukça serbest oldukları, bir nevi federatif sistem olan Arsakidlerin Moluk-al Tawayefilerine son vermek idi.

Onlar devlet yönetimiyle Zerdüştlüğün birleştiği eski Akamenesler (MÖ 550-332) İmparatorluğu'nu, güçlü bir merkezi iktidar olarak tekrar yaşatmak istiyorlardı. Sasaniler, Moluk-al Tawayefileri tamamen ortadan kaldırmadılar, ancak İran İmparatorluğu'nun topraklarını Akamenesler dönemindeki kadar genişletip, egemenliklerini 400 yıl (MS 224-651) kadar sürdürdüler. Bundan dolayı İran tarihinde, en uzun süren hükümdarlık unvanını kazandılar.

Gerçekten de Sasaniler, kendisi Kürt olmasına rağmen, İslam ve Araplar için büyük isim yapan Sultan Selahattin gibi, Pers olmadıkları halde İran İmparatorluğu'nu Perslerin mutlak hakimiyeti altına soktular. Pers bölgesi kralı hakkında, Dr. Mohammad Djawad Maskur şöyle yazıyor:

"Pers kralları Bazrangî cinsinden türemişlerdi." (3)

Bazrangiler, Pers bölgesinde, Kürt kökenli Şabankareh aşiretinden geliyorlar. Bu konuya ileride, daha yakından değineceğim.

2- Daha önceden de yazdığımız gibi, bu dönemde, Kürtler hakkında çok az bilgi var. Bunlara da (Sasaniler dönemi hakkında yazan tarihçiler tarafından) sadece kısaca değinilmmişti.

Bir çok tarihçi tarafından öncelikle (özellikle ÇN), Şabankarehler tanımlanmış. Bunlar, (Kürt bölgesinden) Pers bölgesine göç etmiş, Şabankareh adını aldıkları çobanlık ile meşgul olan savaşırlıklarıyla

ünlü beş Kürt aşireti idi. İbn Balkhi, Farsname kitabında Şabankarehler üzerine şunları yazmıştı: (4)

"Antik dönemde, Pers bölgesinde, Şabankarehlerin aşiret oldukları, çoban, oduncu ve gündelik işçi olarak çalıştıkları ve cesur bir şekilde mücadele ettiklerinden bahsedilmemiştir..." Şöyle devam ediyor: "Pers'teki (Fars) Kürtler şu beş aşiretten oluşuyordu: Ram (=Grup, Aşiret) Cilewiyeh, Ram-al-Ziwanlar, Ram-al-Lowaldyanlar, Ram-al-Kariyanlar ve Ram-al-Bazidyanlar, ki her aşiret, yüzbinin üzerinde insanı kapsıyordu. Pers askeri güçlerinin elde ettiği zafer ve şan da bu Kürtlerin başarısıydı..."

Şuna da değinmek istiyorum. Ram-al-Bazidyan aşireti, Pers bölgesindeki Bazrangî aşireti ile aynıdır. Buna sonradan da değineceğim. Ayrıca, Zerdüştî rahiplerin, Magilerin Med soyundan türedikleri ifade ediliyor.

Diğer bir İslam tarihçisi İstakhri, Pers bölgesinde, İstakhr ve Darabgerd yakınında bulunan Nissa'daki Beyaz Saray'ın (Qasr-e Beisa) çevresinin Kürt aşiretlerinin egemenliğinde olduğunu yazıyor. (5)

Moin-al-Din Nattanzi, Tarikh-al-Moluk kitabında "Şabankareh" in Hicri 448-756'da, atalarının yönettiği eski bölgelerindeki, bir İran hanedanlığının ismi olduğunu yazıyor. Şöyle devam ediyor:

"Onlar Artahsarta İbn Babak'ın devamı ve Kürt soyundan idiler, ancak Pers bölgesine kaçmışlardı. Onların Şabanka-

(2) Bak. Basil Nikitine, Les Kurdes (Farsça tercümesi) S. 33

(3) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maschkur, Tarik Si-assi Sassanian, Tahran 1987, S. 69

(4) Bak. Ali Akbar Dehkhoda, Loghatnameh Dehkhoda, Bd. 30, yeni baskı, Tahran 1341 (1962), S. 206

(5) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, İran dar ahd-e Bastan, Tahran 1984, S. 381-38

reh olarak adlandırılmalarının nedeni ise çoban olarak çalışmaları idi.” (6)

Ortaçağdaki İranlı veya İslam tarihçilerin bu ve diğer açıklamalarına göre en azından Kürtler, diğer İranlı halklara paralel olarak, örneğin Partlar ve Farslar, gerek Arsakidler ve Sasanilerin hükümdarlığı döneminde, gerekse de İslamlaştırılmadan sonra saltanatlar oluşturmuş hanedanlıklar kurmuşlar.

3- Her ne kadar sözkonusu dönemde, Kürtler hakkındaki bilgiler azsa da, Kürtlerin Sasaniler egemenliği döneminde özerk bir rol oynadıkları söylenebilir.

Bunu açıklamak için önce Sasaniler devrine göz atmak istiyorum:

Kürtlerin ataları olan Medler sadece Ninova'yı ele geçirmekle ve yüzyıllar süren egemenlikleriyle isim yapmadılar, aynı zamanda Akamensler döneminde de, Selöstler hükümdarlığında ve bir süre de Arsakidler döneminde de büyük rol oynadılar.

“History of Media”nın yazarı Rus tarihçisi Diakonov bununla ilgili şöyle yazıyor: (7)

“Medler Zerdüştlük öğretisinin temelini geliştiren düzeni ve eğitim sistemini kurmuşlardı. Bu da elbette antik dünyadaki inancın ve felsefenin oluşumunda büyük rol oynamıştı.”

Med-Kürt bölgesi, bu dönemde de büyük güçler arasındaki savaşların merkezi idi. Bunlar Medleri ya müttefik olarak gördüler, ya da tehlikeli karşıtları olarak Medlerden

Kürtlerin ataları olan
Medler sadece
Ninova'yı ele
geçirmekle ve yüzyıllar
süren egemenlikleriyle
isim yapmadılar, aynı
zamanda Akamensler
döneminde de, Selöstler
hükümdarlığında da
ve bir süre de Arsakidler
döneminde de büyük
rol oynadılar.

korktular.

Böylece Akamenesler Hükümdarı III. Daryuş son seferini Kürdistan'da Büyük İskender'e karşı yapmış ve İskender'in Erbil'deki ana karargahını vurarak, savaşı Medlerin desteğiyle kazanmayı umut etmişti. Ancak savaşı kaybettiği için tüm Med-Kürt bölgesi İskender'in ordusu tarafından kontrol altına alındı.

Öte yandan Selöstler Medleri tehlikeli düşman olarak görüyorlardı ve onlarla sürekli savaş

halinde idiler. Yunan tarihçi Polybius, MÖ 200 yıllarında konu ile ilgili olarak şöyle yazıyor: “Med bölgesindeki Yunan valisi Molon Antakya'ya karşı saldırı planlarını, çok iyi savaşçı ve güvenilir kişiler olan Cyrtii (Kurti) halkıyla beraber hazırladı, böylelikle Kurtiler Antakya'ya karşı aktif bir şekilde isyana katılmışlardı.” Burada şunu da belirtmek gerekir ki, Cyrtii veya Kurti adından bahsedilen ilk kişi Polybius'dur. (8)

Medlerin sözkonusu önemli rollerine rağmen, özellikle İranlı tarihçiler buna az değinmişlerdir. Bununla ilgili, İran'da oldukça tanınmış Fars çevirmen Karim Kesavarz, yukarıda bahsedilen “History of Media” kitabının çevirisinin ilk baskısının önsözünde, şu cümlelere yer veriyor: (9)

“Medler, Akamenesler saltanatından önce İran topraklarının büyük bir bölümü üzerinde kraliyet kuran, Ari dilini konuşan ilk halk idi. Süre açısından bakıldığında, Medlerin hükümdarlık süresi Akameneslerin iki katı idi. Her ne kadar Medler büyük Asur İmparatorluğu'nu ortadan kaldırdıysa da, kendilerini ve diğer halkları bu imparatorluğun zulüm ve baskılarından kurtardıysa da, saltanatları ve kraliyetleriyle ilgili, İran'da, tarih çalışmalarında kendi başına bir bölüm olarak yer almamışlardır. Tarihçiler, Medlerin tarihinden, genellikle Akamenesler tarihinin giriş bölümünde bahsetmişlerdir.”

Kürtlerin atalarının, Sasaniler zamanında, İran İmparatorluğu'nda kültürel ve siyasi

(6) Bak. age, Loghatnameh Dekhoda'da zikredilmiştir, Bd. 30, S. 206

(7) Bak. Igor Mikhailovich Diakonov, History of Media, 3. Baskı, Tahran 1992

(8) Bak. age, Raşid Yassemi'de zikredilmiştir, Kurdi wa parwastagi nejadi-e ou, 2. baskı, Tahran 1984, S. 159-160

(9) Bak. Igor M. Diakonov, History of Media, 3. Baskı, Tahran 1992

alandaki önemli rol oynamalarına rağmen, özerk olmalarına ihtimal verilemez. Diğer taraftan, İranlı tarihçiler, şayet geçmiş yüzyıl ile ilgili hemen hemen hiç bir şey anlatmıyorlarsa, Kürtlerin Sasani dönemini kabullenmek istememelerindenidir.

Ayrıca Kürtlerin bu dönemde ses duyuracak bir rol oynamadıkları söylenebilir. Zira, Kürtler bu dönemde çoğunlukla Sasani imparatorları ve onların hükümdarlığının gölgesinde kaldılar.

Neden böyle olduklarına yönelik sorunun cevabı basit:

İran'da çok tanınmış bir etnolog, tarihçi ve çevirmen olan Raşid Yaşemi, yoğun araştırmalarından sonra ve gizli kaynaklara dayanarak, Sasanilerin büyük bir ihtimale Kürt kökeninden olabilecekleri kanısına varıyor. (10)

Eğer bu böyle ise, Kürtler Sasani hükümdarlığını yabancı bir saltanat olarak görmemişler ve bundan dolayı onlara karşı hemen hemen hiç ayaklanmamışlardır. Böylesi olumlu tavır Kürtler, Kürt olan Selahaddin Eyubi'nin Eyubi saltanatında da göstermişlerdir.

4- Sasani hanedanlığının Kürt kökenli olduğu tezini temellendirmek için, önce bu saltanatı kuranların hayatlarını yakından bilmek gerekir. Elimizdeki kaynaklar şu tabloyu veriyor:

Sasan'ın kendisi -ki adı Sa-

sani İmparatorluğu ile bağlantılıdır, bir Magi idi, yani bir Zerdüşt başrahibi idi. İddialara göre, Sasan, İranlı Eskanyan hükümdarlarıyla olan görüş ayrılığından dolayı, ünlü Kürt aşiretlerinden Şabakareh'in (Sawankareh) yaşadığı Pers (Fars) bölgesine kaçmış ve orada Kürtler arasında çobanlık yapmış. Zerdüşt rahiplerinin çoğu Med kökenli olduklarından, büyük bir olasılıkla Sasan da Med kökenlidir.

Med rahipleri ne Akameneslerden, ne de Eskanyan hükümdarlığından memnundular. Böylelikle Med Magileri, Akamenesler arasında, Medlerin kaybettiği hükümdarlığı tekrar kazanmak için çaba sarfettiler. Bu durum Herodot tarafından ayrıntılı olarak anlatılmıştır. (11) Bu nedenle Sasan'ın da aynı amaca sahip olduğu tahmin ediliyor.

Daha önce de belirtilen İbn Balkhi, Sasan veya Sasaniler üzerine şöyle yazıyor: "Daha önce de bahsedildiği gibi, Sasan Homay'dan (12) kaçmış ve Pers bölgesine yerleşmiş, orada çobanlık yapmıştı." (13)

Dindar ve asil bir aileden gelen ve Pers bölgesindeki İstakhr şehrinde başrahiplik yapan Sasan, Ding (Deng) (Kürt ismi, ses anlamındadır) adında bir kız ile evlenmiş. Ayrıca tarihçi Tabari, Kürt Şabankareh aşiretlerinden Barzangi aşiretinin lideri ve kralı Gotşir'in kızını, Ram-Behest veya Mina-

Behest olarak isimlendiriyor. (14)

Dr. Mohammad Djawad Maskur bununla ilgili şöyle yazıyor:

"İstakhr'da tanınmış ateş tapınağında rahiplik yapmış Anahita Sasan adında bir adam vardı. Şanını daha da yükseltmek için Barzangilerin son kralı (Ram-al-Bazindjan) Gotşir'in kızı ile evlendi. Kızın adı Ding veya Deng idi." Tabari kızı Ram-Behest ünvanını veriyor. "Bu evlilikten Papak veya Babak Sasani doğar." (15) Barzangiler Pers bölgesinin en güçlü hükümdarları oldukları için, Babak bu fırsatı da kullanarak, Zerdüşt rahibi ve babasının varisi olduğu halde, siyasi alanda etkisini genişletmiş ve daha sonra hükümdar olmuştur. Babak, Rutak adında bir kadınla evlenir. (16) Sasani İmparatorluğu'nun kurucusu Artaksartha da Rutak'tan doğmadır. Bahsedildiği gibi Papak (Babak) babasının ölümünden sonra rahipliği Anahita'dan devralmış, MS 208 yılında kendi kendisini kral olarak ilan etmişti. (17)

Sasanilerin yükselişine kadar hüküm, Şabankareh'in Barzangi aşireti kralı ve Babak'ın büyük babası Gotşir'in elindeydi. Babak büyük babasına. Pers'te, Darabgerd bölgesinde, oğlu Artasahrta'nın hükümdarlığı almasını teklif eder. Bu da bazı prens ve kralları Pers bölgesinden temizlemiş, bu yöntemle Darabgerd'de hükümdar-

(10) Bak. Kurd wa parwastagi nejadi-e ou, 2. Baskı, Tahran 1984, S. 165

(11) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh-e Iranzamin, 2. Baskı, Tahran 1984, S. 30

(12) Homay, Azerbaycan'da bir köyün ismi ve dönemin bir İran kralının adıdır.

(13) Bak. Raşid Yaşemi, age, S. 168-169; aynen Loghatnameh Dekhoda, Cilt. 30, S. 205

(14) Bak. Christensen, Sassaniler Döneminde İran,

Farsça çevirisi Raşid Yassemi'den, Tahran, S. 106-107, Loghatnameh Dekhoda'da zikredilmiştir. Cilt. 9, yeni baskı, Tahran 1336 (1957), S. 380

(15) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh Sassanian, S. 69-70

(16) Kürtçe'de bir seferlik çehre ya da güzellik anlamındadır.

(17) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh Iranzamin, Tahran 1984, S. 79; ve Tarikh Siyasi Sassanian, S. 44

lığını genişletmişti. Bu arada babası Babak, büyük babası Gotşir'e karşı başkaldırmış, iktidarına son vermişti.

Dr. Mohammad Djawad Maskur'un ifadesine göre, MS 209 yılında Babak, büyük oğlu Şapur'u Pers bölgesinin merkezi olan İstakhr'a kral olarak atar. (18) Bir süre sonra kardeşler arasında rakabet başlar. Babak'ın ölümünden sonra Artaksarta, gerek Gotşir ve gerekse kardeşi Şapur'u 212 yılında yenmiş, daha sonra da MS 224 yılında son Eskânyan Kralı V. Ardawan'ı bir meydan muharebesinde yenerek İran'da Sasani hükümdarlığını kurmuştu. (19)

Dr. Maskur'un devam ederek yazdığı gibi, bahşedilmesi gerekir ki, Med hükümdarları, Kerkük Kralı Artaksarta'yı, Adiabene (Erbil) Domitian kralı ile birlikte Eskânyanları kanla bastırmasında desteklemişlerdi. (20)

Tarihin diğer bir versiyonunu da Danimarkalı tarihçi Christensen veriyor: Ona göre Papak'ın kendisi Sasan'ın büyük babası Gotşir'i yenmiş ve Papak'ın oğulları Şapur ve Artaksarta onun ölümünden sonra ayaklanmış, ancak onlar arasındaki mücadelede Şapur ölmüş ve böylece Artaksarta tek hükümdar olarak kalmıştır.

(Burada, değinilmesi gereken önemli bir konu vardır: Christensen tanımlamasında "Gopanan" kelimesini, Darabger bölgesindeki bir mıntıka için kullanıyor, ki Tabari'nin tarih kitabında ve Qodamat İbn Djaafar'da (S.195) "Çobanan"

yazılıdır. Çobanan, telaffuzu dolayısıyla "Çupanan" ile eşanlamli bir kelimedir, bu da "Çoban" anlamındadır. Aslında bu bölge Şabankarehlerin yerleşim bölgesi olduğu için, Çupananlar Şabankarehlerin ataları olabilirler.)

Raşid Yassemi'nin ifade ettiği gibi, Artaksarta'nın büyük babası olan Sasan da, Çobanan aşiretine mensuptu, tıpkı Barzangiler Kürt kralı ve Kürt aşiret reisinin kızı Papak'ın annesi gibi.

Bu güvenilir kaynaklara göre Sasan, bir Med rahibiydi ve Kürt aşiretlerinden Şabankarehlerin ataları olan Gopanan aşiretindendi. (Sasan ÇN) Kürt Barzangi aşiretinin bir kralının kızı ile oğlu Babak da aynı aşiretten bir kadınla evlenmiştir. Bu da gösteriyor ki Babak'ın oğlu Artaksarta Kürt kökenliydi.

Bununla ilgili açıklamasında Raşid Yassemi, son Eskânyan Kralı V. Arawan'ın, Artaksarta'ya gönderdiği mektubun bir bölümünden alıntılar yapıyor. Bu mektup açıkça okutulmuş ve Artaksarta'ya Kürt olmasından dolayı hakaret edilmiş. Şöyle deniliyor:

"Sen çok ileri gittin, müsade edildiğinden de çok ileri. Bununla kendi ölüm kararını imzaladın. Sen Kürt kökenlisin, sen Kürtlerin (kara) çadırlarında yetiştirildin. Kim sana kendini kral olarak taçlandırma izni verdi?" (21)

Artaksarta emellerine ulaşmak için sırf kardeşi ve akrabalarına karşı insafsızca savaşma-

Med rahipleri ne Akameneslerden, ne de Eskânyan hükümdarlığından memnundular. Böylelikle Med Magileri, Akamenesler arasında, Medlerin kaybettiği hükümdarlığı tekrar kazanmak için çaba sarfettiler. Bu durum Herodot tarafından ayrıntılı olarak anlatılmıştır. (11) Bu nedenle Sasan'ın da aynı amaca sahip olduğu tahmin ediliyor.

dı, o, aynı zamanda ona ve onun hükümdarlığına bağlılıklarını açıklayan, boyunduruğu altına girenlere karşı da mücadele etti. İranlı ünlü şair ve tarih yazarı Firdevsi, Artaksarta ile Kürtler arasındaki bazı çatışmaları anlatıyor. Artaksarta'nın Kürtler tarafından vurulduğunu, bunun da ispiyoncuların yardımı ve bir gece baskınıyla yapıldığını yazıyor. Bu olay, ayrıntılı olarak ünlü "Karnamak Artaksarta Babakan" yazısında şöyle anlatılmıştır:

"Artaksarta, son Eskânyan kralı V. Ardawan'ı yendikten sonra, Med kralına karşı savaşmak amacıyla askeri birliklerini biraraya getirmişti. Bir meydan

(17) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh Iranzamin, Tahran 1984, S. 79; ve Tarikh Siyassi Sassanian, S. 44

(18) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh Siyassi Sassanian, S. 45

(19) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh

Iranzamin, S. 79

(20) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh Siyasi Sassanian, Tahran 1987, S. 46, 73

(21) Bak. Tabari, Tarikh-e Tabari, Cilt 2, yayımlandığı yer Mısır S. 57; İbn Assir'de, al-Kamel'de, Cilt. 1, S. 133, Raşid Yassemi'de zikredilmiştir, S. 177

muharebesinde Artaksarta'nın askeri birlikleri ilk önce Kürtler tarafından vurulmuş, kendisi de susuz ve yiyeceksiz Pers çölüne kaçmak zorunda kalmıştı. Medler savaşı kazandıklarını, yenilgiye uğrayan Artaksarta'nın, hükümetinin başkentine döndüğünü ve böylece korkmalarına gerek kalmadığını düşünmüşlerdi. Ancak, Kürt savaş birlikleri dinlenmeye çekildikleri bir sırada, Artaksarta, bir gece beklenmedik bir şekilde, dört bin kişiyle saldırmıştı. Binin üzerinde Kürt öldürülmüş ve aralarında Kürtlerin kralı, kardeşi ve oğullarının da bulunduğu binlerce Kürt esir alınmıştı. Artaksarta, tüm savaş esirlerinin mal ve varlıklarıyla Pers bölgesine getirilmesi emrini vermişti." (22)

Daha sonra Artaksarta, Ermeni ve Atropatlar (Azerbaycan) karşı savaşmak istiyordu. O, Yazdankert'in (Yazdenkurt), Şahrezur kralı (bugünkü Süleymaniye bölgesinde) ve güçlü Kirman kralıyla birleştiğini öğrenir. Bundan dolayı oradaki durumu yine kendi kontrolü altına almak için şimdilik Pers bölgesine dönmeye karar verir. Pers bölgesine vardığı zaman, Sand ve Mokran hükümdarı Haftan Bakht'a karşı savaşmakla karşı karşıya kalır. Daha bu savaş sonuçlanmadan, Artaksarta'nın müttefiki olan Djahromlu bir Kürt beyi olan Mehrak Pour Annuskhzade, Artaksarta'nın Haftan Bakht'ı yenemeyeceğini duyar. Bu fırsatı kullanarak güçlerini toplar, Artaksarta'nın sarayını basarak tüm zenginliklerini talan eder. Artaksarta, Mehrak'in itaatsiz-

liğini ve böylelikle anlaşılmayı bozduğunu duyunca, Haftan Bakht'a karşı savaşı kesip, birlikleriyle birlikte hemen İstakhr'a dönme kararını verir. Orada Mehrak'a karşı savaşmaya başlar. Mehrak'ı yenilgiye uğratar, Mehrak'ın bir köylünün kurtarıp büyüdüğü üç yaşındaki kızı dışında, onu ve tüm yakınlarını katleder. (23)

Bu savaşın ardından Sand ve Mokran Kralı Haftan Bakht'ı da yendikten sonra Artaksarta, tüm İran İmparatorluğu'ndaki huzursuzluk ve başkaldırı odaklarını yok edip, güçlü bir merkezi iktidar kurmak istiyordu. Ancak buna tam olarak muvaffak olamadı. Bundan dolayı fikir almak için büyük Hint alimi ve bilgisi Kid'e Kidan'a bir elçi gönderir. (Kid'e Kidan, ÇN) Elçiye şöyle der:

"Pers hükümdarına selam söyle ve ona de ki, şayet bir taraftan onun kanını taşıyan, diğer yandan Mehrak Pour Annuskhzade'nin soyundan türeyen bir çocuk kral olursa, ancak o zaman İran Moluk-al-Tawayefi'si merkezi bir yönetim altına toplanabilir." Artaksarta bunu duyunca, bunların kendisinin düşmanları olduğunu söyler.

Artaksarta'nın oğlu Şapur, Hint bölgesinin önerisini gerçekleştirir ve Mehrak Pour Nuszad'ın kurtarılan kızı ile evlenir. Oğulları Hormozd daha sonra İran İmparatorluğu'nun kralı olur.

5- Sınır bölgesi olarak Roma İmparatorluğu ile Sasani İmparatorluğu arasındaki Kürt bölgesi.

Daha önce de bahsedildiği gibi, aslında gerçek Kürt bölgesi sürekli büyük güçler arasında bir meydan muharebesi idi: İlk önce büyük İskender ve Akamensler arasında, sonra Romalılar ve Eskânyan ve hemen sonra Sasaniler ve Romalılar veya daha sonraki zamanda (MS 395'den itibaren) Doğu Romalılar olarak da nitelenen Bizanslılar arasında. (24)

Artaksarta'nın aldığı ilk önem, kendi iktidarının merkezileştirilmesi idi. Tüm imparatorluğun küçük kralları (Moluk-al-Tawayef ve diğerleri) ve tarihte sürekli küçük krallar veya Batı İran hükümdarları olarak tanınanlara yazarak, bağılıklarını talep etmişti. Kısa bir zaman içerisinde, işine gelmeyen 90 beyi katletmişti. (25)

Buna karşı Roma İmparatorluğu Artaksarta hükümdarlığı döneminde çok zayıftı. Her ne kadar Romalılar resmi olarak Ermenistan ve Kürt bölgesinin büyük bölümüne, yani iki ülke arasında hükmediyorduydu da, pratikte oradaki beyler ve krallar onların emri altına girmemişlerdi.

Bu Artaksarta'nın Romalıların üzerine gitmesi için bir fırsattı.

MS 230 yılında Artaksarta Roma'ya elçiler göndermiş ve Roma kralına Suriye ve Batı Asya'dan Karadeniz'e kadar olan bölgenin İran topraklarının parçaları olduğunu, iadesini talep ettiğini bildirmişti. Roma kralının bunu reddedip, talebini yerine getirmemesi halinde, iki imparatorluk arasında birçok savaş olabileceğini söylemişti.

(22) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh-e Siassi Sassanian, Tahrân 1987, S. 58-59

(23) Bak. Dr. Mohammad Djawad Maskur, Tarikh-e Siassi Sassanian, S. 61

(24) Bak. Dr. Mohammed Djawad Maskur, Tarikh-e Iranzamin, S. 84-87

(25) Bak. Hamzeh Isfahani (Orta çağın İslam tarihçisi), Dr. M. D. Maskur'da zikredilmiştir, Tarikh Siassi Sassanian'dan, S. 84

Tampon bölge olan Kürt bölgesindeki halkın, hem Romalılara hem de bazı Sasani hükümdarlarına karşı direnişi o dönem için örnek gösterilecek bir biçimdeydi.

Alyas Nassibeini ve Mohammed Djarir Tabari (Ortaçağ tarihçileri) bunla ilgili olarak şöyle yazıyorlar:

"Al Hadhr veya Hatra çok güçlü müstahkem mevkiye olan iki ülke arasındaki en tanınmış şehirlerden biriydi. İki Romalı Kral, Traya ve Septimius Severus uzun süre ve başarısız bir şekilde kentin etrafını sarmış ve birlikleri çok sayıda kayıp vermişti. Şehir Musul'un 88 kilometre güneybatısında idi. Hala da harabeleri gözlemlenebilir." (26)

İbn Kabi ve Tabari'nin yazdıklarına göre, yukarıda adı geçen Sasani Kralı I. Şapur, şehri iki ile dört yıla kadar kuşatmış, ancak bir hile ile kenti işgal edebilmiş ve şehri elinde tutan Saturn'u (Romalı tarihçi Manizan'a göre) öldürmüştü. Balami de Hatra'nın işgalini aynen böyle izah ediyor. (27) Şapur da benzeri bir hileyi Djezire'de, Nassibbein'i işgalde uygulamıştı. Gerdizi (bir Ortaçağ tarihçisi) şöyle yazıyor: "Şapur, askerlere sandıklar dolusu akrep toplamaları ve onların bir katapult ile (Mandjanig-Mancanig) şehre dağıtılması emrini verir. Şehir sakinlerinden binlerce kişi bu hayvanlar tarafından sokulur ve zehirlenir." "Hadud-al Allam" adlı kitapta,

Tampon bölge olan Kürt bölgesindeki halkın, hem Romalılara hem de bazı Sasani hükümdarlarına karşı direnişi o dönem için örnek gösterilecek bir biçimdeydi.

Nassibein (Nusaybin?), Djezireh'nin (Cizre) en güzel şehri olarak nitelendiriliyor ve şehirde çok sayıda akrep bulunduğu belirtiliyor. (28)

Sonuçta I. Şapur ve Roma İmparatoru Filippus Arabs MS 244 yılında bir anlaşma imzalandılar. Buna göre Ermenistan İran'ın egemenliği altında ve iki ülke arasındaki bazı vilayetler de Romalıların yönetiminde kalacaklardı. Bu anlaşma 14 yıl süreliydi. Anlaşmaya göre I. Şapur istediği şekilde iç ayaklanmaların üzerine gidebilecekti. Böylece I. Şapur, ilk hükümdarlık yıllarında sadece Romalılara karşı savaşıyordu, tarihçilerin de belirttiği gibi, sürekli, dağlarda yaşayan Medlerle kuzeydeki ve güneydeki halklarla, yani Azerbaycan ve Kürdistan

ile de savaş halindeydi. (29) 258 yılında I. Şapur, Roma İmparatoru Valerian'a karşı savaşmak zorunda kalmıştı. Meydan muharebesi kazanılmış ve Roma imparatoru esir alınmıştı. Nassibein, Heran (bugünkü Urfa mıntıkasının yakınında bir şehir) şehirleri ve Edessa (Orha) geri alınmışlardı. (30)

Şapur'un bir yazısında, Kürdistan bölgeleri olan Med mıntıkası ve 28 vilayetin (Satrap) kendi kontrolü altında olduğu geçmektedir. (31)

İki ülke arasında bulunan Kürt bölgesi bir kez daha 282-283, II. Bahran hükümdarlığı sırasında Romalıların kontrolü altına girdi. Diğer bir anlaşmaya göre İran, Ermenistan ve Dicle ile Fırat arasındaki bölgeden vazgeçmek zorunda kalırken, Romalıların Sasanilerin başkenti olan Ktisphon'u boşaltmaları gerekiyordu. (32)

Bir anlatıma göre asilzadeler II. Bahram'ın ölümünden sonra III. Bahram'ı kral olarak seçmek isterlerken, tüm emirler ve küçük krallar gibi batıdaki Kürt nüfusu da I. Şapur'un oğlu ve Hormoz'un kardeşi Nerssi'yi tercih ediyorlardı. Zira o anne tarafından Kürt idi. (33)

Nerssi, iktidarı ele geçirdikten sonra Magilerin gücünü kısıtlamayı ve başta Manizm olmak üzere diğer dinlere belirli özgürlükler vermeyi denemişti. (34) Manizmin batıdaki halk arasında, özellikle de Kürtler arsında çok sayıda taraftarı vardı.

(26) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 156-157

(27) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 158-159

(28) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 160

(29) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 168

(30) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 174

(31) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 187

(32) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 245

(33) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 266

Nerssi, Romalılara karşı iki savaş yürüttü. Kürdistan'da olan ilk savaşı kazanmıştı. Romalıların bilinçli olarak Ermeni dağlık bölgesinde başlattıkları savaş kaybedilmiş ve Nerssi ile o dönemde Nassibein'da ika-met eden Roma İmparatoru Diocletian arasında bir barış anlaşması imzalanmıştı. İran için, bütün bölgenin Romalıların hakimiyetine girmesi sonucu tam bir kayıp anlamına gelen bu barış anlaşması, Holwan (Sirwan) nehri kıyısında Asprudis adında bir şehirde, Med toprakları üzerinde imzalanmış ve 40 yıl sürmüştü. Nassibein de Romalıların elinde kalmıştı.

Zolaktaf olarak tanınan II. Şapur, diğer bir Sasani kralıydı ve Kürt kentlerini geri almayı deniyordu. Sindjar (Sincar ÇN), Zabdicene, Amed (bu gün Diyarbakır) ve Nasibein'in geri alınışında birliklerinin çok sayıda kayba uğramasını da göze alması gerekiyordu. Romalılar sözkonusu kentleri korumak için sadece fanatik Hristiyanları değil, aynı zamanda tecrübeli, keskin nişancı Kürtleri de harekete geçirmişti. (35) Şapur, Zabdicene'yi işgal etmiş, ancak kenti Sindjar kenti kadar harap ettirmemişti. Onun MS 359 ve 360 yıllarında Vitra (bugün Tikrit) kentini işgal girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. MS 363 yılı yazında Roma birlikleri, Jüliyen'in komutasında, Ktisphon şehrini kuşatmıştı. Ancak, İran birlikleri ve liderleri Tigranes ve Nerssi'ye karşı başarı elde edemedikleri için, Kürtlere ya da Romalıların değişimiyle Kürdüenlere saldırdılar. İranlı birlikler Kürtlerin yardımına gelmiş ve Romalıları yenmişlerdi. Bu meydan muharebesi Jüliyen'in ölümüne sebep olur.

II. Sapour'un, Nerssi hü-

kümdarlığı döneminde, Romalıların koştuğu şartların aynısını koştuğu bir barış anlaşması önerir; Tigris'in doğusundaki altı vilayetin geri verilmesi, yani Arzanene (Erzurum), Moxo-ena, Zabdicena, Rehimina, Corduena ve Sangar (Sindjar). Bu barış antlaşması Dura kentinde 30 yıl için imzalanmıştı. (36)

IV. Bahran zamanında, Kürt bölgesi Sasani hükümdarları için çok önemli olmuş, Kürdistan'ın en büyük şehirlerinden olan Kirmanşah (Kürtçesi Ker-manşan) Ktisphon'dan sonraki başkent görevi görmüştü. On-dan öncede İstakhr kenti, Pers'te, Sasanilerin yazlık konaklama yeri idi.

IV. Bahran hükümdarlığı döneminde, MS 395 yılında, İmparator Theodosius'un kos-koca Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu olarak da tanınan, doğu kesimi olarak ikiye bölünmüştü. (37) Bu tarih ortaçağın başlangıcı olarak da görülür.

Bu bölünmeden sonra Bizanslılar, Kürt bölgesindeki hükümdarlıklarını sürekli istikrarlı tutmaya çalışıyorlardı. İranlılar bu bölgenin bazı yerlerini geri aldıklarında, Bizanslılar, İranlı hükümdarlardan bu bölgeleri tekrar satın aldılar. En iyi örnek de, Sasani Kralı I. Qubad (Kavad) (488-531) ile İranlı hükümdardan Amed (38) (Diyarbakır) şehrini tekrar satın alan Bizans Kralı Anastasius arasındaki ticaret idi. (39) Kürt beylikleri ve Kürt bölgesi, Ktis-

phon ve Hamadan ya da Sasanilerin ikinci yeni başkenti Ker-manşan arasında olduğu için, bu dönemlerde Kürt beylerinden hemen hiç ses yoktu. Bunu Sasanilerin çöküşünün arifesi olarak niteleyebiliriz. Esas olarak Kürtlerin tarihi Arapların istilası ve bölgenin İslamlaştırılmasından sonra başlıyor.

Sasanilerin çöküşü ve Arapların başarısıyla ilgili, Selçuklu Kralı Melikşah'ın İranlı veziri Khwadjeh Nezam al Molk "Si-assatnameh" (Siyasetname) adlı kitabında şunları yazar: "III. Yazdiger'in, ikinci İslam halifesi Ömer'e bir mesaj gönderdiği, burada şöyle söylediği anlatılır: 'Bugün dünyada hiç bir saray yoktur ki, bizimki kadar dolu olsun, hiç bir devlet yoktur ki hazinesi ve askeri gücü bizimkinden büyük olsun. Herkesinkinden fazla savaş malzemesi var.' Halife Ömer bunun üzerine şöyle cevap verir: 'Evet, sizin dolu bir sarayınız vardır, ama zalim ve gaddarlardan. Sizin devlet hazinesi büyüktür, ama hakedilmemiş paralardan (Haram). Sizin büyük bir ordunuz var, ama itaatsiz ve rüşvet alandır. Zamanınızın sonuna geldiği için, çok savaş malzemesi de artık size yardım edemeyecek'..." (40)

(*) Berlin Kürt Enstitüsü tarafından, Kürt tarihi ile ilgili olarak 22 Temmuz 1995 tarihinde, Lozan'da düzenlenen bir konferansda sunulan yukarıdaki metin, Almancadan Türkçeye Atilla Zengin ve Çetin Taşçı tarafından çevrilmiştir.

(34) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 267-268

(35) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 353-356

(36) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Siassi Sassanian, S. 391-392; yine age, Tarikh Iranzamin, S. 85-86

(37) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Iranzamin, S. 87

(38) Bak. M. D. Maskur, Tarikh Iranzamin, S. 87

(39) Bak. age., S. 92

(40) Bak. age., S. 289-290

Üçlü kıskaçtaki halk, *Kürtler-1*

1- Kürt coğrafyasında doğal ve kültürel çevre birliği

Hurricce ile Kürtçe'nin yoğun yayılma alanları kuzeyden Kafkasya, Anti-Toroslar, batıdan Amanous dağları, güneyden yukarı Mezopotamya, Kuzey Suriye, doğudan Urmiye gölü, Zagroslar'ın ötesinden Med dağlarının pre-historik devirlerdeki maddi kültür kalıntıları bakımından homojenlik göstermesi bu geniş coğrafi alanda yaşayan halkın Hurriili boylardan olduklarına kanıt gösterilmektedir. (1)

Coğrafi konum, yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, su ve toprak düzeni, yani doğal çevre yönünden bir birlik içinde olan bu geniş coğrafi alan, maddi kültür kalıntıları, manevi kültür kanıtları, yani kültürel çevre bakımından bir birlik içindedir. (2)

Aşılması güç dağlarla bölünmüş Hurri ülkesinde homojen bir kültür yanında Hurri halkı ırksal değil, boy bölünmüşlüğü içinde ve zorunlu göçlerin dayatması sonucunda bir şive bölünmüşlüğü içinde idiler. (3) Örneğin, Hurriili boylar M.Ö: 2 bin

yıllarının başlarında Anadolu'nun doğu bölgelerinden büyük gruplar halinde, sızmalar şeklinde yukarı Mezopotamya, daha önce Sami göçlere terk ettikleri Dicle ile aşağı Zap ırmakları arasındaki Assur ülkesine, Kuzey Suriye'ye, eski Hitit krallığı dönemindeki merkezi Anadolu'daki Hatti ülkesine, Çukurova ve Amik ovalarını içine alan Kizzuwatna bölgesine, bir boyu da yukarı Dicle'nin doğu bölgelerinden, doğudan merkezi Anadolu'ya doğru olan Hitit göçlerinin dayatması ile, Zagroslar'ın Luristan bölgesine, yine Zagros dağlık bölgesinden, önce M.Ö: 2200'lerde Sinear'a, M.Ö: 1600'lerde Luristan bölgesinden Babil ülkesine, arkalarından gelen ve yine kendileri gibi Ari boylarından olan boyların ve de açlığın dayatması ile göç etmişlerdir. Bu ülkelerde yüz yıllar kalan bu Hurriili boylar, tekrar eski bölgelerine döndüklerinde, onlarla birlikte göç etmeyip kalan boylarla, zorunlu olarak şive ayrılığına düştüler. Bu şive ayrılıkları, ayrılıklara değil, dilin zenginliğine ortam hazırladılar. Günümüzdeki boy

Coğrafi konum, yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, su ve toprak düzeni, yani doğal çevre yönünden bir birlik içinde olan bu geniş coğrafi alan, maddi kültür kalıntıları, manevi kültür kanıtları, yani kültürel çevre bakımından bir birlik içindedir.

Tori

ve şive ayrılıklarının kökeni tarihin o dönemlerine denk gelmektedir. (4) Hurrili boyların yaşadıkları bölgeleri birbirinden ayıran aşılma dağları aşıldığında bu boyların torunları olan Kürtler kandilerini dedelerinin bönlerce yıl öncesinden yaratmış oldukları homojen bir kültür içinde, ancak bölünmüş boylar ve ayrı şiveler içinde buldu. Ataları Hurriler'in yarattıkları ve çağdaşları diğer Önasya kültürlerinden kalın çizgilerle ayrılan köklü kültürleri onları tarihin çok eski çağlarından günümüze taşımıştı.

2- Hurri-Kürt ilişkisi

Bugüne kadar Anadolu'nun doğu bölgelerinde yapılan kazı ve yüzey araştırmaları yukarıda sınırları belirlenen coğrafi alanda M.Ö: 4 binden itibaren çok kuvvetli bir kültür birliğinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kültürü yaratan halkın Hint-Avrupa kökenli Hurriler olması yüzünden bu kültüre Erken Hurri kültürü denilmiştir. Mağara boyalı resimleri, kaya üstü gravürleri, besin üreticisi köy yerleşmeleri, renkli, renksiz, elle ve çarkla üretilen seramik ve de bronzları ile Hurriler Önasya kültürleri arasındaki yerini alırken (5) başka yönleri ile de Hint-Avrupalı olma yönlerini ortaya koyuyorlardı. Bunlarla Hurriler Hint-Avrupalı olup olmadıkları konusuna da açıklık getiriyorlardı. Örneğin;

1- Hurriler ulusal, yerel tanrı ve tanrıçalarının yanında büyük Hint-Avrupa göçü ile birlikte getirdikleri Mitra, İndra, Varuna gibi Hint-Avrupa kökenli tanrıları da kutsuyorlardı. Hitit kralı Suppiluliuma ile Mittani kralı Mattiwaza arasında, yukarı Fırat boylarında yapılan antlaşmaya iki taraf tanrılarını da tanık olarak çağırılmışlardı. Mittani tarafı

tanık olarak yukarıda adı geçen tanrılarını getirmişlerdi. (6)

2- Hurriler, yukarı Mezopotamya'daki ülkelerinden, daha önce Kuzey Suriye'deki şehirlerine saldırılarda bulunan Hititler'e, Hitit kralı Hattuşili 1. döneminde, saldırdılar. Hititlerin, başkent Hattuşaş dışındaki tüm şehirleri kapılarını Hurriler'e açtılar. Hurriler'in Ankara'nın batısına kadar gittikleri, orada bulunan bir Hurri mezarlığı ile kanıtlanmıştır. Bu mezarlığın Hurriler'e ait olduğu kesindir. Çünkü burada bulunan ölüyü yakıp külünü içine koydukları testiler o zamanlarda küçük Asya'da kullanılmıyordu. Bundan Hurriler'in ölülerini yaktıkları, külünü o iş için yapılan testilere koyarak gömdükleri anlaşılmaktadır. (7) Ölü yakmanın Hint-Avrupalı boylara ait bir iş olduğu göz önüne alınırsa, Hurriler'in de bu boylardan oldukları ortaya çıkar.

İrdelenen dil ile benzerlik kurulmaya çalışılan dil, yani Hurrice ile Kürtçe arasında binlerce yıllık bir süre varsa, benzerlik bu iki dildeki kelimeler arasında değil, gramatik yapı arasındaki benzerlik ölçü olarak alınmalıdır. Öyle ise;

3- Hurrice'nin Hint-Avrupalı yapısı, bu yapı ile Kürtçe arasındaki bağlar.

Hint Avrupa dillerinin ortak özelliklerinden biri, bu dillerde kapalı tek heceli, yani sessiz bir harfle biten tek heceli kelimelerin sayıca çokluğudur. Başka bir deyişle, eğer kelime tek bir heceden ibaret ise, o zaman bu hece mutlaka kapalı olur. (8) Hint-Avrupa dillerindeki bu özelliği elimizdeki 216 Hurrice kelime-den 63'ünde görebiliriz. Örneğin, ab (katmak), anç (beyan etmek), ard (köy), aş (oturmak),

azn (çam), aşh (yükselmek), al (son), ar (vermek), ahr (kızgınlık), ag (getirmek), bawr (kahverengi), dad (sevmek), dah (adam).

Hint-Avrupa ve Hurrice'deki yapı benzerliğini Kürtçe'de de görebiliriz. Üstelik, Hurrice'den örnek aldığımız kapalı tek heceli kelimelerin Kürtçe karşılıkları kapalı tek heceli tek heceli kelime olmalarının yanında, Hurrice kelimelerle eş anlamlıdır. Örneğin, bawr-gewr (kahverengi), urh-rast (doğru), man-man (olmak), tal-dar (ağaç), ard-gund (köy), lut-jin (kadın), gatv-ceh (arpa), qult-gav (adım), elm-sund (and), haz-his (duymak), ahr-qahr (kızgınlık), pitq-pitq (bebek) (9)

2- Hurrice ile Kürtçe arasındaki fonetik benzerlikler

a- İsimden sıfat yapan, bir birliğe, bir bölgeye bağlı insanların ifadesini yapmakta kullanılan, bir maddenin nelerden oluştuğunu göstermekte yarayan Hurrice'nin (he/hi) ekleri Kürtçe (i)'dir. Örneğin, Hepat Kizwatnahi (Kizwatnahi Hepat) Kürtçesi (Hepata Kizwatnayı) Kizwatna adı bir sesli ile bittiğinden Kürtçe'de (y) kaynaştırma harfi almıştır. Papa (dağ), pappahhi (dağlı) Kürtçesi, çiya (dağ), çiyayî (dağlı).

b- T. Kowalski ve K. Grönbech Hurrice'de üç çoğul ekinin olduğunu, bunların (na), (la) ve (ra) olduklarını söylerler. Örneğin,

1- (na) çoğul eki: taşe (armanın), taşe-na (armanlar)

tiwe (söz) tiwe-na (sözler)

Paşsithe (elçi), paşsithe-na (elçiler)

2- (la) çoğul eki: (la) çoğul eki: anti (bu), anti-la (bunlar)

ul (başka), ul-la (başkaları)

3- (ra) çoğul eki: Hurri-

ler'deki Hutena Huttilurra tanrı çiftinin söylenmesinde son ad (ra) çoğul takasını alarak bir çift oldukları belirtilmiştir. (10)

Hurric'e'de olduğu gibi Kürtçe'de de üç çoğul eki vardır. Bunlar (ên), (an), (in/ina) takıdır. Belirtili tamlamada (ên), kelime nesne ya da tümleç olma durumunda (a), belirtisiz tamlamada (in/ina) çoğul takısı alınır.

c- Hurric'e-Kürtçe arasında isim tamlamalarında öğelerin sıralanmasında benzerlik vardır. Örneğin, M.Ö: 2 yılına ait belgelerde adı geçen Hurri tanrıçası adının alındığı isim tamlamalarında, Hapat'ın ikinci ögesini meydana getirdiği şahıs adları arasında Pudu-hepa, Dadu-hepa, Muşu-hepa, Gilhu-hepa, Erum-hepa, Mena-hepi, Ummi-hepit ve Şuwar-hepa gibi isimler görülmektedir. arapça olan Ummi-hepa (Hepa ana ve Şuwar-hepa dışındakiler, Hurric'e'dirler. (11) Hurric'e olan ve birer isim tamlaması türünde olan şahıs adlarının birinci ögesinin ardına Kürtçe'deki isim tamlaması ard ek (a) getirildiğinde, bu tamlamalar Kürtçe birer tamlama olurlar. Ancak, Hurric'e olan bu adlar birer sesli ile bittiklerinden tamlama takısı ile isim arasına (y) kaynaştırma harfi girer. Örneğin, Puduya Hepa, Daduya Hepa gibi.

Tamlama benzeşmesine bir de Hurric'e'nin bir şivesi olarak kabul edilen Urartuca'dan bir örnek verelim. Örneğin, Urartu'nun ilk çivi yazısı yazıtında adı geçen kral Arğiştî (785-780), çivi yazılı dört metinde (sar-du-ri-e Arğiştî ti-hi-ni-i) kelimelerine rastlanmaktadır. Niteleyici son ek (hi), Arğiştî'yi bir soy isim, iyelik (aidiyet) takısı niteliğinde, tarih eki (ni) karşılıklı ilişkide olan anlamını

vermektedir. Bunun tümünü tercüme edersek (Arğiştî'nin oğlu Sarduri) ifadesi meydana çıkar. bir de (Sarduri-e) ifadesinde kullanılan (e) takısı, Kürtçe'deki eril ve de tamlama takısı olan (ê) ile aynı görevi yapmaktadır. Bunu Kürtçe ifade etmek istersek (Sarduriyê Arğiştî) şeklinde olur.

Adı geçen Urartu yazıtında bir de zincirleme tamlamaya bir örnek vardır. Urartu kralı İşpuni'nin oğlu Menua'nın bir yazıtında (Haldi-i-e e-u-ri-i-e Me-inu-a-şa İş-pu-u-i-ni-hi-ni-şe) ifadesi bulunmuştur. İfadeyi tercüme edersek İşpuni'nin oğlu Menua'nın efendisi Haldi meydana çıkar. (12)

d- Hurric'e-Kürtçe fonetiklerindeki benzeşme

Eldeki belgelerde Hurric'e fonetiği hakkında ki örnek kısa ve uzun okunan (u) seslerine ilişkindir. Örneğin, Hurric'e'de (te-e-şu-u-up gu-lu-u-u-şa) şeklinde bir ifade vardır. Bu ifadenin Türkçesi (Tanrı Teşup söyledi)'dir. Cümledeki (söyledi) kelimsenin üç adet (u) sesinin yanyana konulması ile bu sesin uzun okunması gereği belirtilmektedir. (13) Bu ses, yani (u) sesi Kürtçe'de uzun ve kısa okunur. Ancak uzun okunmada (u) sesleri yanyana getirilen değil, üstüne (^) işareti konularak uzun okunması sağlanır. Örneğin (kur), (oğul), (kûr), (derin) anlamındadır.

e- Kürtçe'de, birlikte, beraber olma anlamını veren ve kelimeden sonra, ayrı yazılan (ra) ard edadı Hurric'e'de de kullanılmıştır. Örneğin, mane-ra (Mane ile beraber) Kürtçesi Hurric'e'de olduğu gibi (mane ra)'dır. eşe (gök), eşa-na (gökte), abi-ta (önde), urruni-ta (arkada, geride)

Örneklerde görüldüğü (ra)

ard edatı Hurric'e'de (ra) olduğu gibi (na), (ta) şeklinde de olabiliyor. Bunların Kürtçesinde (ra) için anlamına da gelir. (14)

4- Hurriler ile Kürtler arasındaki diğer bağlar

1- Önce Hurriler'e sonra da Mittaniler'e başkentlik yapan Habur ırmağının kaynağının başındaki Waşşukkani şehrinin adı iki kelimeden oluşan birleşik bir isimdir. Birinci kelimesi "Waşşuk", diğer kelime de "kani"'dir. Waşşuk kelimesi, Kürtçe'nin Dimili lehçesindeki "waş" yani "hoş", Kurmanci lehçesindeki "Xweşik", yani "güzel" kelimelerinin karşılığıdır. "Kani" kelimesi de tüm Kürtçe lehçelerde "pınar", "çeşme" anlamındadır. Waşşukkani adının anlamı "güzel çeşme, ya da güzel pınar" anlamındadır. Bu ad M.Ö: 3000 yıllarında Hurri ve Mittanilerin başkentlerine verdikleri isim. Bu da Hurric'e-Kürtçe bağının güzel bir ilişkisi.

2- Hurrili Boylar at kelimesini günümüz Kürtçesinde olduğu gibi kullanmaktaydılar. Kürtçe'de "hasp" olan kelime Hurriler tarafından "aspa" ve "aspi" şeklinde kullanılmaktaydılar. Örneğin, Adıyaman ile İslahiye arasındaki Hurri bölgesi Kumuh'un bir kralının adı "Kustaspi" ve "Kundaspi" idi. Medler'in evliya düzeyindeki krallara inanış dönemi son kralı Keresaspa, Zerdüş'tün koruyucusu Viştaspa, yine Zerdüş'tün yeğenin adı Yamaspa ve eşinin adı Haectaspa idi. Bununla Hurrili boylar ata verdikleri önem nedeni ile bu kelimeyi isimlerinin ikinci ögesi olarak kullanmış bu isim binlerce yıl öncesinden günümüze gelerek Kürtçe'de yerini almıştır.

Hurriler'in çağdışı merkezi Anadolu'daki Hititler atı tanımazlardı. Bundandır ki Sümerler gibi, yabancı eşek anlamına

gelen Ansu Kurra kelimesini kullanırlardı. Atı Hurrili boylardan tanıyan Hititler, at eğitimi de bir at yetiştiricisi, Mittanili Kikuli'den öğrenmişlerdir. Hitit başkenti Hattuşaş'ta çıkan belgelerde Kikuli, ata yapılacak günlük bakımından birinci, ikinci, beşinci gün için "eka, tiera, panca" kelimelerini kullanmıştır. Birinci gün anlamına gelen "eka" Kürtçe'deki "yek" kelimesindeki "a" takısı sıra bildiren bir takı. Kekkuli beşinci gün için de "panca" kelimesini kullanmıştır. Bu kelimenin karşılığı "pênc"dir. Kelimenin sonundaki "a", yine sıra bildirir. Bu takı Kürtçe'de de "yeka, pêncä, şeşä, deha" şeklinde kullanılmaktadır. (15)

3- Hurrili boylar çoktanrılı inanışlarında kendilerini çağdaşları Önasya halklarından belirgin bir şekilde ayırmışlardır. Örneğin, hep iyilik tanrıları, Hurrili tanrılar çelişkilerini beraber taşıyorlardı. Bundandır ki Hurri tanrıçası Sawuşka aşk ve savaş, Med tanrısı Vayu, ölüm ve yaşam tanrısı idi. Biz bu çelişkiyi Kürt masallarında da görmekteyiz. Örneğin, Kürt klasiklerinden Sîyamend û Xecê masalının kahramanı Sîyamend bir yerde güzel, yakışıklı, bunun yanında kelliği kuyruk sokumuna kadar uzanan çirkin bir keldi. Sîyamend bir yerde halkı yararına kahramanlık yaparken, diğer taraftan olmayacak haksızlıkları yapmaktaydı.

4- Newroz, ulusal düzeyde bir Kürt direniş ve kurtuluşunun bayramın adıdır. Tüm Kürtler tarafından kutlanan bu bayramın tarihi yönü M.Ö:2 binlerde başlayan Semitik halkın, yani Akkad, Babil ve Assur'un Hurrili boylara karşı uyguladıkları tarihi zulmün Assur devletinin Medler tarafından tarih sahne-

sinden M.Ö: 612 yılında silinmesi ile son bulmasına dayanmaktadır. Newroz'un mitolojik yönü de, Hurrili boyların tanrı ve insanın ölümlü olma inancının tersine tanrı ve insanın ölümsüzleştirilmesine yönelik davranışlarda bulunma, yasak olan kanlı kurban uygulamasına Med döneminde karşı çıkmadır. Bununla Hurrili boylar ezilmişliği yadsımış, kültürel değerlerine sahiplenmiş, bu yadsıma ve kültüre sahiplenme günümüze değin gelmiştir. Bu canlı örnek Hurri-Kürt bağının bir başka kanıtıdır.

5- Med kralı Key Aksar (625-585) ülkesinin güneyindeki Persler'i disiplin altına aldıktan sonra, Babil'in Keldani kralı Napollassar ile anlaşarak birleşik bir Ordu ile Assur krallığının yönetim merkezi Ninewe şehri üzerine yürüyerek kuşatma altına aldı. Bu sırada Kafkas halklarından İskitler gelerek Med ülkesinin Kuzey bölgelerini ele geçirdi. Bunun üzerine Key Aksar Ninewe kuşatmasını kaldırarak ülkesine döndü. Ancak İskitler'i ülkesinden çıkarmadı. Medya'nın kuzey bölgeleri 28 yıl İskitler'in yönetiminde kaldı. Bu sürenin sonunda Key Aksar tüm İskit önderlerini bir içki ziyafetinde kılıçtan geçirdi. Geri kalan şefler İskitler'i alarak Anadolu'ya oradaki Lidya krallığına giderek sığındılar. Medler ülkeleri üzerindeki bu karabasanı uzaklaştırdıktan sonra o günü ve sonrası yıllara denk gelen işgali kaldırma gününü bir şenlikle kutladılar. O günün şenliği öc alma anlamına gelen Tolsitan bayramı olarak günümüzde kutlanmaya başlandı. Bu bayram tüm Kürtler arasında kutlanmasına karşın, çeşitli yerlerde, değişik adlarla olabilir. Ama içerik olarak aynıdır ve ülkelerinin bazı bölgelerinin kurtarılmasına

yöneliktir. (16)

6- Kürtler'in müslümanlıktan önceki dinleri Yezidilik. Hurrili boyların çoktanrıcılık ve dualist düşünce olan Zerdüştlük ve sonrasında Kürt bölgelerinde ve kurucuları Medli olan dualist düşünce akımlarından Mandaizm, Maniheizm ve Hurremizm'den etkiler içermektedir. Kürtler'i Hurrili boyların düşünüş tarzına götüren bu inanış çizgisi bir yerde Hurri-Kürt bağını ortaya koymaktadır.

7- Hurrili boylar tarihin en eski çağlarından Neolitik çağda avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik yaşama geçmiş, Zagros dağlık bölgesinde, Diyarbakır, Samsat, Elazığ ve Urfa-Mardin-Siirt bölgelerinde besin üreticisi köy yerleşimleri kurmuş, burarlarda çeşitli bitkiler ve hayvanlar evcilleştirerek uygar yaşama ilk adımını atmıştır. Önasya'nın ilk köy yerleşimi sayılan tarımcı köylerin yapı tipleri, Hurrili boylara özgü olan taş temel üstüne, kerpiç duvarla kurulmuş yapı türleridir. Birden çok odalı, portetif ocaklı, tandırlı olan bu yapı türleri tüm tarih çağlarını aşarak günümüze kesintisiz olarak ulaşmış, yapımları Hurrili boyların torunları olan Kürtler tarafından ve tüm Kürt yerleşim alanlarında sürdürülmüştür. Eğer Kürt yerleşim alanlarında taş duvarlı yapı türlerine rastlanıyorsa, bu tür evler, bol yağışların görüldüğü dağlık alanların yükseltilerinde görülmektedir. Kerpiç duvarlar bol yağışa dayanmadıklarından taş duvarlar yapılmaktadır. Bu tip evler, bir yerde yayla tipi yerleşimlerdir. Hurri döneminden kalma oda tabanlarının alçı taşı ve beyaz toprak karışımı bir harçla sıvanması, perdahlanarak parlaklık kazandırılması günümüzde de Kürtler tarafından sürdürülmektedir. (17)

Devam Edecek